



Petri Bondam Oratio secularis de foedere Trajectino

Pieter Bondam, J.V.D.D.

238°/2 d. "



Aug.

P. B O N D A M
O R A T I O
D E

FOEDERE TRAJECTINO.

P E T R I B O N D A M
ORATIO SECULARIS

D E

FOEDERE TRAJECTINO,

P U B L I C E H A B I T A

D. 29. Januarii anni MDCCCLXXIX.

In Auditorio Majori Academiac Trajectinae, ipso
loco, quo annis abhinc ducentis Foedus
illud feliciter fuit initium.



*TRAJECTI AD RHENUM,
Ex officina ABRAHAMI VAN PADDENBURG;
ACADEMIAE TYPOGRAPHI, MDCCCLXXIX.*

*SERENISSIMO AC CELSISSIMO
ARAUSIONENSI & NASSAVIORUM*

P R I N C I P I
G U L I E L M O V,

BELGII FOEDERATI GUBERNATORI
HEREDITARIO, TERRA MARI-
QUE IMPERATORI SUMMO,

CET. CET. CET.

*LIBERTATIS BELGICAE, FOEDERE TRA-
JECTINO PARTAE, ASSERTORI ET
VINDICI ACERRIMO,*

HANC ORATIONEM
SACRAM FACIT
PETRUS BONDAM,

Apologie van Prins WILLEM I. pag. 143.

Wy bekennen, dat wy de UNIE eerst gedreven hebben, dat wy se daernaar ghevoordert hebben, ja dat wy ons beneerftighit hebben, datse mochte onderhouden werden. Ende wy seggen u lieden noch meer, ja segghen het so luyde, dat wy wel begheerden, dat het niet sy alleeme, maer oock de geheele weerelt hoorde: *Onderhoudt uw UNIE wel: Bewaert uw UNIE wel.* Doch fier neerstlich toe, Myne Heeren, dat ghy niet alleeme met woorden of by geschrifte, maer oock met der daet ter executie ende in 't werck stelt 't ghene, dat het *bundelken pijlen*, met eenen bandt t'samen gheknoopt ende ghebonden, het welcke ghy in wen *segbel* voert, medebrenght, ende beduydt. Datse dan nu henen gaen, ende ons beschuldighen, dat wy alle sliecken in 't vertrwerren ghestelt hebben, doer dien dat wy dese UNIE hebben te weghe gebracht; om welcker daet wille wy in eeuwicheit niet en sullen schaemroort werden. Want
— cet.

P E T R I B O N D A M

O R A T I O.

D E

F U L L O T T E M U N D U M A S V I A M A

FOEDERE TRAJECTINO.

ILLUSTRISSIMI AC PRAEPOTENTES TRAJECTI-
NI POPULI ORDINES, ELECTI, EQUITES,
AC MAGISTRATUS.

NOBILISSIMI, ATQUE AMPLISSIMI HUJUS CI-
VITATIS CONSULES ET SENATORES, ACA-
DEMIAE CURATORES MUNIFICENTISSIMI.

SUPREMI TRIBUNALIS JUDICES GRAVISSIMI
QUI COLLEGIS HISCE AB ACTIS ET SECRE-
TIS ESTIS, VIRI INTEGERRIMI.

A

MA:

2 PETRIBONDAM

MAGNIFICE ACADEMIAE RECTOR.

CUJUSCUMQUE DISCIPLINAE PROFESSORES
CELEBERRIMI, COLLEGAE CONJUNCTIS-
SIMI.

DIVINORUM ORACULORUM INTERPRETES
RELIGIOSISSIMI ART. 94

QUARUMCUMQUE ARTIUM ET SCIENTIA-
RUM DOCTORES CONSULTISSIMI, EXPERT-
TISSIMI, ACUTISSIMI.

QUOTQUOT PORRO ADESTIS, SIVE NATALIUM SPLENDORE, SIVE MUNERIBUS ET
HONORIBUS CONSPICUI, CIVES, HOSPI-
TES, CUJUSCUMQUE LOCI ATQUE ORDI-
NIS AUDITORES HONORATISSIMI.

VOS TANDEM, LECTISSIMA JUVENUM CO-
RONA, SPES PATRIAR, PARENTUM ET
PROPINQUORUM AMOR, NOSTRAE DELI-
CIAE.

Quae



uae ante centum hos annos in
Festo seculari Foederis Trajecti-
ni publice ex eodem hoc loco
voverat celeberrimus *Lucas van
de Poll* (a), ut idem illud Foedus, quo, ve-
luti fundamento suo unico, innixa per secu-
lum steterat Respublica Belgica, in alteros
centum annos perennaret; votorum illorum
tandem damnati reddimur Belgae laetissimo
hoc die, quo tertium jam Seculum ingredi-
mur, ex quo vinculum illud indissolubile in-
ter se colligaverint Majores nostri.

II-

(a) *Van de Poll]* In *Oratione de Foedere Ultrajectino*, (*Unionem vulgo vocant*) *Belgii uniti Munimento ac Monumento*, in ipso
publicae quondam *Passionis* loco, ubi *Aula nunc Academica*, coram
Amplissimis Academiae Curatoribus, frequentique *Eruditorum Confessu*,
pari fere modo *viva voce expresa*, quo *chartis* jam *impressa* anno
Foederis seculari 1679, uti titulus eius est, quem *integrum vel ideo*
subjungendum putavi, quia *memoriae & manibus Eruditorum* jam
fere excidit *Oratio illa*, nullamque eius notitiam nobis praebuit
Ampl. C. BURMANNUS in *Trajet. Erudit. pag. 272.*

P E T R I B O N D A M

Illud enim, quae O. M. Dei in nos benignitas huc usque fuit, unice nobilissimo, atque in omne aevum duraturo, Foederi debemus, Auditores, ut impotentissimi Tyranni oppressionibus resistere; jugumque ipsius intoleraandum excutere non tantum ausi fuerimus sed, eodem concordiae vinculo colligati, Hispanorum vires, post varia rerum discrimina, bello dirissimo, per octoginta fere annorum spatum protracto, ita fregerimus, atque exhauserimus, ut tandem Hispaniarum Rex PHILIPPUS IV. ad pacis leges compulsus, Belgicas nostras Regiones & Gentes, liberas, & sui juris, agnosceret, in quas nullum sibi jus superesse confiteretur.

Illud praeterea Foederi huic debemus, ut ab eo tempore, quo libertas nostra Pace Monasterensi adserta, & ab omnibus Europae Regibus, & Principibus, publice agnita fuit, eadem animorum concordia colligati, avitam

Ba-

O R A T I O. I 3

Batavae gentis gloriam contra quoscumque libertatis oppressores tueri ac vindicare valuerimus.

Illud tandem Confoederationi huic debemus, ut, licet variis rerum vicissitudinibus concussa & commota nonnumquam fuerit Respublica nostra, per duo tamen haec secula salva manserit & incolumis; ut spes haud vana adfulgeat, eamdem illam libertatem civilem & religiosam, ope hujus Foederis tam gloriose a Maioribus nostris adsertam, & ad nos transmissam, si eadem animorum conjunctione vinculum illud concordiae tueamus, nec mutuis dissensionibus & discordiis collidamur, & frangamur, a nobis ad feros nepotes transmissum iri integrum atque illibatam.

Quandoquidem autem liberae Reipublicae civem nihil magis decet, quam, quomodo libertas, a proavis multo labore, multoque sanguine parta, ad suam usque aetatem deducta

A 3

fit,

6 PETRI BONDAM

fit, cognoscere, &c, quibus fundamentis nixa eadem illa libertas etiamnum illaesa perennet, perspectum habere; a temporum nostrorum felicitate haud alienum vobis, Auditores, videbitur, si laetissimo hoc die, quo ante duo secula ex rostris Curiae hujus urbis Civibus ac populo Belgico solemniter Lex illa primaria, cui unice innititur moles imperii nostri, ac concordiae compages, fuit promulgata, historiam ejus levi ac rudi penicillo vobis delinēem, & brevi atque inornato sermone enarrem, quantae molis fuerit arctiori atque aeterno foedere ita inter se jungere septem diversas Gentes, ut unum veluti populum constituant, & tamen nulla earum libertatem vel imperii Majestatem dimiserint.

Quotquot itaque, quos libertatis & patriae tangit amor, hic adeftis, Auditores, dicenti mihi linguis animisque favete.

Ea

Ea felicitate usus fuerat CAROLUS V. ut non tantum in locum avi sui successerit in Imperium Romano-Germanicum, verum etiam ceteras Belgii Regiones, quae hec usque alii obteinperaverant Principibus, in suam ditionem redegerit, atque omnium Belgicarum Regionum dominum se tandem viderit.

Non longo verborum ambitu vobis, Auditores, enarrabo, quando tandem, quibusve sub pactis *Frisia*; utraque *Dioecesis Traiectina*, tam *Superior*, sive *Transsalana* regio, quam *Inferior* haec nostra; *Groninganorum* porro civitas cum circumjacentibus populis, ac *Drentbia* in jus & ditionem CAROLI pervenerint; quibus velut ad cumulum potentiae Austriae ipse Ducatus *Gelriae*, & qui indissolubili nexu cum Gelria per varia jam secula fuerat connexus, *Zutpaniae* Comitatus tandem accessit.

Recognoscite tantum mecum conditiones,
qui-

3 PETRI BONDAM

quibus Frisia fese imperio illius tum subjece-
rint.

Inter alias, Imperatori praescriptas, ultimi-
mo tandem loco & hanc proposuerant condi-
tionem, ut paecta illa, quae cum ipso inituri
essent, solenniter confirmaret, & in perpet-
uum se servaturum promitteret Imperator;
*fin secus (b), ut Frisi a fide ac jurejurando
suo intelligerentur absoluti.*

Id

(b) *Sin secus]* Ipsa Paetorum verba, prout illa nobis exhibuit Illustrissimus SCHWARTSENBERGIIUS in 't Charterb.
van VRIESL. Vol. II. p. 123. A. ita se habent; *ten veerbynden; Dat alle articulen ende Previlegien; zo die Landen toe ghuede naegeblaeten zullen wordden, vaste ende ONVERBROECKELICK ghebolden moeten worden, ende zoe ghebreck daer in ghescheede, als dan die voerschreven Landen van VRIESLAND wederomme VAN ALLE EEDEN ENDE BELOFTEN ABSOLVEERT te zyne.* Conf. EMMIUS Hist. Frij. Lib. LII. pag. 811. & SCHO-
TANUS Friesch. Hist. Lib. XVIII. pag. 614. B. Qui reliquas Conditiones tunc temporis Carolo a Frisia oblatas retulit, WIN-
SEMIUS in Cbron. van Vriesl. Lib. XV. p. 468. ultimam ta-
men

Id sancte ac solenniter promisit Imperator, legique huic commissoriae se subjecit. Ut adeo dubitari amplius nequeat, quin ab eo tempore, quo CAROLUS, & in primis successor illius PHILIPPUS, haec pacta conventa, tam sancte solenniterque inita, violare & pedibus conculcare ausi fuerint, aequre ac ceterae Regiones (*c*) nostrae, Frisia quoque juste rebellatrix fuerit.

Vix

men hanc, quod jure mireris, neglexit. Confirmavit illud Patrum Imperator sequenti modo; *Op ten feertyenden Artyckell, angbaende alle naegelaten Previlegien te onderbouden, ende dat Keyserlycke Majesteyt daer te verhouden sy. Die Keyserlycke Majesteyt will all tgeeneen, dat by die Lande te guede naegbelaten heeft, will zyn Majesteyt ONVERBROECKELTKEN HOU-DEN, ende doen onderbouden.* Ut in *Chartulario Friesie d. l. p. 325. A.* legitur.

(*c*) *Regiones]* Brabantinos illud quoque proprium pacisci solitos fuisse, ut, Principe leges violante, ipsi fidei & obsequii vinculo liberentur, donec demantur injuriae; idemque jus ab aliis Belgarum nationibus moribus usurpatum; Maximiliani in-

B

super

10 PETRI BONDAM

Vix sexennium, ex quo PHILIPPUM septemdecim Regiones Belgicae receperant (*d*) tanquam hereditarium principem, ac post mortem Patris futurum suum dominum, effluxerat; quando, inusitato exemplo, omni publica cura ac regimine se abdicare, ditionesque suas Burgundicas, & Belgicas, pleno jure infilium transferre statuit CAROLUS.

Con-

super Austraci, Mariaeque Burgundiae, placita praeferriri, quae ipsis Brabantinis individuas eadem legum sanctione aequaliterent, docuit GROTIUS *Annal. Lib. II. pag. 42. & 43.*

(*d*) *Receperant*] ontfangen voor beuren toekommenden Erffbeerende Landfurst na synre Majestetis afvoichreyt, uti legitur in *Formulis Jurisjurandi*, a Philippo Gelris praestiti, apud VAN LOON *Geld. Placaetboek Tom. I. in Praelimin. p. 36. 38. 41. & 43.* — Eaque occasione in omnia singularum Gentium Privilegia liberalius, quam vel Avus, vel Pater ipsius antea fecerant, juravisse Philippum, luculenter ostendit WAGENARIUS *Vad. Hist. Vol. V. pag. 336.* Ut vel ex solo jurejurando, quo Hollandi, Zelandique fidem suam ipsi tum obstrinxerunt, iustitia causae Belgicae contra Hispanos liquido probari possit.

O R A T I O .

Convocat eum in finem Bruxellas Regionum Belgicarum Proceres, in eoque Ordinum conventu omne suum jus in has regiones solenni modo in Filium transfert.

Redite, quaeſo, in memoriam, Auditores, quae illius tunc fuerit ad Filium oratio.

Postquam Belgas suos ob praeſtitam ſemper ſibi fidem impeneſe laudaverat; postquam in diſcillimis ſuis rebus fidiffimos ſemper ſibi adjutores fuiffe Belgas, praedicaverat; postquam ſe ſemper jura atque immunitates nationum Belgicarum fancte obſervaffe dixerat; tandem ad Filium conuerſus, „ſi & Tu”, inquit, „veſtigiis meis iuſtis, idem feceris, eumdem ipſorum amorem, quo me proſecuti huc uſque fuerunt, experieris; „eamdem fidem, ſi juſto imperio hos rexeſeris, tibi exhibebunt. Sin fecus egeris; ſi apud Te non acquitas, non Procerum auctoritas, non gratia valeat; ſi immunitates

B 2

„ ac

12 PETRIBONDAM

„ ac jura eorum , sanguine parta ; & pacta con-
 „ venta , Tecum inita , pedibus conculcare
 „ annitaris ; confirmo Tibi , vitam his prius
 „ defuturam , quam vim perseverantiamque
 „ ad tuam tuorumque improbitatem perse-
 „ quendam . Quidvis perpeti satius sibi esse
 „ censemunt , quam in tanta vi atque acerb-
 „ itate versari . Et ni justo , aequabili , ac leni
 „ imperio hos rexeris , *iidem exitio (e) Tibi*
 „ *erunt , imperioque omni Te exuent.*"

Elocutus vix haec verba erat pater ; vix ita
 fideliter & paterne haec filium monuerat,
 cum animo , velut futurorum (*f*) praescio ,
 ita

(e) *Exitio tibi erunt.*] Vide BORRIUM Lib. 1. pag. 5. &
 Amplissimum VAN DE SPIEGEL *Hist. van de Satisfactie der*
Stad GOES p. 21. Conf. quoque VAN METEREN Lib. I.
 Fol. 15. B.

(f) *Futurorum praescio]* Id quod nuper etiam advertit Auctor,
van de Algemeene Bibliotheek Vol. II. Part. I. pag. 35.

ita commoveretur, ut lacrymae ipsi, quamquam invito, oculis erumperent.

Evidem, Auditores, quotienscumque animo meo re praesento CAROLUM, cum haec eloqueretur, ob corporis, per morbum arthriticum debilitati, infirmitatem, manu sua humeris ARAUSIACI PRINCIPIS inquitenter; toties non Imperatorem, sed ore ipsius ipsam Patriae Libertatem mihi videor audire loquentem, ac quasi vaticinantem, eundem illum Principem, cuius humeris tum innitebatur, aliquando illum fore, quem Providentia Divina destinaverat vindicem & adsertorem libertatis civilis & religiosae, quam violatum iri, ac conculcatum, justus jam tum aderat metus.

Et fane, si fidissimis his patris sui monitis morem gessisset filius, imperiumque intra legitimos juris & aequitatis cancellos suffinuisse, omnia non adeo fuissent in Belgio turbata.

B 3

Dum

¶ P E T R I B O N D A M

Dum enim in contraria ruebat superbis ac subdolis Philippi animus, nimis verum fuisse praesagium illud paternum, eventus docuit.

Statim enim ac habenas imperii adeptus fuerat, impotentis dominatus fundamenta, a Carolo jam jacta, ulterius erigere studuit Philippus; in eo tamen a patre suo diversus, ut, quod Carolus per varias ambages astute quidem, sed tamen moderate, efficere conabatur, id ipse per vim apertam, atque omnem injuriam, consequi anniteretur. Edicta namque sanguinolenta, & inquisitionem, a Patre jam in Belgium invchi coepta, statim confirmavit (g) ac renovavit.

Non sine contradictione Ordinum id se effecturum praevidebat. Hinc, quo melius voti compos fieret, peregrinos contra privilegia mu-

(g) Confirmavit. Vid. *Plaatsboek van BRABANT Vol. L*
pag. 41 — 55.

muneribus & honoribus ornandos, & milites Hispanos, cum ipse in regna avocaretur, in Belgio relinquendos censuit, quorum ope, quidquid e re sua esse videretur, frustra obnientibus Ordinibus, imo etiam invitis illis, effecturum se facile, sibi persuadebat.

Hinc in intimos hominum recessus ac conscientias inquirere coepit ac saevire. Levisima fictae haereseos suspicio (*b*) ad carcerem satis erat. Leve indicium sufficiebat, ut ad quaestionem abriperentur infontes. Non testes audire reo, aut refellere, concedebatur; quasi testibus ipsis, ac veritati, inde periculum foret. Nec sine quaestu delationes exercebantur. Condemnatorum bona fisco addicebantur, partemque illorum accusatores ex

Lege

(*b*) *Suspicio*] Conf. GROTIUS *Annal. Lib. I.* p. 14. &
BOR *Lib. III.* pag. 114. & *seqq.*

Lege (*i*) acquirebant. Ut facile appareat, neminem esse tam innocentem, qui salutem & dignitatem tueri posset, dummodo hac turpissimi lucri spe ielectus adesset accusator. Plerique etiam Inquisitorum, & Judicium, suppliciorum saevitia, velit pietate, certabant. Qui de literis divinis dissertassent, quive privatis coetibus sacrorum causa interfuerint,

ma-

(*i*) *Ex Lege]* In Edicto enim d. 22. Septemb. 1540. nec non d. 25. Septemb. 1550. quod a PHILIPPO confirmatum fuit d. 20. Augusti 1536. ita constitutum legimus, dat de aanbrengers sulken bebbelen die helft van den goeden van de Geaccuseerde, indien de selve nyet meer en bedragen, dan bondert ponden groeten Vlaemse eens. Maer so verre de voirsz. goeden meer bedroegen, dan de voirsz. somme eens, in sulcken gevallen sulken alleenlyck bebbelen den thiensten pennick van 't gene de voirsz. goeden meer bedragen sulken, die costen van justicien eerst ende al voiren afgecort. Vid. 't Placaatboek van GELDERL. Vol. I. p. 69. & 207. Van BRAABAND Vol. I. p. 49. Van VLAANDEREN Vol. I. p. 126. 162. 193. nec non MICHI. AB ISSELT Hj. sui temporis pag. 9.

masculi gladio puniebantur, feminae vivae sub terram defodiebantur, dummodo ante mortem culpam agnoscerent: Nam qui per vicaces essent, in hos flammis vindicabatur. Qui vi & armis injustissimam hanc atque inauditam vim propellere ausi forte fuissent, saevioribus, & quae ab humanis ingenii excoigitari posse negares, subjiciebantur tormentis.

Cajo Verri, hosti illi facrorum, religio-numque, exprobraverat olim Cicero, (k) novo atque inusitato animadversionis genere illum usum fuisse, cum ignem ex lignis viridibus atque humidis in loco angusto fieri jusserrit, ibique hominem ingenuum fumo excruciatum semivivum reliquerit.

Si eo animadversionis genere adeo jam tum commotus fuerit Cicero, ut Judicibus quaeren-

(k) Cicero] *In Verrem Lib. I. C. 17.*

rendum proponeret, ex quo genere hominum istum judicarent; ecquid animi ipsi fore censetis, Auditores, & ex quo hominum genere vindices hos, uti ferebantur, religionis, ac divini cultus, fuisse arbitraretur ille, si homines, nullo scelere convictos, sed solum, quod ex animi sententia verum Deum pie colerent, non fumo tantum excruciatos & semifertos vidisset relictos; verum sententiis horum Judicium nonnunquam condemnatos, ut vel vivis, ad palos adligatis, latus admoveretur ignis; vel etiam, ut in nuda nonnunquam corpora ardantis (*l.*) picis, vel olei, guttulae ex alto destillarent, atque sic semiustulatis ignis tandem subjiceretur; cum miseris illis, ne inter infandos dolores, & intolerabiles cruciatus, saevaque tormenta, misericordis Dei laudes.

ca-

(*l.*) *Ardentis picis.*] CONF. MICL AB ISSELT *Hib. sui temp.*
pag. 16.

cancerent, neve generis humani Redemptorem unicum adstantibus publice, ac laeta mente, praedicarent, antequam e carcere educerentur, linguae primorem partem ignito ferro (*m*) adurere, atque eum in modum omnem ipsis loquendi facultatem adimere, soliti fuerint? Si talia vidisset, verba utique eloquentissimo homini defuisse, quibus immanem faevitiam ac truculentiam illorum justis coloribus depingeret. Utique tales, qui hoc modo pietatem suam Deo probari putabant, non in hominum numerum referendos, sed monstrava, sed generis humani propudia ac dehonestamenta censuisset.

Ni-

(*m*) *Ignito ferro*] Ipsum Albani Ducis Edictum, *mensa Augusto anni 1571.* ea de re promulgatum, in perpetuam Hispanicae faevitiae memoriam *Historiae suae Getricae* inferendum putavit PONTANUS Lib. XIV. pag. 969. Conf. BRANDT *Hist. der Reformatie* Vol. I. p. 518.

C 2

Nimiam illam Regis crudelitatem detestabantur etiam ex ipsis Catholicis moderationes. Indigna res visa haec fuit omnibus, qui altius perspiciebant, & hanc saevitiam ad interitum reipublicae & perpetuam servitutem spectare arbitrabantur. Nullius fidem esse tam inculpatam, quae non Inquisitorum arbitrio & libidine haeresis sit futura; nulli familiam salvam; nulli securam domum futuram, omnes ingemiscebant.

Uti saepius antea, Auditores, ita & summo hoc ac calamitoso reip. tempore Palladium libertatis Belgicae fuit Nobilitas Belgica.

Non taciti crudelitatis Philippeae sedebant spectatores; verum patriam his malis eripere tentarunt *Ludovicus Naffavius*, Arausiaci Principis frater, *Henricus Comes Herrenbergenfis*, *Henricus Brederodius*, *Florentius de Pallandt Culemburgensis Comes*,
alii-

aliique plures (*n*) ex primaria nobilitate.

Ipse Arausionensis Princeps, GULIELMUS, qua erat animi lenitate, sanguinolenta illa Regis edicta improbabat. *Hornanus* & *Egmondanus* Comites Gubernatricem quoque adhortabantur, ut nimiam saevitiam leniret. Sed frustra. Ceterorum Collegarum in Senatu Regio suffragia obstatabant, quominus ad mitigationem inclinaret Margaretha.

Quod itaque singuli desperabant, id unitis viribus effici posse credebant. Nobiles, haud ignorante (*o*) nec invito Arausiaco, societatem

(*n*) *Plures*] Nobilium horum nomina egregio Historiographi Zelandici J. W. TE WATER labore atque industria in unum nuper collecta, atque oblivioni erepta laetamur in laborioso & docto opere, cui titulus *Historie van het Verbond en de Smeekschriften der Nederlandtsche Edelen*, Part. I. pag. 236. & seqq.

(*o*) *Haud ignorantie*] Ut pluribus argumentis prosecutus est Peritissimus TE WATER d. l. pag. 104.

tem inter se incunt, & foedus, *Compromisum* vocabant, quo invicem sibi mutuas & adjutrices operas (*p*) promittunt contra inquisitionem, omnesque illos, qui proscriptiōnibus caedibusque innocentium civium fortunas sub praetextu huius inquisitionis evertere fatagerent. Nec se prius quieturos, quam, postquam tribunal illud sanguinolentum, fons & origo omnis injustitiae, raditus ex Belgio extirparetur, sancte sibi invicem promittunt.

Quo lane Foedere prima iam tum libertatis Belgicae lineamenta deformasse Nobiles hos, nemo facile inficias ibit.

Mira huius Foederis apud cuiusvis conditionis homines erat exspectatio. Vulnera Republicae hoc Foedere obligatum iri credebant

(*p*) *Promittunt.*] Vid. TE WATER d. l. p. 70. MICH.
AB ISSELT *Hijl. sui temp. pag. 20.* & alii. —

bant omnes. Ad lenitatem Regem adduci posse precibus Primorum ex gente Belgica, & *privatum* saltem, libertatem Religionis sibi concessum iri, sperabant illi, qui puriori doctrinae adhaerescebant. Hispani, eorumque adseciae, dubii atque inscii, quo se verteret improvisa confoederatio, arma Sociorum timebant. Ipsa Gubernatrix, consilii incerta, & tanto Sociorum numero perterrita, ac stupefacta, in aulam suam Arausionensis Principem, atque Hornanum Comitem, qui curae publicarum rerum sese ad tempus (q) subtraxerant, omni ope revocandos censuit, ut consiliis iporum in re trepida uteretur.

Nec defuit Magnanimus Princeps laboranti patriae; & libero ore indignitatem inquisitio-
nis detestatus, lenitatem a Rege esse adhiben-

dam,

(q) *Subtraxerant.*] Conf. praeter alios, idem TE WATER d. l. pag. 132. & WAGENAR. *Vad. Hisf.* Vol. VI. pag. 132.

dam, in Senatu (*r*) suasit; illud unicum esse remedium, quo reipublicae vulnera ad sanitatem redirent. Sin austерitas legum non temperaretur, metu mortis ad desperationem adactum iri populum, jam tum, velut vaticinando, praedixit.

Interim legitimo modo omnia prius expiriunda esse, censent Socii. Ad diem V. Aprilis anni LXVI. supra millesimum quingentesimum Bruxellis adsunt numero trecenti, vel plures.

Agmen ducebat, cum LUDOVICO NAS-SAVIO, BREDERODIUS, ac humiliter a Gubernatrice petunt, ut Hispanica inquisitio aboleatur, Edictaque illa Sanguinolenta emolliantur.

Dum

(*r*) *Suasit*] Orationem hanc Arausiaci Principis non ingenio BURGUNDII esse confitam, egregie ostendit Sagacissimus TE WATER d. l. p. 160.

Dum de hac re Bruxellis deliberatur; dum consultando tempus in aliquot dies extrahitur; dum tandem legati in Hispanias mittuntur, ut Regis animum ad lenitatem flechterent; alius rerum nascitur ordo.

Qui Reformationi addicti erant, Foedere hoc Nobilium animati, plurimis in locis ex animi sui sententia publice religionem exercabant, ac armis resistebant Magistratibus, si qui conventus ipsorum religiosos dissipare tentarent. Interim infima plebs, velut furore quodam incitata, intra paucos dies per totum fere Belgium templa ubique invasit, idola atque imagines Sanctorum dejecit, & altaria disturbare haud verita fuit. Quanto cum tre more hunc nuntium acceperit Gubernatrix, vel exinde constat, Auditores, quod Bruxellis, & aula sua, excedere, & in tutiorem se conferre locum, animo suo proponeret; verum, prudentioribus *Viglii*, aliorumque

D con-

26 PETRIBONIAM

consiliis, velut ex fuga (s), retracta, temporis cedendum sibi persuasit.

Cum Ludovico Naffavio, aliisque Sociorum Legatis, init Foedus, (t) quo solemnitate & nomine Regis promittit, „cessationem in-
„quifitionis; abolitionem eorum, quae occasio-
„ne illius Foederis contra Regem Scotti deli-
„quiffent; interea temporis excitatos tumultus foederati Nobiles, quantum in ipsis effet,
„sedarent, fidemque Regi exhiberent; cum
„causam religionis ipse Rex in generali Ordin-
„num coriventu postea confensu eorumdem effet
„constituturus.”

Hoc modo ad tranquillitatem ac pacem religiosam omnia inclinare videbantur. Et, si impotens Philippi animus, flecti nescius, ad ducta

(s) *Velut ex fuga*] Conf. WAGENAR. *Vad. Hist. Vol. VI.*
pag. 190.

(t) *Foedus.*] Vide illud apud BORRIUM *Lib. II. pag. 96.*

ducta nimis dominationis suaec frena paululum remisisset, memorandi hujus Foederis opera quies tantum non ubique fuisset restituta.

Sed nondum satis erat malorum. Belgarum vitiis iratus adhuc Deus majorem rerum praeparabat catastrophen.

Dum enim ex Hispania jussum Regis & voluntatem exspectabant, Foederati interea conventioni satisfacere omni ope annitebantur; sed fidem, solenniter datam, a sua parte violare haud verebantur Hispani; ita sapienter rem moderante Divino Numine, quo justior Belgarum causa (*u*) in posterum videretur. Tumultibus his exasperabatur Philippi animus, natura ad crudelitatem satis propensus. Accriora adhibenda tandem censet remedia, Duceque Albanum, saevitiae illud monstrum,

cum

(*u*) *Belgarum causa.*] Conf. BRANDT *Histor. der Reformatie*
Vol. I. p. 367.

cum pluribus veteranorum militum cohortibus (v) in Belgicam mittendum decernit.

Ad istum nuntium quanta fuit totius Belgicae consternatio? quanta trepidatio? Pleisque Nobilium, qui veteri religionis ritui adhaerebant, Foederi renunciabant, gratiamque Regis communi patriae saluti praeferebant.

Reliqui, dissoluto Foedere, viribus impares erant communī malo avertendo. Herenberensis Comitis, Brederodii, aliorumque, egregia licet, tentamina haud sufficiebant, ut patriā hīs malis eripi posset.

Sed quae in communī illo rerum discrimine Tua tunc erat, Arausiacē Princeps, animi con-

(v) *Cohortibus.*] Et quidem cum ex Italia in Belgium proficisceretur, sub signis babebat novem veteranorum Hispanorum milia, septem millia Allobrogum & Italorum, mille equites levis, & aliquot alas gravis armaturae, multis quoque voluntariis, qui propriis stipendiis militabant; uti numerum illorum inivit. MICHAEL AB ISSELT *Hist. sui temporis* pag. 116.

constantia? quae Tua mens? Non animo
frangebaris, sed ea, qua praeditus eras, in-
genii sagacitate facile praevidebas, Albanum
in nulla Regionum Belgicarum pedem positu-
rum, ubi non plura flagitorum suorum, &
cruelitatis, quam adventus sui, relinqueret
vestigia. Facile praesaga mente concipiebas,
Belgas Tuos, nisi tanta prius acerbitas inju-
riae, tanta vis sceleris ab Hispanis effet illata,
ut moriendum sibi potius, quam perpetuen-
dum putarent, nunquam in eum locum pro-
gressuros fuisse, ut vehementius, conjunctis
viribus, injuriis illorum resistarent. Non fal-
laciis Regis (*w*) literis, non simulatis gratiae
atque amicitiae Regiae promissionibus Te deci-
pi patiebaris. Tempori paulisper cedendum, &
in Germaniam Tuam abeundum censuisti, un-
de

(w) *Literis.*] Vide GROTIUM *Annal.* I. p. 34.

de , opibus & auxiliis Germanorum instructior,
laboranti Belgicae suppetias aliquando ferres.

Quanto omnium bonorum moerore discesserit Arausiacus , vel exinde , Auditores , constare poterit , quod , cum Antwerpia proficeretur , a quatuor millibus hominum ex sola illa urbe comitatus (x) fuisse legatur.

Quando communis ille patriae pater , cui , velut columnae immobili , innixa huc usque visa fuerat libertas religiosa , Belgium suum videretur derelicturus , omnes simul spe sua decidebant , nihilque amplius tutum , nihil tam legibus sanctum arbitrabantur , quod non Hispanorum crudelitas violaret.

Hinc fedes patrias relinquere , & egeni , ac rebus suis exuti , in spontaneum exilium pleni-

(x) *Comitatus.*] Ut praeter alios etiam narrat MICH. AB ISSELT *Hist. sui temporis* pag. 113.

rique (y) Nobiles, qui *Geusiorum* partes fecuti erant, proficisci maluerunt, quam indigna, quae ab Hispanis metuebantur, subire supplicia. Optimatum & Nobilium exemplum sequebantur omnes illi ex plebe, qui sacrorum reformationem probaverant. Reliqui, quorum aut animus, aut fortuna, exilium non tolerabat, dolorem animi vultu tegentes, & taciturnitate celantes, Albani adventum trepidi exspectabant.

Et fane tanta passim ex his Regionibus facta fuit fuga, ut ipsa Margaretha in literis (z) suis ad Regem, conquesta fuerit, ex iis, *qui aut veniae desperatione, aut futurarum calamitatis*

(y) *Nobiles.*] Quos inter *Hoochstratanum, Herenbergensem, & Culemburgensem*, Comites etiam enumerat MICH. AB ISSELT *Hijl. sui temp. p. 116.*

(z) *Literis suis.*] D. 8 Septembris anni 1567. datis, quas exhibuit etiam STRADA Dec. I. lib. VI. pag. 357.

*mitatum metu, in alienas terras profugerant,
centena circiter hominum millia numerari.*

Interim advenit terror ille Belgicarum Gentium, *Ferdinandus Alvares de Toledo*, Dux Albanus. Neque facile, Auditores, ex qua die crudelissimus hic civium carnifex Belgium intravit, ullam horam ab ipsius, suorumve, furto, scelere, crudelitate, flagitio, vacuam reperietis.

Cum saevitiae suae ministros non satis obsequentes fore praevideret ordinarios judices, inauditum illud ac novum tribunal, *Concilium turbarum*, instituit, cuius Consiliarii de omnibus, qui seditionum ac tumultuum rei habebantur, cognoscerent.

Per hos sanguinarios Judices plura civium millia partim securi percussit, partim in vinculis necavit, partim implorantes jura libertatis & civitatis in crucem sustulit. Et, ne numerum occisorum amplificatum nimis a me exis-

existimetis, ipse inter suos jactare solitus erat, octodecim hominum millia (*a*) carnificis ministerio se sustulisse.

Nolite autem putare, in insimam plebem hoc modo tantum saevisse immitem Belluam. Primoribus gentis Batavae non parcendum statuit; sed, quo terror Nominis Albani magis omnibus injiceretur, ab ipsis illis Triumviris, quorum opera res Belgica hucusque contra oppressionem tutata fuerat, inchoandum putavit.

Primum saevitiae documentum fuere Comites HORNANUS & EGMONDANUS,
quos

(*a*) Octodecim hominum millia.] Ita communiter statuunt Scriptores. Vide, ne alios jam quidem testes advocem, GROTIUM *Annal.* II. pag. 60. Alii numerum, ad quadraginta etiam millia, adaugere fatagunt; sed vide, que attulit, peritissimus, si quis alias, hujus rei arbiter, P. H. VAN DE WALL in *Animad. ad Privil. Dordrac. Part.* VI. pag. 1315.

quos, dolo in curiam accitos, carceri mancipavit, & post diutinam captivitatem ficto crimen oppressit.

Non natalium splendor, non *fidelia*, quae uterque Regi semper praestiterant, *servitia* ultimo supplicio eos eximere valuerunt. Non virtus Imperatoria, qua toties contra Gallos causam Philippi defenderat, Egmondano profuit. Non liberalitas sua, qua inopiae Philippi in difficultate aerarii faepius succurrit, non profusio bonorum, in honorem Philippi facta, Hornano profuit: Sed uterque, jussu tyranni hujus, carnifici colla praebuere, captaque ipsorum, palis suffixa, populo Bruxellensi, totique Belgicae, acerbum & miserum & grave fuere spectaculum. Quid lacrymarum amicos eorum profudisse putatis, cum militibus etiam Hispanis, licet invitatis, licet reluctantibus, easdem ex oculis extorserit indignitas supplicii? Quem fletum civium

Brux-

Bruxellensium, quem lu&ctum & gemitum totius Belgii suisse censetis, cum viderent secu*ri* percussos homines innocentes, nobiles, quosque in oculis habuerant, & tanquam defensores iurium suorum ac libertatis cognoverant? Neque sanguine horum satiatus esse potuit avarissimus Praedo, verum bona ipsorum in fiscum etiam retulit.

Repraesentate animis vestris, Auditores, numerosam undecim liberorum Egmondani Comitis subolem, cum matre sua in extremam egestatem per hanc crudelitatem detrusam.

Non preces (*b*) patris, ultima nocte, ante-

(*b*) *Preces.*] Binas literas tum scripsisse EGMONDANUM, alteras ad ipsum Regem, alteras ad Albanum Ducem datas, & in utrisque pro uxore sua, & liberis intercessisse, narrat BOR Lib. IV. p. 240. In Literis, ad Regem datis, inter alia his usus fuit verbis, *Daerom so bidde ik uwe Majestelt —— dat gy*

tequam tanquam piacularis victima obtruncatur, ad Albanum perscriptae, immitem ejus animum ad misericordiam flectere potuerunt, ut saltem innocentia suboli bonorum partem relinqueret; ipsam etiam uxorem, ex cuius complexu abreptum maritum ad necem duxerat, pretium pro sepultura ipsius poscere haud erubuit. O indignum facinus! O crudelitatem inauditam!

Quanto majori misericordia commoti sunt Majores vestri, *Illusterrimi Trajectini populi Ordines*, qui, cum Philippus, Egmondani hujus filius natu maximus, sed degener, non sine dedecore suo Hispanorum partes (c) amplexus

*compassie en medelyden wilt bebben mit myn lieve huisvrouwe en myne onnosete Kinderen, en ges myn arme dienaers; u indachtich boudende van myn voorleden diensten, op welke bope ik my voorts be vele voor deze tyd der Genaden Gods. Uit Brussel greeet te slerven,
desen 5 Junii 1568.*

(c) *Partes.*] Vide WAGENAR. *V. H. Vol. VII. p. 293.*

plexus fuisset, bona ipsius in fiscum suum
referre noluerint, sed ceteris Egmondani libe-
ris innocentibus decreto suo (*d*) restituenda,
&

(*d*) *Decreto.*] Cum, quantum scio, omnes Historici nostra-
tes silentio id praeterierint, operaे premium erit paucula quae-
dama Decreti hujus verbä ex Archivis ipsorum Ordinum, & qui-
dem ex Libro MS. 't Derde Boeek van Beschryvinge of Prothocolle
van de dryen Staten's Lants van Utrecht, Fol 211. excerpere, at-
que hic subjicere.

,, Den XXIIII. Octobris 1580.

,, Gesien by de Staten van Utrecht de Requeste hem luiden
,, gepresenteert van wagens Vrouwe Eleonora van Egmondts,
,, Gravinne van Hautekercke, Jonckfrouwe Franchoise ende
,, Sabina van Egmondts, ende 't versouck by deselue Requeste,
,, soe in haerliuider Supplite name, als in den name van haer
,, anderen Broeders ende Zusters gedaen, ten eynde zyluiden tot
,, baere Justentatie ende onderbouw gereftitueert soaden werden tot
,, die poffesse van de Goeden tot Zuylen met zijn toebehoerten, om
,, die te beslitten tot zulcke recht, als den Huyse van Egmonds
,, daer toe bevonden soude worden te competeren, ende tot
,, dyen eynde hemluiden te cederen alsulcken recht, als die
,, Grave van Egmondts, haerliuider oufse Broeder, tot die voorsz.
,, Goeden gehadt heeft, ende deur misbruyck van deselue nu aen

E 3

,, de

38 P E T R I B O N D A M

& sic egestati ipsorum, quantum in se fuit,
occurrendum censuerint?

Sed,

„ de Staten vervallen zouden zyn , naer breder inhoudt van
„ de voorsz. Requeste. Gesien oick die *Brieven van zyn*
„ *Excellentie* in faveur van de Suppliten aen de voorsz. Staten
„ geschreven. Syn te vreden, zoe in aensleninghe van deern-
„ stighe begeerte van zyn Extie, die zy in defen wel hebben
„ willen believen, ende om de goede gunste , die zy dragende zyn
„ tot den Huyse van Egmondi , dat zy well wilden sien in zulcken
„ fleur, ende prosperiteyt, als 't geweest es , den voorsz. Suppli-
„ ten te gratificeren, ende hemluiden, soo tot heurluider , als
„ heuren anderen Broeders ende Susters *sußentatie ende onder-*
„ *boudt* te cederen, gelyck Zy luyden oick cederen by defen
„ alſulck recht, als den Grave van Egmontd, der Suppliten
„ Broeder, tot die voorsz. Goeden, soe heerlick als eyghe,
„ gehadt mach hebben, ende nu *deur zyn misbruyc aen de voorsz.*
„ *Staten vervallen es*, mitsgaders oick 't gebruyck van de Goe-
„ den van Zuylen, met zyn toebehooren, soe heerlick, als
„ eyghe, in zulker forme ende manieren , als de voorsz. Staet-
„ ten tzelve gebruyck van Heren George van Lalaingh, Gra-
„ ve van Rennenberghen den jonghen gaeaenveert, endenu een
„ tyt langh' gehadt hebben, om die selve Guederen by hem
„ Suppliten ten zeiven rechte , ende anders gheene, gebruyckt,
„ en-

Sed, quem maxime ex manibus suis elapsum dolebat Albanus, ipsum etiam GULIELMUM ARAUSIACUM, ut se concilio turbarum sisteret, solenniter citandum curavit. Citavit (*e*) & fratrem ejusdem *Ludovicum Nasavium*, Comites *Hoogstratanum*, *Herenbergensem*, *Culemburgensem*; *Brederodium*, ceterosque Nobiles foederatos, qui, ut tempestatem hanc evitarent, ex Belgio aufugerant. Sed vero, cum non a legitimo judice, nec ad legitimum tribunal evocarentur, nullum eorum comparuisse, haud mirabimini. Eo tamen hominis processit audacia, ut laefae maiestatis reos damnaret, bonaque eorum fisco regio addiceret.

Cum

„ende die vruchten van dyn geheeven te worden; sonder dat
„zy nochtans eeniger van deselve zullen moegen veralieneren,
„vervremden, belasten noch bezwaeren” — ect.

(*e*) *Citavit.*] Conf. BOR *Lib. IV.* pag. 220.

Cum autem infanda talia ausus fuerit audacissimus homo in ipsos Belgicarum gentium Principes, quid non in cives, quid non in infiam plebem ausum suisce censetis, Auditores? Hoc sane Praefecto Belgae neque suas leges, neque privilegia, neque communia jura tenuerunt. Tantum quisque in Belgio habebat, quantum hominis avarissimi aut imprudentiam subterfugerat, aut satietati superfuerat. Nullares tam patria cuiusquam atque avita fuit, quae non ab eo, imperio illius, abjudicaretur. Cives, Regi suo etiam fidelissimi, in hostium numero existimati, & servilem in modum cruciati & necati. Homines nocentissimi, qui Ducis sui exemplum & crudelitatem imitabantur, judicio liberati. Honestissimi atque integerrimi, absentes, rei facti, indicta causa damnati, & ejecti. Et, quasi non fatis esset in ipsos vivos faevire, etiam res inanimatae furorem ipsius expertae fuerunt.

Pal-

Pallanteam domum, in qua confoederatio Nobilium erat confirmata, Bruxellis funditus everti, ac solo aequari (f) fancivit, Ubicumque

(f) solo aequari.] In area vero ejus, & quidem in medio, marmoream Columnam erigi jussit cum hac Inscriptione;

REGNANTE. PHILIPPO. II. CATHOL.
HISPAN. REGE. IN. HIS. SVIS. INFERI
ORIS. GERMANIE. REGIONIBVS. GV
BERNANTE. VERO. FERNANDO. AL
VAREZ. DE. TOLEDO. ALVÆ. DUCE.
ETC. FLORENTII. DE. PALLANT.
QVONDAM. DOMVM. SOLO. ÆQVARI.
SANCITVM. EST. OB. EXECRANDAM.
MEMORIAM. REPETITÆ. IN. EA. CON
IVRATIONIS. ADVERSVS. RELIGIONEM.
ECCLESIAE. CATHOL. ROM. REGIAM.
MAIESTATEM. ET. IPSAS. REGIONES.
ANNO. SALVT. M. D. LXVIII. QVIN
TO. CALEND. IVNII.

Vide MICL. AB ISSELT. *Hijf. sui temporis pag. 135.* Et quidem quatuor diversis linguis Inscriptionem hanc fuisse expressam, narrant BORRIUS *Lib. IV. pag. 248.* & ex eo

F
WA.

que imagines vel insignia Gentilitia Nobilium
damnatorum & profugorum, sive publicis lo-
cis adfixa vel depicta, sive aedificiis, ac ja-
nuis domorum, incisa vel insculpta, inveni-
rentur, exscindi & conteri (*g*) jussit.

In

WAGENARIUS *Vad. Hist. Vol. VI. pag. 284.* Verum Columna
illa camdem cum ipsa Statua, quam sibi ex aere captivo conflan-
dam & erigendam jussicer Albanus, fortunam subiit, & paucis
annis post loco suo avulsa, ac in frusta consicca fuit.

(*g*) *Conteri jussit.*] Literis suis, d. 4. Octobris 1569. ad Consi-
liarios Cameræ Rationum Hollandiae datis, quas integras exhibuit
P. MARCUS in *de Sententien van den H. van Alva*, pag. 432.
Simile Decretum in Gelria etiam executioni mandari jussit. Cu-
ram illam Camera Rationum demandaverat Quaestori Generali
Gelriae; qui, cum huic rei vacare non posset, efficiendum id
iterum injunxit Magistratibus quarundam urbium. Ita saltem
in Literis ipsius, d. 25. Octobris 1569. ad *Magistratus Elburga-
nos* datis, & huc usque ineditis, inter alia legitur; „ Ende zoe
„ ick om andere merckelycke zyne Mats. affairen zelfs niet
„ vaceren en mach, ende dat mede by Zyne Excellentie be-
„ volen wordt d'zelve breeckinge off *widoeninge van de wapenen*
„ te laten doen ten minsten coste van Zyne Mat. ende dat die
„ Off-

In maximis ac majoribus urbibus arces munitissimae exstructae; cives ipsi exarmati; &, quod

„ Officieren alle behulp ende assistentie doen ende leysten zullen; zoe is, wt crachte mynder Commisie van wegen Con. Mat, myft versueken, ende begheren, dat uwer Eersl. nef- fens die Scholtis aldaer willen verordenaen *twee Schepenen*, „ omme te gaen in alle die gebannen, ende fugitive personen buy- seren, ende lufthuyzen, binnen der ELBORCH ende derzel- ver vryheyt gelegen, ende, volgende de Copie van de voirfz. „ Miffive van de Reecckencamer, wt laet doen alle derzelver „ personen Wapenen voer de Schoorsteen, up te byslagen, up belt- werck of elders, in de buyzen derzelver personen gemaicks off geschil- dert zynde, zonder aen de glaesen te commen. Ende tzelve — „ gedaen zynde zullen u Eersl. my overzenden *attestatie onder* „ *der Stat Zeegel van alle die Wapenen*, die uwer Eersl. — hebt „ laten breecken, ende casseren.” — Adservantur hae' Li- terae in *Archivis ELBURGI* in *Theat.* 23. Num. 129. In Dio- cesi nostra Trajectina eadem mandata locum suum invenerunt Saevitiae hujus Hispanicae in ipsa hac urbe nostra Trajectina monumentum in hunc usque diem videre licet in amplissimis sedibus, quae quondam fuerunt Nobilissimi JANI VAN RE- NESSE, Domini in Willip, quaeque fisco tunc temporis regio addictae fuerunt, ubi insignia Gentilitia Renesseae Gentis, tra-

44 P E T R I B O N D A M

quod gravius erat, partem sumptuum ipsi sufferre coacti. Aliis urbibus immissa passim praesidia Hispanorum militum. His, ad exemplum ducis sui compositis, nihil tam sanctum, quod non violare, nihil tam lege munitum erat, quod non indomitae atque effrenatae eorum cupiditates expugnare auderent.

Et haec tamen tam indigna, tam tetra, ac foeda suorum flagitia non tantum non improbabat Rex Philippus, sed etiam laudabat, sed susti-

bibus quondam insculpta, non sine vi excisa adhuc visuntur. Et licet ante plures annos splendide instauratae fuerint aedes illae, tamen illarum possessor, & instaurator, Nobilissimus GUALTERUS HENRICUS VAN NELLESTEYN, Eleitorum huius Dioecesis Ordini quondam adscriptus, hanc furoris Hispanici memoriam optimo jure conservandam in hunc usque diem censuit. Quot autem numero Insignia Gentilitia ex iisdem aedibus tunc fuerint loco suo deturbata, & excisa, cognoscere poteris ex veteri Documento anni 1569. quod produxit MATTHAEUS de Jure Gladii Cap. 37. pag. 625.

fustinebat; et, ne quid extremae saevitiae deesse videretur, inaudito decreto (*b*) omnes Belgas laefae Majestatis reos declaravit.

Hoccine Tuō edictō, Impotentissime Tyranne, quo, velut unico iectu, colla Belgarum tuorum vel amputare, vel aeternae servituti subjicere moliebaris, Rem Belgicam, satis jam. injuriis tuis agitatam & commotam, constitutum iri sperabas? Hoccine modo servilem dominationē in libera Belgarum colla, legibus tantum & justo Principum imperio adsueta, Te adepturum censebas? Immemor sacramenti, quo populo tuo Belgico obstrictus eras, dum hoc edictō omnia jura, Divina, Gentium, & Civilia, turbare & violare ausus fuisti; quid aliud efficiebas, quam ut omne vinculum, quo Tibi vicissim obligati era-

(*b*) *Decreto*] d. 26. Februarii anni 1568. quod exhibet BORRIUS Lib. IV. pag. 226.

46. PETRI BONDAM

eramus, perrumperes? Quid furore isto tuo aliud egisti, quam ut Principatus tui obsecrum juste Tibi denegaremus? Te ipsum, PHILIPPE, facile pertulissimus, si humano modo, si usitato more, si denique uno aliquo in genere peccavisses. Sed cum perfidie non possemus crudelitatem tuam, avaritiam, superbiam; cum omnia nostra comoda, jura, beneficia, sanguine nobis ut plurimum parta, vel pecunia a Majoribus tuis redempta, & a Te jurisjurandi religione confirmata, Tuo unius scelere perdidissemus; hoc statuimus, aut tuas injurias ulcisci & persequi, atque inaudito illo edicto Tuo nobis injuste ademta jura & immunitates (i) RECUPERARE, AUT MORI.

Hoc

(i) *Recuperare aut mori.*] Haec fuit inscriptio Signorum militarium, quibus usus fuit LUDOVICUS NASSAVIUS. Vid. VAN

Hoc consilio ab Arausionum Principe opem implorabamus & auxilium. Neque defuit precibus nostris Patriae Pater. Vasa argentea, pretiosioresque res suas mobiles ac suppellectilem vendit; sed pecunia, ex his redacta, militi conscribendo non sufficiebat. Ut huic inopiae succurreret, frater JOHANNES NASSAVIUS bona sua immobilia oppignorare haud dubitavit. Atque ita suo fratreisque sumtu exercitum paravit contra Hispanos.

Fratres LUDOVICUM atque ADOLPHUM Nassavios in Frisiam ac Groninganum agrum mittit; ipse fortunam experturus in Brabantia contra Albanum.

Expeditionis Ludovicianaee initia satis laeta erant. Repulsi primo, ac mox victis Hispanis,

VAN ISSELT *Hist. sui temporis* pag. 141. Quibusdam vero aliis signis inscripta videntur suisse verba NUNC AUT NUNQUAM. Conf. WAGEN. *V. Hist. Vol. VI.* pag. 27a.

nis, & duce eorum Comite Arembergico occiso, non intermorituram adeptus erat gloriam; utinam non ADOLPHI (*k*) fratris sanguine partam!

Sed Belgis nondum satis erat malorum. Laborantibus suis subvenit Albanus, alteroque praelio devictus fuit LUDOVICUS, ipseque, dum nudus Amasim (*l*) transnatavit, vix in-

CO-

(*k*) *Adolphi*] Conf. praeterea alias BORRIUS Lib. IV. pag. 235.

Transnatavit.] Narrat id ipse Dux ALBANUS in litteris suis, eodem die, quo viator am illam reportavit, nempe 22. Julij 1568, ex ipso praelii loco ad Consiliarios Regionis datis: Achtervolgende, inquit, die eendrachicheyt van de Raperten, die ons gedaen worden van 't gunst voorstaet, soe en zynder nyet min VIIn. geslagen, als verdronken in de Reviere, daer daer zy benlieden nieten den te bergen. Des gedaen heeft Graef LODEWYCK, die hem geheel naect ontcleet hadde; als MY bekens heeft Henrick van Segen, gevangen, zynen Luttnant Generael, ende zynen clederen, bevonden drivende op de Reviere, zyn MY verhoont geweest. — Prouti verba illa sese habent in MS. Exemplum catum-

columis Embdam pervenit; atque ita omni Groninganae Frisiaeque Regionis liberandae spe excidit.

Non faventiores magisve propitiā fortūnam expertus fuit GULIELMUS. Nam licet inopinato, ac felicissimo, ausū Mosam traduxisset exercitum, omnem tamen pugnandi occasionem caute evitabat Albarius, nec dubio marti rem committere voluit veteranus ille militum dux, praevidens, se moras necēndo, & cunctando, Arausiacum, nec commeatu, nec pecunia abundantem, eo facile adducturum, ut re infecta discedere cogeretur. Nec fecellit eum opī-

eatuidem literarum, quod servator in Archivis CAPITULI S. Salvatoris Trajecti ad Rhenum in Fafeulo A. Num. 25. Easdem literas BORRIVS Lib. IV. p. 246. quidem exhibuit, sed vitiosum Exemplum, vel, si mavis, minus accuratam Literarum, quae Gallice scriptae forte fuerant, Versionem Belgicam fecutus suffit videatur.

G

opinio. Decedere (*m*) coactus fuit Arausiacus in Gallias, & inde Germaniam repetivit.

Nondum infenso Belgarum vitiis Deo haec mala sufficere visa sunt. Nondum etiam satiis edocti fueramus Belgae, conjunctis & mutuis viribus Hispanorum vim frangi ac repellendi tantummodo posse. Prius ad desperationem adigi debuimus.

Cum jam non metus, non pudor, Albanum, his victoriis elatum, retineret, jussit tandem, & imperavit vicesimam rerum immobilium, decimam rerum mobilium, quotienscumque venderentur.

Tributum hoc intolerandum universum Belgium abmuebat, nullaque Regio consensum sicut, nisi vi metuque coacta, ad id dare voluit. Pleraeque immensa pecuniae summa onus.

(*m*) *Decedere.*] Vid. WAGENAR. *V. Hist.* Vol. VI. pag. 290.

onus illud gravissimum ad certum tempus redimebant.

Cum tam severe onus illud exigere annite-
retur, nec a proposito suo avelli posset Al-
banus, fieri utique aliter non potuit, quin
universorum civium atque incolarum odium
in se concitaret.

Hucusque, Auditores, pars incolarum,
qui veteres Religionis ritus probabant, di-
verfae sectae cives flammis tradi, in exilium
ejici, occidi rectores, eripi leges, liberta-
tem & rempublicam opprimi, pene immota
viderat. Verum statim ac decimam hanc exi-
gere in animum induxerat, & in sententia
sua pertinax perseveraverat Albanus; tum
primum Catholici aequae ac Reformati; Di-
vina Providentia rem ita sapienter moderan-
te, consenserunt communibus & conjunctis
viribus imminentia illa reipublicae pericula
arcere; tum primum utriusque religionis ad-

52 PETRIBONDAM

seclae communem veluti causam suam fecerunt, resistendumque Hispanorum concussiōnibus statuerunt.

Sed licet in odium & offendionem totius populi Belgici hoc modo irrueret communis ille depeculator aerarii ac vexator Belgii, vel sic tamen pertinaciter propositum suum urgeare haud destitit.

In ipsa urbe Bruxellensi, ubi praesens aderat, & per vim militarem decimae exactiōnem introducere nitebatur, tabernas suas & officinas claudere (*n*) haud veriti fuerunt mercatores.

Ira percitus jam laqueos parabat, jam carnickices cogebat, qui contumaces in foribus aerarium suarum suspenderent.

Sed cum in eo esset, ut omnia luctu & cruento

(*n*) *Claudere*] Vid. MICH. AB ISSELT *Hist.* p. 185. WAGENARIUS *Vad. Hist. Vol. VI.* pag. 340. & aliū.

cruore compleret; ecce Deus benignior suos Belgas respexit, & divinam suam manum (o) injecit Tyranni hujus saevitiae ulteriori.

Nuncius ipsi adfertur, Brielam a Nobilibus foederatis, aliisque Belgicae exilibus, qui auspicis ac mandatis GULIELMI fortunam maritimam tentabant, duce *Comite Lumejo*, fuisse captam.

Hoc nuncio percussus iram contra contumaces paulisper cohibendam esse censuit Albanus, usque dum amissa recuperaret.

Verum commune illud odium effecit, ut, Briela capta, & aliae civitates Belgicae certatim jugum Hispanicum excusserint.

Inter Zelandos *Vlissingani* (p), inter Westfrisos

(o) *Manum.*] Divinam Providentiam manifesto hac in re compertam ac deprehensam tum fuisse, ipse quoque agnovit GULIELMUS Arauacius in *Apolog.* pag. 110. Edit. primae anni 1581.

(p) *Vlissingani.*] Arma, aliaque, ad bellum necessaria.

54 PETRI BONDAM

frisios *Enchusani* hanc sane laudem merentur, primos eos fuisse, qui, excussa Hispanorum dominatione, libertatis Belgicae fundamenta jecerint, nunquam postea convellenda.

Crescens haec populorum indignatio, atque odium in Albanum Hispanosque, animum interim GULIELMO restituerat, ut iterum fortunam belli experiretur.

Dum militem in Germania conscribit, dum auxilia sibi undique comparat, laeta haec rerum in Zelandia fit conversio. Hanc occasionem, ita divinitus oblatam, arripiens, per lega-

Antwerpia Vlissingam tunc temporis atque stolidissime, eoque modo Vlissinganorum res, maxime adhuc nutantes, in primis confirmasse EWALDUM PETRI F. WORST, quem inter Majores meos maternos numerare mihi licet, qui que Vlissinganorum Clasti tanquam Admiralias contra Hispanos praefectus fuit, narrant tum alii, tum quoque VAN METEREN Lib. IV. fol. 64. B. & ex eo WAGENARIUS Vad. Hist. Vol. VI. p. 35.

legatos, & literas, diversarum Civitatum Magistratibus persuasit, ut suas sequerentur partes, conjunctisque viribus Hispanorum repellerent injurias.

Eodem tempore, (Agnoscite & hic mecum, Auditores, digitum Dei, qui, jam Belgarum rebus propensior, per adversa & funesta salutem Belgicae promovere statuerat, quo magis grati benefico ipsius Numini essemus & obstrictiores) accidit eodem tempore, ut miles Hispanus, ab recuperatione Brielana profugus, duce *Maximiliano Boffuvio*, Roterodamum (^q), ubi innocuum transitum petiverat & impetraverat, contra datam fidem confertim irruperit, ingentemque oppidanorum caedem ediderit. Hac itaque Hispanorum perfidia commotae, ac monitis & suasioribus

(q) *Roterodamum.*] Conf. praeter alios GROTIUS *Annal.*
II. pag. 50.

56 P E T R I B O N D A M

nibus Arausiaci in spem libertatis adductae Civitates Hollandicae & Zelandicae, pleraque sponte, aliae plebis motu, aut vicinorum armis, adactae, Arausiaco se adjunxerunt.

Dum haec in Hollandia Zelandiaque accidunt, interim *Montes Hannoniae* improviso occupaverat LUDOVICUS NASSAVIUS, strategematum scientissimus.

In Gelria ac Transfalandia *comes Heerenbergensis*, alter Arausiaci per affinitatem frater, *Zutphaniam*, *Duetichemum*, *Doebsvögum*, *Hardervicum*, *Hatemum*, *Campos*, *Zwollam*, *Hasseltum*, & *Stenovicum*, in partes suas attraxerat. Magna etiam Friesiae pars sese his adjunxerat.

Sed si temporum illorum faciem ac Belgii conditionem perpendamus, licet quidem tam animose jugum Hispanicum excuterent plures Civitates, tamen inconditum reipublicae corpus constituebant, nullo adhuc foederis vinculo

culo, nulla societatis compage inter se coniunctum, vel colligatum, ex confusa & indigesta mole prudentia GULIELMI Arausiaci in bene ordinatam rempublicam ope *aeterni Foederis Traiectini* tandem emersurum.

Coëunt Dordrechtum Nobiles aliquot Hollandi & praecipuarum urbium legati. Missus ab Arausiaco Principe, *Aldegonius* in eo conventu cum Hollandiae Ordinibus primam ac rudem quamdam Reipublicae speciem delinearunt, & arcto foedere se sociarunt, atque adeo prima futurae libertatis lineamenta deformarunt. Foedus illud, quod Hollandiae Civitates tum inierunt, viam quoque stravisse ad reliqua Foedera, cum aliis postea ineunda, dubitandum non est. Coalescendi spatium Hollandis interim, ac Zelandis dabatur, dum Albanus Montes Hannoniae obsidione premit.

Ut fratrem LUDOVICUM, qui obseffam
H hanc

hanc urbem egregia virtute defendebat, ob-
sidione liberaret, magno cum exercitu advo-
lat ex Germania GULIELMUS.

Admiremini & hic mecum, Auditores,
adorandas Divinae Providentiae vias.

Infeliciter altera haec expeditio iterum
Arausiaco cessit. Copiam sui non praestat Al-
banus; militem in castris continet; & dum
moras hic necit, iterum infecta re discedere
GULIELMUS, atque ob inopiam stipendio-
rum, qua laborabat, militem suum exauditorare
cogitur. Verum idem illud infortunium, quo
amissa tandem fuit validissima illa urbs, ita
benigne moderante summo Numine, causa
fuit, ut in Hollandiam suam secedere debue-
xit Arausiacus, ubi nutantem publicam rem
consiliis (r) suis constitueret.

Quam

(r) Consiliis suis.] Vide, quae in hanc rem monuit GRO-
TIUS Annal. II. p. 56.

Quam salutaris autem ad concordiam stabilendam, & ad confirmandos animos illorum, qui omnem fere spem abjecerant, fuerit praesentia Principis, tum maxime patuit, Auditores, cum Harleum, post diutinam ac gravissimam septem mensem obsidionem tandem se gratiae, vel magis faevitiae truculenti victoris subjicere cogeretur.

Sola Arausiaci, in rebus adversis, aequa ac laetis, semper constantis, fides in Deo rem labascentem tunc sustinuit.

Cum enim in communi illa rerum constringatione *Sonoius*, aliquae, quos in Noordhollandia habebat, praefecti, difficultates, quibus quotidie premebantur, ad ipsum prescriberent, & serius vel ocios viatori succumbendum putarent, nisi cum externo aliquo Principe foedus iniisset, ejusque rei ut se certiores facheret, peterent; non praetextu religionis utens, non fucata, sed pia, sed vera, & in

Deum confisa mente in haec fere verba (s) rescripsit, „ se , antequam Belgarum causam „ defendendam suscepferat, foedus iniisse cum „ summo hujus universi Rege, ac omnium „ Principum Domino , tam firmum & san- „ ctum, ut plane confideret, se, omnesque, „ qui firmam in Eodem spem haberent, po- „ tentissimo ipsius auxilio & manu divina li- „ beratum tandem iri ab hostibus.” O in- „ credibilem animi constantiam. O pietatem in „ omne aevum memorandam!

Neque Te spes tua fecellit, GULIELME. Fiduciam illam Tuam , qua dejectos Tuorum animos tum confirmasti, Deo gratam fuisse, haud diu post, frustra ab Hispanis tentata, obsidio Alcmariana docuit; probavit quoque

lu-

(s) Rescripsit.] Ipsas Principia literas integras exhibuit BOR Lib. IV, p. 447. Conf. quoque WAGEN. V. H. Vol. VI. p. 446. nec non Auctior van de Verhandeling over de laatste Bede van Willem den I. pag. 91.

luculenta illa à Bossuvio Hispanisque reportata victoria navalis; probavit recuperatio urbis Middelburgensis; probavit tandem, non sine praefentissimo Divini Numinis auxilio confecta, obsidionis Leidensis liberatio. Qui secundi successus languescentes, ac paene afflictos, Belgarum animos confirmare & erigere in posterum potuerunt, ac plane convincere, Tuo ductu, Tuisque auspiciis, sibi desperandum non esse, sed eundem illum Deum nunquam Tibi defuturum, verum inter mille pericula, quibus quotidie circumdabaris, & inter tot sicarios, qui vitae Tuae ubique insidiabantur, in commune Belgii bonum Te incolumem servaturum, usque dum talia a Te iacta essent fundamenta, quibus Posteri Tui Rempublicam nostram superstruere possent.

Sed vero, Auditores, omnem vim & potentiam Hispanorum soli hucusque sustinuerant Hollandi Zelandique. Ceterae Regiones

Belgicae, licet servituti suae ingemiscentes, commovere se nondum audebant.

Illud quidem prudentia sua effecerat Arau-siacus, ut ad communem calamitatem avertendam consilia sua & opem consociaverint, seque arctiori foedere (*t*) univerint Hollandi Zelandique. Sed praeter Bommelienses & Buranos nulli alii aderant socii, qui mutua auxilia praestarent.

Nimis invalida haec binarum Regionum societas erat, quae vires potentissimi Regis diu sustinere posse videretur.

Acrius interea instat REQUESENIUS, qui in locum Albani succefferat; & Hollandi Zelandique fere ad incitas (*u*) redacti erant.

Sed

(*t*) *Feedere.*] d. 4. Junii anni 1575. Vid. WAGEN-VAD.
Hist. Vol. VII. p. 20.

(*u*) *Ad incitar.*] Externi enim Reges, potentiam Hispanicam, atque indigoationem Philippi nimium veriti, causam Belgarum

Sed rem, iundique desperatam, Divina Pro-
videntia improviso iterum restituit.

Luc pestifera correptus, subito moritur (v)
Requesenius, nullo successore designato.

Curam publicarum rerum suscipiunt Con-
fi-

garum aperte defendendam in se suscipere adhuc subterfugie-
bant. Vid. GROTIUS *Annal.* II. p. 64. In his rerum fluctu-
bus, dum spe externi auxilii frustrabatur GULIELMUS, so-
lita illa animi ipsius aequabilitas & constantia ad momentum ho-
rae defluxisse visa fuit; quando, intercisis & perfossis aggeribus,
submergendos agros, &c, convulsatis rebus pretiosioribus,
cum uxoribus ac liberis hinc discedendum, aliasque sedes in-
tiores quaerendas, suauissime dicitur. HOOFT *Hist. Lib.* XI. pag.
443. Sive, quod vere ad incitas jam rem rediisse sibi persua-
serit Arausiacus; sive, quod magis verosimile est, desperatio-
nem hanc tantum simulaverit, quo proniores ad externa auxilia
redderet illos ex Ordinibus, qui, Regi nimium adhuc ad-
dicti, auxilium aliorum Principum abnuebant; vel sic tamen
exinde facile judicium fieri potest, quo in periculo communis
Reipublicae salus tunc versata fuerit. Conf. & WAGENAR.
RIUS *Vad. Hist. Vol.* VII. pag. 89.

(v) *Moritur.*] Die nempe 5. Martii 1376.

filiarii Regii, quibus Gubernationem Belgii interea, dum ex Hispaniis novus successor expectatur, commiserat (*w*) Philippus.

Si non emergendi e fluctibus malorum, faltem respirandi paulisper a metu, haud vanam spem adferebat inexspectata haec Rescenii mors.

Quo magis inter Hollandos Zelanosque concordiam aleret Gulielmus, Foedus illud, seu *Unio*, praecedenti anno iam a plerisque illarum Regionum Ordinibus inita, ut ab omnibus confirmaretur (*x*), omni ope annis fuit.

Interim Zierixeënses, post gravissimam ac diuti-

(*w*) *Commiserat.*] Literis suis, d. 24. Martii 1576. Madrid scriptis, quas exhibet BOR Lib. VIII. p. 663.

(*x*) *Confirmaretur.*] Vid. WAGENARIUS V. H. Vol. VII. pag. 94. Eamdem integrum exhibuit BOR Lib. IX. pag. 668. & *seqq.*

diutinam obsessionem vi & potentiae Hispanorum succumbere (*y*) debuerunt.

Occupatio Zierixæa videri posset magnum allatura (*z*) damnum. Sed aliter visum fuit Supremo humanarum rerum Arbitro; & amisio ejus urbis libertatem emergentem ulterius confirmavit. Militibus enim Hispanis per plures menses nulla soluta fuerant stipendia. Tanta aerarii difficultate laborabant etiam Hispani.

Qui

(*y*) *Succumbere.*] *Conditiones ipsas, quibus Zierixeñses d. 29. Junii 1576. se tandem Hispanis subjecerunt, vide apud eumdem BORRIUM Lib. IX. p. 680.*

(*z*) *Allatura damnum.*] Non tantum enim, hac urbe intercepta, Hollandi a Zelandis sejungebantur, adeo ut non nisi maximis difficultatibus, majoribus sumbris, & longiori tempore, mutua sibi auxilia ferre possent; sed etiam per hanc Hispanis in alias Zelandicas insulas facilior dabatur aditus; uti ingenue agnoscere haud veretur ipse MICH. AB ISSELT *Hijl. sui temp. p. 473.*

I

Qui in obsidione Zierixëensi fuerant, his solutionem factum iri promiserant, statim ac urbem cepissent. Hac tandem capta, cum promissa solutio non fieret, primo (*a*) missitare, inde palam exigere, tandem toto exercitu tumultuari, & Antverpiensibus, Mechliniensibus, & Bruxellenibus direptionem minitari coeperunt. In Brabantiam cum universis copiis reversi, inde *Alostum* profecti, Flandriae illud oppidum expugnarunt, civesque omni crudelitate exagitarunt, vicinis locis eadem minati, nisi pecunia cogeretur, quae ipsis satisficeret.

Hoc velut classico excitati reliqui Belgae, qui metu hucusque se continuerant, ad sui suorumque defensionem sese mutuo exhortabantur. Brabantini, Hannonienses, Artefii,

(*a*) *Misitare.*] Vide praeter alios MICH. AB ISSELT *Hist.* p. 474. & BORRIUM *Lib.* IX. p. 692.

ii, ac Flandri Foedus (*b*) primo inierunt; quo se communibus viribus Hispanos, decreto (*c*) Consilii Status hostium numero jam habitos, ex Belgio proturbaturos promiserunt.

Hollandis certe ac Zelandis nihil his motibus optabilius accidere potuit. Mutua auxilia invicem conjungere cum Hollandis, Zelandisque, haud abnuebant Brabantini, Flandri, Hannonii, alii Belgae. Coniunctis viribus vim peregrinam repelli tantum posse, arbitra-

ban-

(*b*) *Foedus.*] Videri merentur, quae de hac confoederatione, praeter alias, narrat MICH. AB ISSELT *Hijl.* p. 476. Conferri quoque poterit *Epistola* horum Foederatorum, ad Ordines Gelriae d. 1. Octobris 1576. data, quam edidimus in *de Verzameling van onuytgegeevene Stukken tot opbeldering der Vaderlandsche Historie Tom. I.* p. 12. quae *Collectio Documentorum* brevi lucem adspicit.

(*c*) *Decreto.*] D. 26. *Julii* 1576. dato, & d. 2. *Augyli* ejusdem anni ampliato, quodque d. 22. *Septembri* 1576. de novo confirmatum fuit. *Decreta illa exhibuit nobis BOR Lib. IX. pag. 693. & 714.*

58 PETRI BONDAM

bantur Hollandi Zelandique. Unire inter se universum Belgium ardenter quoque cupiebat Arausiacus. Mirabimurne itaque, Auditores, facile utrumque consensum fuisse, ut, quae *Bredae* intermissa erant, colloquia de Pace resumerentur?

Hunc Belgii statum paulo copiosius delineandum vobis, Auditores, putavi, quo melius intelligere possetis causas rerum, quibus inducti fuerint Belgae, ut commune Foedus contra Hispanos pangendum censuerint.

Pace enim Gandavensi via fuit praeparata ad arctius illud Foedus ineundum, cuius secularis festum laetissimo hoc die celebramus. Absque illa enim Pace si fuisset, nunquam libertas fuisset vindicata, nunquam religio adserita. Cum itaque eadem rationes, quae Gandavensem societatem persuaserant, haud diu post Septem nostros Populos arctiori foedere conjunxerint, verboſitati huic nostrae facile

facile ignoscetis; in primis cum in reliquis jam quidem brevioribus esse licebit.

Dum medio mense Octobri anni 1576. Gandavum legati conveniunt; dum utrumque consilia sua conferunt; dum deliberant, quibus conditionibus universum Belgum, Hispanorum vi & dolis a se invicem avulsum iterum coalesceret; Trajectum ad Mosam milites Hispani, quibus se Germani junxerant, occupant, &, nec aetati nec sexui parcentes, omnia more suo ac furore solito diripiunt.

Eamdem miserrimam sortem subiit, ocelius ille urbium Belgicarum, Antwerpia, & igne ferroque vastatur.

Quid animi Maioribus vestris, Cives Trajectini, fuisse censetis, cum inaudita ejus direptionis nuncius ad ipsos perveniret? Hispanus miles arcu Vredenburgicae adhuc insidebat, cervicibusque civium imminebat. Similiter perpeccuros esse, haud vane metuebant.

Quantum terrorem *furo*r hic *Hispanicus* universo Belgio incusserit, Auditores, vel exinde patet, quod, his calamitatibus perceptis, non cunctandum ulterius rati fuerint hi, quos Gandavum pacis confiidae causa congregatos diximus, sed quantocius manus conjungendas, conjunctaque ope, mutuoque auxilio pestibus his resistendum censuerint.

Facile inter Nassavianos, ceterosque Belgas consensum fuit, cautumque, „ut veterum „offensionum memoria oblitteraretur; ut con- „tra Hispanos, peregrinosque milites, liber- „tatis Belgicae oppressores, mutua praesta- „rent auxilia; ut post liberatum externo mi- „lite Belgium in Generali Ordinum conven- „tu Respublica & Religio constitueretur; ut „utraque pars sacris suis interea uteretur; nec „liceret Hollandis, eorumque sociis, extra „suos fines quicquam in religionis causa immu- „tare; data tamen Arausionensium Principi „, po-

„ potestate cum urbibus , ad suam praefectureram pertinentibus , paciscendi ; ut damnatissima bona immobilia , in fiscum versa , restituerentur.”

Hae praecipuae fuerunt leges , in quas Pax Gandavensis facta die octavo Novembris anni septuagesimi sexti supra millesimum quingentesimum , quae servitio ex regionibus nostris pellendo fores aperuit , ac talia renasciturae libertatis fundamenta jecit , super quibus non diu post *aeternum Foedus Trajectinum* superstrueretur.

Statim ac hujus improvisae pacis nuncius adferebatur , qua laetitia perfruebantur omnes ? quibus gaudiis exultabant ? quanta voluptate bacchabantur ? Inexspectata futurae tranquillitatis auspicia omnium animos exhilarabant . Tibiis & cymbalis urbēs personabant . Senes juvenesque tantum non ubique ad cantus vocum , nervorum , & fidicularium , in compitis

&

72 PETRI BONDAM

& viis laudes persequebantur Gulielmeas.

Ad commemorationem communis hujus
Belgii laetitiae, quid impedit, Auditores,
quominus, ad pauca momenta, artificiosi sua-
vium modulorum concentus etiam nunc au-
res nostras mulceant?

Musicis his modulationibus paulum exhi-
larati, Auditores, porro dicenti mihi aures
adhibete benevolas.

Finem malorum, quibus Belgium hucusque
pressum fuerat, jam prospiciebant; vulnera-
que reipublicae, Hispanorum crudelitate inflig-
ita, brevi ope hujus Pacis persanatum iri,
sibi vulgo persuadebant.

Commoda saltem oppido perquam luculen-
ta ex hac Pace statim experti fuerunt Majores
Vestri, Cives Trajectini; nam, cum haud
diu

diu post (*d*) Hispani milites , arci Vredenburgo insidentes , in modum Antwerpientium

(*d*) *Haud diu poſt.] Die enin 21. Decembris 1576. Praefectus Arcis urbem hostiliter invasit , incendiaque excitare tentavit. Vim vi repellere coacti Trajectini opem atque auxilium vicinorum statim implorarunt. In literis, eodem die ad Amerifurtenses datis, & hucusque ineditis, inter alia ita loquuntur; „ Alfo de „ Capitein van Vreborch ons op de middach met schieten aangevoerd „ ten heeft met grof ende cleyn geschut, 't selve als noch continue „ rende, buyfen schendende, ende brandt sichtende met allen oeren „ vermoegen; Waer tegens, soo veel ons mogelyc is, wy refijlen „ tie doende zyn. Ende also wy seker zyn, dat ons cruy fal „ ontbreken, soo is, dat wy seer hartelyc verfoeken, ende „ begeren, dat ghy ons, aengesiens briefs, tot onsen costen „ herwerts wilt bestellen alle cruyt, dat ghy aldaer hebt, ende „ weet te becomen, mitsgaders 't gene ghy van andere Ste „ den soudt weten off connen becomen; deselve ooc tot on „ sen colten van 't geene voorz. is, adverteerde, ten einde „ sy ons als nu affilente, bulp, ende bystant willen doen, gelyk „ sy van ons souden begeren, indien de sake met u ende hen „ lieden soo gelegen ware. — Wilt niet naelaten ooc te „ bestellen alle de Pioniers, die U E. eenichsins sulken beco „ men, want menſe hier sonderlinge van doen heeft.” — Si*

K

„ milia

sium, diripere urbem hanc tentarent, variis-
que jam locis incendia excitavissent, non tan-
tum.

milia & per literas, & per Legatos, a vicinis Gelris & Hollan-
dis petierunt. — Hollandi varia tormenta bellica submis-
runt, & quidem thien stucken greff geschuts met scharp, daer toe-
dienende, waer van drie heele Canons zyn, d'ander alleen halve,
uti scribunt ipsi Ordines ad Legatos suos, qui Bruxellis Con-
fessui Ordinum Generalium aderant, in *Literis suis d. 27. Decem-
bris. 1576. prescriptis.* — Quae auxilia Gelri miserint,
omnium optime disci poterit ex iepis MSS. *Actis Delegatorum Or-
dinum GELRIAЕ, ubi sequentia habentur.* „Op den 22.'s mor-
„gens heeft de Borgermr. Otto Canis voorgebracht, ende le-
„sen laten seecker schryvens, in date den 21. Decembr. van
„die van Amersfoort aen de Stadt Arnemē geschreven —
„belangende de vyantlike aenvechtinge des Caſteleins op Vreden-
„borch. — Daer nae zyn aencomen de Gesanten van de Sta-
„ten van Utrecht — belangende, oer Eerw. ende L. met sekere
„Pioniers, denselven hier bevorens toegesacht, te willen affie-
„ren — verner te kennen gevende, dat — de Caſte-
„lein op 't huis te Vredenborch voortgevaren, ende de Stadt
„van Utrecht vyantliker wyse met grof ende klein geschut had
„aengevangen te beschadigen, ende uuir te stichten — be-
„gerende, soe de Stadt van Utrecht niet wel met cruydt ver-
„forcht,

tum tunc Hollandorum subsidiis adjuti sacerdunt; sed nec Gelri dubitaverunt ex incolis suis

„ forcht, ende oer sulcx am eersten mangelen sol, den Staten „ des Lants van Utrecht voorsz. so veel cruyts, als men „ eenichsins ontbeeren sal connen, te willen lenen ende ver- „ strecken op sufficiente cautie de restituendo. Nae gedane delibe- „ ratie belangende de Pionier, is accordiert derwegen te schry- „ ven aan de Drostten van Over- ende Neder-veluwe, om elck „ aanslont 150 Pionniers op te brengen, ende op Utrecht te be- „ stellen. Item aan myn Heer Statholder te schryven, den Amt- „ liden van Over- ende Neder-betuwe, ende andere naegseten, te be- „ velen de tax van 600 Pioniers uyttemaken, ende aen slont bin- „ nen Utrecht te schrikken. — Belangende id begeerte cruyt, „ is accordiert aan een eerbaer Raet der Stadt Nymegen te schry- „ ven om die van Utrecht te leenen op cautie de restituendo — „ soe veel oer Eerf. hebben te ontbeeren; als die van Arnhem „ gedaen hebben. — De Raeden's Coninex — hebben „ ooc seker cruyt te leenen bewilicht." Atque his subsidiis
vicinorum Sociorum suffulti Trajectini Hispanos milites tandem post diutinam obsidionem aliquot hebdomadum Arcem derelinquere, vacuamque ejus possessionem concedere d. 11. Februarii 1577. coegerunt. Quibus autem conditionibus custodiam arcis Magistratus ac Cives suscepserint, videre licet apud BOR-
RIUM Lib. X. pag. 781.

K 2

suis centenos aliquot auxilio submittere, quorum operis moenia validissimae arcis subruerentur; atque ita dominatu injuriisque Hispanorum liberati fuerunt.

Et sane, Auditores, fuit id unum omnino tempus, quo de rebus Belgicis bene sperare licuit, si cum armis etiam odia religionis possita fuissent. Sed enim dissociati contentione religionis animi raro coalescere possunt.

Atque hinc sine dubio causa repetenda erit, cur Arausisionensis Princeps pro ea, qua pollebat, animi providentia societatem Gandavensem haud diu duraturam facile praefagiens, statim arctiori quodam Foedere vicinos Populos inter se conjungere, & cum Hollandis ac Zelandis suis coagmentare allaboraverit.

Dum velut furore incensi odia odiis (*e*) accu-

(*e*) *Odia odiis.*] Id quod, licet Hispanorum partibus addictus, ingenuo tamen confiteri haud veritus quoque fuit J. B. DE TAS.

cumulabant, omnium Belgarum animos ita in se exacerbaverant Hispani, ut facile omnes, Catholici aequi ac Reformati, contra eos conspirarent, mutuamque invicem opem pollicerentur.

In Hollandia Zelandiaque Reformatio jam Religionis publice admissa erat; in reliquis vero Regionibus Romanae ecclesiae ritibus Magistratum plerique adhuc adhaerebant.

Dificultas, quae ex diversitate hac Religionis inter pacifcentes oriebatur, temperamento (f) hoc adhibito facile removebatur, cum Hollandi Zelandique reliquis promiscerint, se in illorum Regionibus exercitium Religionis non turbaturos, ita tamen, ut vicissim ipsis Reformatae Religionis publicus usus

re-

TASSIS Comment. Lib. III. in HOYNCKII Analect. Vol. II.
Part. 2. pag. 163.

(f) Temperamento.] Conf. PACIS GANDAVENSIS Artic.
3. & 4.

K 3

relinqueretur interim, usque dum in generali Ordinum conventu status Religionis postea fuisset constitutus.

Statim vero ac JOANNES AUSTRIACUS, a Philippo in Belgium missus, huc ad venerat, Ordines Generales, Bruxellis congregatos, per *Aldegondium* suum (g) monuit GULIELMUS, ut, antequam Austriacum tanquam Belgii Praefectum nomine Regis admitterent, profectionem Hispanorum ex his regionibus stipularentur non tantum, sed etiam ut arces intra urbes, Tyrannidis Hispanicae documenta, dejicerentur; ut tandem ipse, quae-

(g) Monuit.] Vide Declaratie van de Poinßen, dewelke de Heer van S. Aldegonde beeft geproponeert aan myn Heeren, den Staten van den Lande, iegenwoordelyc vergadert tot Brueffel, in den naem ende van wegen myn Heere den Prince van ORAENGHEN, den 94. Novembris 1576. Quam Declarationem, hucusque ineditam, integrum dabimus in de Verzameling van onuitgegeevene Stukken tot opbeldering der Vaderlandsche Historie, Tom. I. pag. 188. & seqq.

quaecunque ab Ordinibus acta & decreta fuerant occasione tumultuum, pure prius approbaret, & solenniter confirmaret.

Huic Arausiaci Principis consilio ac monitis obtemperantes Ordines ab Austriaco exegerunt (*b*) inter alia, ut Hispanos aliosque peregrinos dimitteret, solenniterque & sancte Paetæ Pacis Gandavensis prius confirmaret, quam ad Praefecturam supremam admitteretur.

Sed cum his petitionibus nec aperte adseriret, nec eas plane repudiaret; facile sagacissimo GULIELMO suboluit, (*i*) dolos Austria-

(*b*) *Exegerunt.*] Vid. BOR. Lib. X. pag. 761. & 762.

(*i*) *Suboluit.*] Accedebant & alias suspicione sat graves, quae persuadebant, concordiae vinculum, nuperime Gandavi constrictum, brevi dissolutum iri, novumque bellum Hollandis Zelandisque imminere. Literæ insuper interceptae satis indicabant, quæ arcana cor sibi animo Austriaci occultarentur. Conf. BOR. Lib. X. pag. 765. —— Quin ipsi ex im-

striacum nectere, atque occasiones tantum opperiri distrahendae societatis, quae per pacem Gandavensem coaluerat.

Acutissimum Arausisionensis Principis ingenium, in dubiis semper promptum, & paene divina ejus providentia, qua rebus improvisis consulere solebat, si unquam alias, tum profecto enituit.

Duo

patientia aetatis nonnunquam talia excidebant, unde, quid in pectori gereret, facile conjici potuerit. Cum Legati Ordinum Generalium cum ipso agerent de Pacto Gandavensi confirmando, eaque occasione Arausisionensis Principis mentio esset injecta, inter alia in haec verba iracundior eruperat, „ *Ick verwondere „ my, dat gby gebandelt hebt met den Prince van Orangien, „ die een Rebel is van Con. Majestet ende Lutheriaen, ende dat „ gby een hem schryven, ofte anderfins met hem negotieren meucht „ in eenigerley manieren*” uti Legati Geltrici retulerunt in MS. „ *Verbael der Verbandelingen, binnen de Stadt Brussel gedaen, van 29. Novemb. 1576. — 17. Januarii 1577.* Ex quo imprudenti dicto cautissimus Princeps facile intelligere poterat, quid sibi ab ipso exspectandum in posterum esset. —

Duo praecipua erant capita, quae maximo-
pere urgebat Austriacus; obsequium, Regi;
ut antea, ita & in futurum exhibendum; &
unicum Religionis Romano-catholicae exerci-
tium. Haec si Ordines ipsi concederent, re-
liqua, quae petebantur, dimissionem impri-
mis Hispanorum militum, facile vicissim Or-
dinibus ipsum concessurum putabant.

Primum illud nullam fere difficultatem apud
Ordines habiturum videbatur. Eo namque
tempore (*k*) contra ipsum Regem arma non-
dum sumferant, sed tantum, ut se vindica-
rent ab oppressionibus Hispanorum, quorum
ministeriis Rex utebatur. Qui si his Regioni-
bus excessissent, auctoritatem Regis facile re-

sti-

(*k*) *Contra ipsum Regem.*] Uti Amplissimi, ac rerum patria-
rum peritissimi, Duumviri, L. P. VAN DE SPIEGEL *Hfl.*
van de Satisfactie van GOES pag. 55. & seqq. nec non P. H.
VAN DE WALL *aanmerk. op de Privil. van DORDRECHT*
Part. VI. pag. 1372. pluribus nuper docuerunt.

L

stitui posse, ipsi declarare (1) non dubitaverunt Hollandiae Zelandiaeque Ordines.

Quod ad alterum caput attinebat, si in ceteris satisfaceret voluissest Austriaeus Ordinibus,

(1) *Declarare.*] Tum alias, tum etiam in *Resolutions* 19. Aprilis 1575. ubi & haec leguntur, „verklarende, dat wy geen-
„derbands twist, ofte gefcbil, jegens eenige omleggende Steden,
„ofte Provintien en hebben, daeromme wy eenige Wapenen aangeno-
„men hebben, ofte langer draagen, ofte aannemen zouden willen,
„als alle de waereld uit alle onse andere voorgaande verklaringen,
„meer dan kennelyk ende notoir mag zyn, de zaake onser Wape-
„nen, ningeweweest te zyn de Heerschappye, hovardige ende
„onverdraaglyke Reggeeringe der Uitheemschen ende hare
„aanhangeren, zuks dat dezelve vorstrooken zynde, ende uit den,
„Lande blyvende ter Ordonnantie van Zyne Maifesteit, zal hechte-
„lyk de gewenckste vrede, geruifbeid, ende commercie der gant-
„scher Nederlanden — geresltueerd worden zonder eenige Ver-
„minderinge van zyne Maifesteits autoriteit ende Hoog-
„heid.” — Resolutionem illam Ordinum Hollandiae integrum dedit Consultissimus P. PAULUS, cuius praecox inge-
niuum & singularem in ea aetate eruditionem omnes miramus, in
Ditribu sua, seu *Betoog van Zeelandi Regt tot het Sichten van esse Hoogeschool* in de Bylagen Lit. F. pag. 37. & 38..

bus, huic petitioni ipsius consensuros eosdem, utpote Romanac Ecclesiae ritibus addictos, dubitari non tantum non poterat, sed id ipsum jam Austriaco (*m*) promiserant.

Id si accidisset, Pacique Gandavensi catus derogassent, utique, Auditores, vel abjicienda fuisset Reformata religio, & ad veteres superstitiones publice revertendum; vel gravissimum denuo bellum solis Hollandis Zeelandisque fuisset sustinendum.

Dum itaque spe metuque dubius haeret **UGELIUS**; dum incertus adhuc est, quorsum deliberationes hae fese verterent; dum omnem suam operam insumit, ne Paci Gandavensi aliquid derogaretur; interim arctiori quodam fodere

(*m*) *Promiserant.*] *Sullen in alles en overal onse Heilige Catholyke Religie, ende beboorlyke onderdanigheid onses Heeren des Conins handbaven, uti promiserunt Ordines Generales in Articulis, Austriaco oblatis, d. 6. Decemb. 1576. apud BORRIUM Lib. X. pag. 762.*

dere viciniores Gentes Belgicas sibi conciliare tentavit.

Nolitote credere, Auditores, prima arctioris nostrae Societatis lineamenta (*n*) ab Angliae

(*n*) *Lineamenta.*] Uti ex LANGUETI *Epistola* quadam, d. 2. Februarii 1577. scripta, docere annis fuit Auctor van 't *Leven van Willem den I.* Tom. III. pag. 247. quem in hac re secutus fuit Acutissimus BONDITIUS in *Hijstor. Foederis Traject.* §. 2. pag. 4. Neque ab hac opinione alienus videtur fuisse WAGENARIUS *Vad. Hist. Val.* VII. pag. 248. —— ELIZABETHAM, jam quidem, detecto arcano, cur profectionem Hispanorum itinere maritimo Austriacus adeo urgret, in reum Belgarum proniorem, tale consilium sub initium anni 1577. per Legatum suum GULIELMO dare potuisse, eamque hortatam spisse, ut arctiori quadam Foedera viciniores Gentes sibi rebusque suis propiccerent, haud equidem negamus. Verum jam antea id tentatum fuerat ab Arausaco. Ut adeoque Angliae Regina vix haberi posse videatur prima Foederis inventrix, de eerste instelffer; sed primam & praecipuam inventionis gloriam merito sibi attribuere potuerit GULIELMUS in *Apolog.* pag. m. 143. quando inter alia inquit, "Wy bekennen, dat wy de Unie EERST gedreven hebben, dat wy se daer naer ghevordert hebben, ja dat wy ons benerflicht hebben, datse mocht onderbouden worden." —— R. 1.

gliae Regina ELISABETHA sub initium anni 1577. fuisse profecta. Jam diu, antequam ex Anglia Legatus ejus huc advenerat, GULIELMUS, per amicos suos, *Gelrorum, Trajectinorum, Frisiorum ac Transfalanorum* animos (o) sibi Hollandisque suis ac Zelandis, conciliare, foedusque mutuae defensionis inire cum illis, studuerat.

Saltem Acta publica ejus temporis legenti mihi probabile adinodum videtur, eodem illo tempore, quo *Pacificationi Gandaveni* maxime intentus erat, & universum Belgium sibi, suisque, conciliare satagebat, viciniores quoque Regiones arctiori quodam & perpetuo Foedere secum conjungere (p) allaborasse

GU-

(o) *Animos sibi.*] Conf: BOR Lib. X. pag. 776.

(p) *Conjugere.*] Vide, quae hac de re notavimus in *de Persameling van onuitgegevenen Stukken tot opbeldering der Vaderlandsche Historie Tom. I. pag. 51.* & seqq.

36 PETRI BONDAM

GULIELMUM, quo magis, subsidiario illo Foedere suffultus, publicum Religionis Reformatae cultum, Libertatemque civilem, adserere in posterum posset; si forte vel in Concilio Ordinum Generalium, post electionem Hispanorum convocando, publicus Religionis status, aliaque, ob diversitatem religionis, ex suo fueruntque voto non constituerentur; vel etiam, si ex aemulatrice Procerum invidia, aliquis ex causis, universale Belgii Foedus collabeficeret.

Eum quidem in finem in eunte mense Octobri anni 1576. Hollandiae Ordines (q) quosdam ex suis jam delegaverant, qui Coudae colloquia de tali Foedere ineundo cum Legatis Gelorum, Trajectinorum, aliarumque Civitatum ha-

(q) *Hollandiae Ordines.*] Vid. *Resolutie der STAATEN van HOLLAND van 4. Octob. 1576.* quam integrum dedimus in dicta *Collectio Tom. I. p. 55 & 56.*

Habituri essent. Quin eumdem illum libertatis Belgicae Patronum, in cuius aedibus prius Nobilium Foedus denuo confirmatum fuerat, *Florentium de Pallandt*, *Culemburgensem Comitem*, cum duobus Ordinum Hollandiae Legatis, ad finem fere vergente mense Novembri ejusdem anni, *Bommeliae* cum Legatis Gelrorum de *arctiore Foedere* incundo consilia sua jam tum contulisse, vix dubitari poterit, si animadvertiscas, Trajectinos, statim ac Conventum illum Bommeliae habitum cognoverant, initio mensis Decembris publico nomine Legatos in Gelriam mittendos (r) censuisse *Adrianum van Zuylen*, Capituli S. Johannis Decanum, & *Gulielmum van Ryneveld*, urbis hujus Senatorem, qui inter alia

ab

(r) *Mittendos censuisse.*] Mandatum, sive *Institutionem*, Legatis his ab Ordinibus d. 4. Decemb. 1576. datam, edidimus in d. *Collectione Documentorum Tom. I. Num. 55.* ubi vide, quae notavimus pag. 215.—219.

ab Ordinibus istius Ducatus petierunt, (s) ut indicarent, an, & quale arctius Foedus cum Transisalanis, Groninganis, Frisiis, ac Hollandis pepigissent.

Interea temporis Ordinibus Generalibus aliun-

(s) Petierunt.] d. 6. Decembr. 1576. Et quidem, „Delfzijl gen morgens zyn sekere Gedeputierden der Staten van UTRECHT aencomen, —— ende vorder, muntling voorge-
n, dragen, als sollen de Gelderschen sich noch WYDER ingelaten
hebben (so sy verbonden) als metten OVERYSSELSCHEN,
GRONINGEN, VRIESLANT, ende HOLLANT; waer-
om sy afgevoerdicht, om de gelegenheit daer van te vernemen,
ende also goede Correspondentie met se te balden. Hebben de Ge-
deputierden oer El. W. ende L. voor antwoort gegeven, wie dat
sy sich alnoch niet wyder, dan met de Generale Staaten,
UNIEERT, ende verbonden hadden. Soo aver deselve Hee-
ren eenich middel wisten wyders sich met hun intelaten, der
„Lantschap dientlyc, wolden sulcx gern aenhoren.” Uti totidem
verbis legitur in MS. Verbael der Gedeputeerden van GELDER-
LAND van 23. Novemb. —— 24. Decemb. 1576. Ex qua Re-
latione & haec, & alia, ad historiam ejus temporis spectantia,
excerpsimus, & edenda curavimus in eadem nostra Collect. Do-
cument. Tom. I. Num. 70.

aliunde innotuerat, dolos struere Joannem Austriacum, morasque nectere, dum interim clanculum militem conscribere putabatur.

Ne dolis ipsius circumvenirentur, neve a se invicem fejungerentur, commune inter se inierunt (*t*) Foedus, quo sancte promiserunt,
 „ se observatueros Pacem Gandavensem, re-
 „ tenturos exercitium Religionis Catholicae,
 „ mutuisque auxiliis ac viribus oppressores li-
 „ bertatis patriae Hispanos expulsuros.”

Huic *Generali Unioni* subscrysere etiam ceterae Regiones nostrates. Soli Hollandi Zeelandique ob promissum Religionis Catholicae

exer-

(*t*) *Foedus.*) *D. 9. Januarii anni 1577.* Tabulae Foederis illius integræ exhibentur in 't *Placaatboek van HOLLAND Vol. IV. p. 51.* nec non *van UTRECHT Vol. I. pag. 46.* Exhibuit quoque eas J. B. DE TASSIS *Comm. Lib. IV. in HOYNCKII VAN PAPENDRECHT Anal. Vol. II. Part. II. p. 278.* & BORRIUS *Lib. X. p. 769.* Conf. WAGENAR. *Vad Hiel. Vol. VII. p. 140.* P. BURMANNUS II. *Anales Tom. I. in Praef. p. 23.* WINSEMIUS *Histor. Lib. IV. p. 268.* & alii —

exercitium ei accedere non poterant. His tamen satis cautum videbatur Pace Gandavensi, quam sancte se observaturos promiserant reliqui socii.

Ne exspectetis a me, Auditores, ut copiosius jam hoc quidem loco vobis enarrem, quae utilitates ex generali illo Foedere in Belgium redundant. Nemini vestrum ignotum est, hac confoederatione effectum tandem fuisse, ut Joannem Austriacum, licet *Editio (u)* suo *perpetuo Pacem* quidem Gandavensem confirmavisset, tamen, arce Namurensi haud diu post occupata, communem patriac hostem (v) ha-

(u) *Editio perpetuo.*] *D. 12. Februarii 1577.* quodque a Rege ipso d. 7. Aprilis ejusdem anni approbatum fuit. Vide illud in 't Placaatboek van GELDERLAND Vol. I. p. 726. van HOLLAND Vol. IV. p. 53. 59. nec non apud BOR. Lib. X. pag. 787. & seq.

(v) *Hostem.*] Edictum Ordinum Generalium, quo Austria cum publice d. 17. Decemb. 1577. declararunt hostem patriac,

habuerint, & bellum contra ipsum Hispanos que denuo suscepérint Ordines Generales. Suffecerit scopo nostro Vobis in memoriam revocasse, inter hos rerum fluctus Arausionensem Principem plerasque Hollandiae Zelandiaeque civitates, (w) quae Hispanorum partes huc usque fecutae fuerant, sibi confociavisse, cum ipsarum petitionibus a sua parte satisfaceret.

Interim dum his rébus occupatus erat, cu-
tam

exhibit VAN DE WATER *Placaatb. van UTRECHT Vol.*
I. pag. 52.

(w) *Civitates.*] Conf. praeter alios WAGENAR. *Vad. Hist.*
Vol. VII. p. 138. Quibus conditionibus *Goesanis* satisficerit
GULIELMUS, Civitatemque illam sibi confociaverit, egregie
nuper docuit L. P. VAN DE SPIEGEL in de *Historie van de Sa-*
tisfactie der Stad GOES, quo erudito sane ac eleganti opere non
tantum *Cives suos Amplissimus Consul*, sed omnes etiam Bel-
gas, quotquot *Historiae Patriae* paulo amantiores sumus, ae-
ternum sibi devinxit.

M 2

ram arctioris Foederis non dimiserat (x) prudenterissimus Princeps.

Sta-

(x) *Non dimiserat.*] Non tantum enim circa hoc tempus Gelrorum animos per Jacobum Muysum ad arctius Foedus inducere tentavit, Frisiisque idem illud per alios suos amicos persuadere sategit, uti BORRIUS narrat *Lib. X.* pag. 811. eumque secuti Auctor van 't Leeven van WILLEM I. *Tom. III.* p. 251. WAGENAR. *Vad. Hist. Vol. VII.* p. 248. BOND'T *Hist. Feod. Traj. S. 3.* pag. 6. & alii. Sed & ipse Arausiacus aperte tale quoddam Foedus ursit. Nam quod diuersus Auctor *Vitae* nobis narret, Arausionensem id in initio clam efficere conatum fuisse, sive, uti verba ipsius se habent, dat in den beginne de Princ: fig niet durfde ontdecken, noch de Unie op syn naem en door syn gesag openlyk bevorderen, uyt vrees, dat men hem verdags zoude maeken, als of by van de Pacificatie van Gends wilde afgaen. &c. id nimis liberaliter de suo adjecit; etenim, licet quidem haud negemus, amicos ipsius, quos plures in vicinioribus regionibus habebat, clam etiam Principis sententiam promovisse inter fuos, tamen aperte, & diteste, suo ipsius nomine Foedus ursisse Arausionensem, missis cum in finem ad Ordines & Magistratus illarum Regionum literis & legatis, dubitari nequit. Ne alia jam adferam, ipse GULIELMUS, in Colloquiis, quae cum Duce Arschotano, aliisque Legatis, quos

ed.

Statim ac d: 24. Julii anni 1577. arcem
Na-

ad ipsum miserat Austriacus, Geertradenbergae d: 13. Maji 1577. habuit, publice id agnoscere non erubuit. Nam cum, inter alia, „de Gedeputeerde van DON JAN doleerden, dat „de Prince BRIEVEN hadde gescreven aan de Landen van Gel- derland, Vriesland en Utrecht, daar door onrust soude mogen „komen,” respondit magnanimus Princeps, „dat by niet en „badde gescreven, of begeerde 't selve wel gestant te doen, en „waren syne brieven dienende van presentatie van sijn goed- „willigen dienst, (tot) profyt ende weltoaren van den Lande, en „dat by ook sulx te schryven niet achter wegen laten en soude; „daer by voegende, dat, tot wat tyde eenige Landen, Provin- cien, of Steden in hun privilegien verkort magten werden, by „benielden daer in alle affilientie soude doen, om de Landen in „baer oude fleur en voorsoet te brengen.” Ut narrat BORRIUS Lib. X. pag: 819. qui & haec, & cetera Colloquia, inter Arausionensem & Legatos Austriaci tunc habitis, ipsissimis verbis narravit, quibus ea retulerunt Legati Ordinum Traiectinorum, uti constabit ex Relatione ipsorum, seu ut inscribitur; *Meliorie van 't gene myn Heeren den Gedeputeerden van de Staeten van Utrecht wederfarens is sedert bun laetste schryven tot Geertruydenberge den 23. Mey, quam ex Archivis Ordinum Traiectinorum, unde & BORRIUS habuit, quo magis ipsius fides in his constet, integrum edemus in Collectione nostra Documentorum*

Namurcenfem occupaverat (y) Joannes Austriacus, inconsultum hoc illius facinus obstu-

pes

five Verzameling van onuytgegeevene Stukken tot opheldering der Vlaerlandtsche Historie. — Haec si attendas, dubitari etiam nequit, quin iidem illi Legati in Articulis, quos in scriptis Arausionensi obtulerant, quosque idem BORRIUS retulit d. l. pag. 817., illuc etiam collimaverint, quando inquit, „dat be-, „buors te cofferen al het gene — orfaek van wantrouwigheid mach- „, geven, als te weten — prabyken van alliancien, liguen, en „, confederatien, PRINCIPALYK met vremdelingen.” Nam cum praefertim cum peregrinis foedera improbent, addita illa vocula principalyk satis indicat, ad cognitionem ipsorum etiam pervenisse machinationes & molimina, quibus alios Belgas arc-tiori Foedere, quam quidem Gandavi iustum erat, sibi coadu-nare jam tum tentaverit Arausionum Princeps. — Quia non clam, sed directe, sed aperte, sed suo nomine, de tali foedere ineundo cum vicinis Regionibus jam tum egisse Guliel-mum, liquido patebit, si advertas, quod haud diu post, sub finem nempe mensis Julii ejusdem anni 1577. Legatos publi-ce suo nomine in Gelriam mittendos censuerit, qui arctiorem cum Hollandis suis ac Zelandis Societatem Gelris persuaderent, ati in sequentibus videbimus.

(y) Occupaverat.] Vid. WAGENAR. *Vad. Hist. Vol. VII.*
pag. 150.

pescebat universum Belgium. Ex improviso
hoc facto justus Gulielmo suborriebatur me-
tus, fieri posse, ut hoc modo dissolveretur
commune Foedus, & societas, quae vix coa-
luerat, distraheretur. Facile praesagiebat,
si, rupto Foedere, bellum recrudesceret,
onus ejus maxime cervicibus Hollandorum Ze-
landorumque iterum incubiturum. Quod ne
fieret, statim viciniores Belgas ad arctius
Foedus secum ineundum iterum hortandos
censuit.

Eum certe in finem *die 29. Julii* ejusdem
 anni 1577. legatos (z) misit in Gelriam, qui
Or-

(z) *Legatos.*] Qui illi fuerint, quorum opera tunc usus fuit
Arausionensis, omnium optime disci poterit ex ipsis ejus *Litteris*
Enchusae d. 29. Julii 1577. ad Ordines Gelriae datis, & huc
usque ineditis. „*Wy senden gegenwoordich,*” inquit inter alia in
iisdem, „*de brengeren deſter, Joncker Willem van Nyvelt, ende*
„*Mr. Leonard Casenroot, om Uwe Ed. voor te bouden sekere*
„*puncten ende articulen — concernerende den dienſt ende 't ge-*

Ordines illius Regionis inducerent, ut, sionum ex his Austriaci motibus bellum exoritur,

„mene welvaren deser Landen; — u lieuen verfekerende, dat
 „wy anders niet en soecken, noch en begeren, dan dat dese Lan-
 „den in goede ruste, eeniciteit, ende correspondentie mogen
 „blyven metten Ondersafen 's Vorſtendoms van GELRE ende an-
 „dere OMLIGGENDE PROVINCIEN.” — Hi legati
 postquam varias Gelris exposuerant rationes, quae Gandaven-
 sem societatem facile disruptum iri, in primis cum jam Austria-
 cus occupata arce Namureensi satis animum tuum detexisset,
 novumque bellum brevi exoritum, indicabant; postquam prae-
 terea ex conservatione & salute Hollandiae Zelandiaeque de-
 pendere etiam ostenderant salutem Gelrorum; tandem Ordines
 ejus Regionis rogarunt „goede vrantschap ende nabuerschap met
 „vaste intelligentie te vanderbouden,” & ut declararent, si novum
 exoriretur bellum, „of zy niet vermeint en zyn baer selven ale
 „dan te VOEGEN met syne Fursteliche Genade, ende die van
 „Holland ende Zeeland tot conseruatie van de Pacificatie van Gendt,
 „mitsgaders de wettelike vrybeys des Vaderlants met de oude ge-
 „rechtheden ende privilegien van dien.” — „Ten welcken eynde,”
 pergunta liidem, „syne F. G. ende Staten van Holland ende Zee-
 „land bereit ende volvererdich fullen zyn, om haer Ed. ende Gun-
 „sten alle hulp ende bystant nae haer uytterste vermogen te
 „doen,

retur, se cum Hollandis Zelandisque jungement, mutuisque viribus vim hostilem repellerent.

In:

„doen, ende met een onderlinge geneichde vrientschap ende een-
„dracht sich so te laten vinden, ende emploijeren, dat baer Ed. en-
„de Gunsten des een goed contentement ende genoegen fullen heb-
„ben.” — His, aliisque, praemissis, tandem petunt, „so
„baest doenlyc is op alles een vruchtaer ende resolutyf antwoort van
„baer Ed. ende Gunsten goede meininge te willen geven, gelyk oos
„wel te verbopen is, dat de andere NAESTLIGGENDE LAN-
„DEN ende Gebueren, gelyc advertissement van syne F. G.
„ontfangen hebbende, benlieden geresolvoert fullen houden alle
„geweldien ende appressien voor te comen, ende in tyts te weder-
„staen, ende met syne F. G. diesaengaende goede correspon-
„dентie te bouden.” Huic Legatorum Propositioni responderunt
Delegati Ordinum Gelriae, „niet anders gemeint te zyn, dan de
„Pacificatie van Gent ende die daer op gevoolchte Union —
„sich gemes te k'lden, ende alles te doen, dat sy in crachte dersel-
„ver Pacification ende Union — verplicht ende schuldich; oec
„niet gemeint te zyn eenigen nieuwen inbeimscben crych te fo-
„ren, dan deseloe met alle mogelike middelen helpen afwenden,
„sonder sich WYDERS ditmael, vermits bet afwesen bunner
„Heeren Principalen, te connen resolveren” — quae sane

N

ultima

Inter hos Austraci motus, rerumque fluctus accidit, ut, honorifica legatione (*a*) missa, Ordines Generales GULIELMUM, cui peritia & auctoritate neminem parem cognoverant, Bruxellas evocandum censuerint, ut consiliis suis communem Belgarum rem adjuvaret.

An-

ultima verba nullum dubium relinquunt, quin scopus hujus Legationis fuerit, ut novam quamdam & arctiorem societatem, quae, si forte commune Foedus disrumperetur, succenturiatum venire posset, cum Gelris iniret. Sed cum id ipsorum Ordinum esset, hinc Delegati, mandatis utpote ad id non instructi, declarant, sicc diamael niet WYDERS te kunnen resolvieren, promittentes nihilominus „in aller trouwe ende eerflichteit id gedaene versoeck in „ name boochstgemelster syn Excellence oeren Heeren Principalen te „ refereren, ende de goede band daer aen te holden, dat syn Exc. „ ter eerster gelegenheit gebeurlike antwoort durch der Lantschap „ gesanter mach wedervaren.” — Documenta haec, Historicis nostratisbus huc usque nondum visa, integra dabimus in *de Verzameling van ontuitgegevene Stukken tot opbeldering der Vaderlandscche Historie*.

(*a*) *Legatione.*] Vid. WAGENAR. *Vad. Hist. Vol. VII.*
pag. 168.

Antequam tamen hinc proficiscebatur, quia
tum ex invidia Procerum, qui superiorem fer-
re non poterant, tum ex diversitate Religio-
nis, multa evenire poterant improvisa, quae
societatem Belgarum communem disrumpere
possent, apertius denuo vicinas nostras Gen-
tes arctiori Foedere inter se, & cum Hollan-
dis suis ac Zelandis, colligare annis fuit.

Hoc itaque animo per legatos suos, medio
mense *Septembri* Anni 1577. Gelros iterum
hortatus fuit, „ ut dolos Austriaci caverent,
„ nec sub praetextu religionis Catholicae se
„ induci paterentur, ut denuo ipsum reci-
„ piant, cum eove (b) transfigant; verum ut
„ cum

(b) *Transfigant.*] Paucula quaedam verba ex *Propositione*, quam
Legati Principis Ordinibus Gelriae d. 18. *Septembris* 1577. ex-
hibuerunt, utpote hucusque inedita, excerpserint, hisque sub-
jecisse, operae forsan videbitur pretium. „ Om 't welck te
„ verboeden,” inquit inter alia, „ ende in tyts te præcaveren,
„ woude zyn Excellentie goet duncken, dat baer Ed. ende G. met

100 PETRIBONDAM

„ cum vicinis suis Trajectinis , Transisalanis ,
 „ & Frisiis , ad communem calamitatem
 „ , COM-

„ hunne naebueren , als dië van UTRECHT , OVERYSSEL ;
 „ ende VRIESLANDT goede correspondentie onderhielden ,
 „ ende t'samen VEREENICHDEN , om 't allen tyden elckande-
 „ ren te helpen ende by te staen tegens alle invasien ende lijsige prac-
 „ tiquen , die Don. Joban ende andere vianden van de gemeine ruste-
 „ bunlieden soude mogen opwerpen . Waer toe sijn Escie ende de
 „ Staten van Holland ende Zeelandt baer Ed. ende G. altyts goet-
 „ williebliken , ende , des ooc versocht zynde , gern fullen bandhou-
 „ den , ende alle mogelike affilientie doen , also sy algerede bebben ,
 „ begonnen te bewyzen met oversenderen nae 't selve Landt van seke-
 „ re vrenden Knechten . " (Submisferat enim Princeps haud diu-
 antea ex Hollandia in Velaviam tres militum cohortes contra
 invasiones & excusioneis Germanicorum militum , qui Trans-
 isalaniae urbes Campos & Davehtriam tenebant) „ Dat selfs zyn-
 „ Esc. ende de voorz. Staten van Hollant ende Zeelant fullen to-
 „ vreden wesen — met haer Lieden in EENICHEIT te tre-
 „ den onder alfulke redeliche conditien , als over weder sydern
 „ fullen accordeert worden , waerop sylleden Gecommitteerden in
 „ communicatie breder te treden , indien 't baer Lieden goet duncker-
 „ sal , bereit fullen zyn . " — Cum Legatos hos in Gelriam
 a Principe missos cognoverant Trajectini , ipsi etiam ex suis-
 illuc-

O R A T I O. 101

„ communibus auxiliis avertendam , fese com-
„ sociarent. Id si fecerint , & se , & Hollan-
„ dos Zelanosque fuos lubenti animo atque
„ aequis conditionibus Foederi ipsorum ac-
„ cessuros promittit.”

Ad hanc petitionem legatis Arausiacis respon-
derunt (c) tum Gelri , se paci Gandavensi ad-
hae-

illuc ablegarunt Joannem Bogaert , Fredericum Uyteng , &
Joannem van Grossbeek , quibus inter alia mandarant Ordines
Trajectini „ te onderzoeken ende te vernemen , wat correspondentie
„ zy , (Gelri) met dye van VRIESLANT , OVERYSSEL , en-
de HOLLANT , ZEELANT , &c bebben ,” uti loquuntur in
Resolutione sue d. 17. Septemb. 1577. quae extat in MS. Der-
de Boeck van Beschryvinge of Protocole van de drye Staten 's Lands
van Utrecht , Fol. 29. — Atque ex his , ut id obiter ad-
vertamus , liquido , ni fallor , pater , fratrem Gulielmi , JOAN-
NEM NASSAVIUM , non primum fuisse , qui circa medium
annum sequentum 1578. demum directe cum nonnullis Regioni-
bus de tali Foedere egerit ; uti ob defectum monumentorum
ejus temporis hoc usque vulgo creditum fuit.

(c) Responderunt.] D: 22. Septemb. 1577. & quidem , inter
alia , „sich dienstlick ende fruntlick erbiedende mit zyn Excellentie:

haesuros, eaque praestituros, ad quae vi communis Belgarum Foederis obligati essent.

Proficiscitur interim Antwerpiam Gulielmus, nec diu ibi moratus Bruxellas contendit, ubi profusa itidem hilaritate, omniumque gratulatione, exceptus fuit.

Popularis vero illa gratia, qua ubique excipiebatur, imprimis postquam Brabantini cum Defensorem Regionis suae, *Ruartum* vocant, elegerant, invidiam aliorum excitabat.

Dux etenim Arschotanus, Gulielmo etiam alias

„ende den Staten van Holland, wie oick den Landen van Overys-
sel, Utrecht, ende Vrieslant gude corresponditie te halden, ten
„sine die Pacificatie in allen puncken mach werden geofffeneert.” —
Sed cum hoc responso haud contenti essent Legati, ulteriore
que declarationem peterent, die sequenti 23. Septemb. alterum
hoc responsum dederunt Gelri, dat zy ditmaal geen nairder ant-
woort folded kunnen geven, declarantes tamen, & promittentes,
sich te halden in conformiteyt van der Pacification van Gent ende
daer op gefolchte Union. —

alias minus aequus, aliquique nonnulli, lividis adspiciebant oculis, rerum summam ad Arau-
fionensem hoc modo vergere.

MATHIAM itaque, Archiducem Austriae,
& RUDOLPHI Caesaris fratrem, quo glo-
riae Araufionensis obstruerent, in Belgium:
privatis consiliis evocant.

Improvita haec res omnium commovit ani-
mos. Ordines ipsi in partes scindebantur.
Tandem illorum praevaluit opinio, qui Ma-
thiam recipiendum putabant, sed ita, ut Arau-
fiacum Principem sibi legatum & vicarium ad-
scisceret.

Sed vero, licet hoc inimicorum conatu Gu-
lielmi auctoritas creverit; licet etiam Ordines,
antequam Mathiam reciperent; *novo*, eoque
solenni magis, *Foedera*. (d) invicem promi-
se-

(d) *Foedera.*] D. 10. Decemb. 1577. inito, quod exhibet
VAN DE WATER in 't Placaatb. van Utrecht Vol. I. p. 55.

serint mutuam Pacis Gandavensis defensionem, &, ne cuiquam religio sua fraudi esset, sancte caverint; licet tandem magna spes adulgeret, concordibus omnium Belgarum animis posse servitutem depelli; vel sic tamen aemulatricem illam Procerum ambitionem, diversitatem praeterea religionis, alia porro multa improvisa, inturbare, ac disrumpere facile posse illum animorum consensum, putabat GULIELMUS.

Contra talem eventum ut sibi prospiceret, arctius illud *Foedus*, quod jam haud semel proposuerat, omni studio perficiendum porro censuit.

Hoc Principis consilium multum adjuvit, quod Trajectina nostra Regio tandem GULIELMUM receperit Gubernatorem.

Fuerat hac de re jam inde a mense Martio cum Trajectinis actum, sed res identidem extracta erat ad mensem Octobrem

brem (e) anni 1577. quando denique Arau-
siaci imperio fese submiserunt Nostrates. Ita
cum

(e) *Ottobre.*] Et quidem signatae fuerunt tabulae *Satisfac-*
tionis Bruxellis, & a Principe ac Delegatis Ordinum Traiecti-
norum subscriptae d. 9. *Ottobris* 1577., quas integras exhibuerunt
BORRIUS Lib. XI. pag. 893—896., & Ampl. VAN DE
WATER in 't *Placaatb. van UTRECHT Tom. I.* pag. 47—51.
Sed neutrum ipsas authenticas tabulas vidisse, exinde patet,
quod testentur, unico tantum sigillo eas fuisse munitas, mit
EEN root uythangende Zegel bezegelt in dubbelen fleerte; cum ipsa
authentica membrana, quam in Archivis Ordinum Traiectinorum
invenimus, non tantum sigillo Principis Arausionensis, verum
etiam sigillis Ordinum Hollandiae, nec non Zelandiae, sit cor-
roborata, illaque jussu dictorum Ordinum appensa fuisse sub-
scriptione sua testati fuerint eorumdem Secretarii DE RECH-
TEREN, & TAYMON. Ne cui autem id mirum videatur,
verosimile omnino videtur, Apographis usos fuisse Duumviros
illos, ex ipso quidem authentico confectis, sed jam ante de-
scriptis, quam illud sigillis Ordinum Hollandiae & Zelandiae
fuerit munitum. Nam, licet quidem d. 9. *Ottobris* Bruxel-
lis authenticum Instrumentum a contrahentibus fuerit subscri-
ptum, & sigillo etiam Principis Arausiaci corroboratum, ta-
men non nisi *mense* demum *Novembri* sigilla sua Hollandi ac Ze-

O landi

cum Hollandis Zelandisque sub unius ejusdemque Gubernatoris imperio redacti etiam mutua auxilia, ac opem, contra communem hostem, haud denegatur videbantur.

Sicuti Hollandorum plurimum intererat Trajectinos sibi foedere conjungere, quo agri ipsorum tutiores essent, & veluti clauderentur (f) contra invasiones hostiles; ita Trajectinorum & Hollandorum quam maxime intererat,

landi ei appendere potuerunt, cum certum sit, Trajectinos Ordines exente demum mense Octobri mandasse FLORENTIO HEERMALE, „omme te reylen mitte Articulen van Satisfacie „naer de Staten van Hollant ende Zeelant, ende Geasfocierden, „mit brieven van credentie in forma, om d'selce by bunlieden beset „gelt ende onderteyckent te worden;” uti totidem verbis legitur in Resolutione d. ult. Octobr. 1577. in 't MS. derde Boeck van beschryvinge, of Protocolle, van de dryen Staten's Lants van Utrechts Fol. 35.

(f) *Clauderentur.*] Id quod ipsi Hollandiae Ordines ingenue etiam agnoscere haud dubitarunt in literis suis, d. 3. Octobr. 1576. datis, quas exhibuit VAN DE WATER in 't Placaatb. van UTRECHT Vol. I. pag. 38. B.

erat, Gelriam habere sibi adsociatam, quae quasi munimentum & propugnaculum utriusque Regionis est. Mirabimurne itaque, Auditores, **GULIELMUM**, novo Foederi pangendo intentum, imprimis allaborasse, ut Gelrorum animos in sententiam suam perduceret?

Cum delegatis itaque, quos Gelri Bruxellas miserant ad Ordines Generales, ipse, Bruxellis degens, coram de novo Foedere egisse, utilitatemque arctioris societatis ipsis persuasisse videtur Gulielmus. Saltem inter cetera capita, de quibus in Comitiis Gelricis sub initium anni sequentis 1578. esset deliberandum, etiam & hoc Ordinibus (g) proposuerant,

ut,

(g) *Proposuerant.*] Adscribi merentur paucula quaedam verba, prout leguntur in MS. *Annotatione Articulorum*, seu *Aen- teickeninge etlicher Articulen, die by de Lantschap op eenen gemeinen Landdach bynnen Nymegen proponiert sullen worden, om daer*

ut, quia ab Ordinibus Generalibus omnia tributa ad defensionem Regionum fuarum adhíberentur, & inferioribus his Regionibus subsidia ab iisdem vix effent exspectanda, vide-
rent

*op te resolveren, & quidem Art. 5. „De Deputierden, te Brus-
„sel zynde, bebben voor goet fonden, und van sicc geschreven, dwiel
„dese Lantschap weynich stuerende troost van de Generale Sta-
„ten te Brussel geweertich, ende alle oere contributien tot voor-
„stant oerer Provincien employeren &c. dat men dermate niet
„de Provincien van Hollandt, Zeelandt, Overyssel, Vrieslandt,
„ende Utrecht correspondentie folde holden, ende eene Legation
„daer toe afveerdigen, ten einde tusschen inen een gemeine
„convocatie ende bycompt, ende tot contributien ende uyt-
„legginge van penningen, tot stuer derselver Provincien te
„doen, VERGELEKEN mach worden.” An sponte sua De-
legati hi tale quid Ordinibus proponendum censuerint, an vero
monitis & fuationibus Arausiaci Principis ad id indueti fuerint, ex
allatis quidem verbis haud liquido constat; multa tamen sunt,
quae persuadeant, monitis & fuationibus suis rem eo deduxisse
GULIELMUM, ut Delegati Gelrici ex re sua esse putaverint,
talem propositionem deliberationibus ac judicio Ordinum sub-
jicere. Copiosius quidem id adstrui facile posset; sed brevis
esse laboreo. —*

rent ac deliberarent, an non utile esset arctius quoddam foedus, cum vicinis suis inendum.

Et sene, Auditores, rationem hanc, qua permotis se dicunt delegati, ut novum foedus suis proponant, maxime promovisse Unionem Trajectinam, dubitandum non est.

Rejecerunt (*b*) hanc propositionem Ordines

(*b*) *Rejecerunt.*] Quo major fides dictis nostris constet, adscribi hic quoque merentur ipsa verba, quae prostant in MS. *Landdags Reces van GELDERLAND van 24. Januar. 1578.*
 „Also de Gedeputierden der Landschap wyt Brussel geschreven had-
 „den, dat ter oorsaken, dat de Landschap weynich affistentie van
 „de Generale Staten verwachtende waren, mits dat sy oere con-
 „tributie tot defensie oerer Provincien aenlaechten, men daerom
 „jemants aan de Provincien van Hollandt, Zeelant, Vries-
 „lant, Utrecht, ende Overysel afveerdigen folde, om eine der-
 „selver Provincien gemeine convocation, daer met op contributie
 „van penningen geaccordert werden mochte; is id seloe, als sma-
 „kende separatie van de Staten Generael by de Landschap
 „onnodich, ende ongebeurlick erachtet. Dan verordent, das

O 3

„men

nes Gelriae in Comitiis suis, Neomagi habitis, eaque res ipsis videbatur separationem allatura a communi Foedere, quo ceteris Belgis erant alligati, ac proinde minime admittenda.

Sed Gelri eo tempore Rectore carebant. *Ægidius enim Barlaimontius*, Hieriae dominus, partes Austriaci sequebatur, & hostium numero censebatur.

De eligendo novo Gubernatore cum variae essent Ordinum opiniones, optimum factu visum fuit, legatos mittere (*i*), qui ab Archiduce Praefectum peterent, quemcumque ipse

„men schryven sal aan de vþorsz. Staten Generael, ende denselven ernstlic vermanen, dat sy, betrachtinge de gemeine Union, dese Landtschap alle affilientie van gelt ende crycbivolc — doen willen.” cet.

(*i*) *Legatos mittere.] Resolutionem Ordinum Gelriae exhibet MS. Landdag Reces van 28. Januaril 1578. eamque integrum dabimus in Collectione nostra Documentorum ineditorum.*

O R A T I O. III

ipse elegisset. Et, quo celerius id efficiatur,
Principis Arausisionensis operam adhiben-
dam (k) censem, ut apud Mathiam electio-
nem novi Gubernatoris promoveat.

Gelris se jungunt Trajectini circa finem men-
sis Aprilis, (l) & per legatos suos Arausisionen-
scem

(k) *Adhibendam censem.*] Literar, cum in finem d. 1. Februa-
rii 1578. ad Arausisionensem Principem ab Ordinibus scriptas,
integras itidem dabimus in d. Collect. Documentorum.

(l) *Aprilis.*] Nam, ut ipsi Ordines Trajectini in *Resolutio-*
ne d. 23. Aprilis 1578. loquuntur, „angemerckt die van de Lan-
„de van Gelre sondaer Hooft zyn — hebben de voirsz. Staten
„eick goetgevonden deur hun voirsz. Gedeputeerden Myn Hee-
„re die Prince van Oraignen, beurl. Stadtbouder, te remon-
„streren, wat zwaricheit daer vuyt zoude mogen commen, ende
„wat voor de gemeen Landen importeert, dat dooirsz. Lande
„van Gelre op 't spoedelicx met een Hooft versien worden; ten
„fyne zyn Excellentie die hant mach houden, dat zulcx mit-
„ten eersten gedaen, ende op als goede orde gestelt mach
„worden. Ende tseloe gedaen zynde, zullen geerne als dan mit
„die van den Lande van Gelre in communicatie treden, zoe op-
„te contributie, met bemidien, ende andere van nyeus angecom-

„men

sem obnixe rogant, ut Gelris quantocius Praefectus constituatur. Quem si acceperint, subsidia & consilia sua cum Gelris conferre promittunt.

Post varias tandem deliberationes JOHANNES NASSAVIUS, Gulielmi Frater, die 22. Maji (m) anni 1578. Gelriae constituitur Praefectus.

Huc

„men Landen, te doen, als om andere zaeken, den voirfz. gemeen
„Landen welvaert betreffende, daer inne zy verbopen hem na ge-
„legentheyt alzoe te vynden, dat die van den Lande van Gelre
„een goet benoegen hebben zullen.” Uti legitur in MS. Derde
Boeck van Beschryvinge, of Protocolle, van de dryen Staten’s Lands
van UTRECHT de Ann. 1577—1581. Fol. 63. verso.

(m) D. 22. Maji. J. Eo enim die data fuit *Commisso*, sive *Instructio*, qua Praefectura Gelriae ipsi delata & mandata fuit; sicuti d. 27. Maji 1578. solemni juramento Archiduci Mathiae eo quidem nomine fidem suam obstrinxit, sed tamen, cum *Instructio* illa nomine ipsius Regis PHILIPPI esset data, sub hac expressa limitatione & protestatione, „van te achter-
„volgen syne Commisie — voir soe voele die den dienjt van
„syne veurfz. Hoesbeyt, ende den Staten van de gemeyne No-
„der-

Huc quidem usque, Auditores, Arausiacus Princeps aperte, sed tamen per internuncios & legatos suos, dum ipse absens erat, & communis universae Belgicae rei invigilabat, auctoris societatis coalitionem promovere tantum potuerat. Jam praesens aderat Frater ipsius, qui contrariarum opinionum divertia conciliare, qui obmotas dissentientium difficult-

„verlanden ruickt ende aengaet, exprefſelick protestierende, bem van gene meynongh te wesenforder, off anderſins, daer mede aen de Con. Maiestet van Spaengien te verbynden.” Instructio-
nem illam integrum suo tempore dabimus in *Magno Chartula-
rio Ducum Gelriae & Comitum Zutpaniae*, quod iussu Ordinum collegimus. In Formula autem jurisjurandi, ipsis Ordinibus d. 11. Junii a Comite praestiti, inter alia promisit, se Praefecturam hanc administraturum „nae inbalt des tractaats, voir Venloe opgericht, ende oick vermoegen der Pacificatie van Gentb, dairop gevolebde Union, samps d'Articulen, wair op die Durch-
luchtingeyt des Ertzbergoigh van Oijlenrick is aengenomen.” Edi-
tum fuit illud *Jurisjurandum in de Juſtificatie van het Recht der Stad NIMWEGEN*, tot een vrye Keur der Magiſtraet, in Ap-
pend. Docum. Lit. Z. pag. 55.

P

cultates removere, qui animos conjungere; qui reluctantes auctoritate sua permovere, qui tandem invitatos, ac Hispanis nimium adictos Magistratus Gelricos imperio suo, si opus videretur, removere posset. Neque de fuit desideriis fraternalis Generosissimus Comes, sed praecipua ejus opera felicem exitum res haec tandem habuit.

Si non prius, saltem in Comitiis Gelricis, Arnhemii medio mense Junio (*n*) habitis, pri-
ma

(n) *Mense Junio.*] Jam medio mense Mayo ejusdem anni 1578. res novi Foederis eo deducta erat, ut optimum factum fuerit convocare vicinarum Regionum delegatos, qui consilia sua conferrent, formulamque arctioris Foederis inter se conciperent, & delinearent. Eum in finem unum ex suis ablegaverant Ordines Gelriae, qui Trajectinensis persuaderet, ut & suos illuc mitterent Legatos. Patet id ex *Aatis Ordinum huius Dioecesis MSS. five derde Boeck van Bestryvinge, Fol. 69.* ubi sequentia habentur. „ *Anno 1578. op ten 17 Maji soe zyn die Staten slants van Utrecht bescreven — 3. Item om te resolueren opz angeven van Carel van Gelre, om een zeecker-*
by.

ma novi Foederis lineamenta ducta, & in scripturam redacta videntur. Ex mandato Ordinum

„ bycompste te maecken van de naestgelegene Provincien —
 „ Item op 't derde, sijn die Staten gerefereert, dat men van de
 „ naeste bygelegen Provincien een bycompste ooste verscry-
 „ vinge doen zal, om mitten anderden op zaecken, het welvaeren
 „ van de Landen betreffende, navolgende die instruclie, die men
 „ daervan zal mogen maecken, te communiceren.” Cum & ceterarum Regionum Ordinibus idem placuissest, tandem in medium mensem Junium, literis eum in finem, uti videtur, a Comite Nasavio, qui jam praefens aderat, ad singulos datis, rogati fuerunt, ut Arnhemium convenientirent. Id me docuerunt eadem *Aba MSS.* Ordinum Trajectinorum Fol. 72. ubi ad d. 14. Junii anni 1578. haec annotantur. „ Zynd die Staten slants van Utrecht beschreven geweest, ende in den Capittelhuys ten Dom vergadert; 1. om te deputeren mit volcommen macht, die hem op Sondach binnen Arnhem zullen laten wynden, te fyne, prout latius in literis — Ende nopende het eerste Poinct bebben ge- deputeert Joncker Nicolaes van Zuylen, Frans Both, ende Mr. Floris Thin, om te reyzen opten Lantdach etc. mit alsuleke instruclie, als men hemluiden medegeven zal, welcke instruclie geladen ende geaprobeert er 's anderen daechs.” In illo autem Conventu Arnhemensi consilia sua contulisse Legatos, ut

num Trajectinorum Arnhemii deliberationibus illis tunc interfuerunt *Nicolaus van Zuylen, Franciscus Both, & Florentius Thijn.*

Omnem jam lapidem movebat JOANNES NASSAVIUS, ut in delineati foederis formulam consentirent Regionum Ordines. Nulli labori parcerat, (o) ut tandem aeternum illud

arctiori ac perpetuo Foedere se invicem contra Hispanos eorumque adfecas confociarent vicini Belgae, dubitari nequit; idque liquido patet ex MS. Cod. *Actorum Civitatis Trajectinae, sive't dagelicks Boeck der Stad UTRECHT, begonnen den 9. November. 1577. ubi a d. 13. Julii 1578. Fol. 49.* memoriae proditum legimus, advenisti Legatum JOHANNIS NASSAVII, qui inter alia a Senatu Trajectino petiit, „dat men soude willen resol: „veren, ende antwoorden op der UNIE, daer laefmael in der „Vergaderinge tot Arnhem van gesproken was.”

(o) *Parcerat.*] Sic d. 13. Julii 1578. *M. Andream Crijfianum,* qui ipsi a secretis erat, misit ad Senatores Civitatis nostrae Trajectinae, ut inter alia ipsis novum Foedus, cuius prima linea menta jam sub eius auspiciis Arnhemii ducta erant, persuaderet, cui responderunt, „dat de Raet tot sulcx wel gefint es; „dan alsoe tselve den Staten van Utrecht betrfft, daer van de-
„n Stad:

Iud concordiae vinculum constringeret, eoque jam rem deduxerat, ut denuo Arnheimum

„ Stadt maer een Litsmaet es , dat zy daïromme t'zelve wel willen
 „ communiceren mit d'andere Leden van de Staten , ende die daertoe
 „ induceren , indient moegelick es .” Uti habetur in allegato MS.
 Cod. Aborum Civitatis Traiectinae Fol. 49. verso. — Haud
 die post duos alios Legatos ad ipsos Ordines huius Dioecesos
 mittendos iterum censuit , qui ulterius huic rei apud eosdem in-
 fisterent. Sic enim legimus in Actis ipforum Ordinum MSS.
 five Derde Boeck der Beschryvinge Fol. 82. „ Anno 1578. den
 „ 16. Augusti , soe zyn dye Staten slants van Utrecht bescreven ,
 „ ende in 't Capittelbuys ten Dom vergadert geweest , om te resol-
 „ veren ; i. op't aengeven , gedaen by Heren , Willem Pyl , ende
 „ Jacop Muys , Ontfanger Generael van Holland , als Gesanthen
 „ van Grave JOHAN VAN NASSAU , nopense zeeckere
 „ UNION te maken tuffcken die Provincien an dese zyde van
 „ de Ysselo gelegen , onvermindert die Union , mitten Generale
 „ Staten gemaect .” Sed licet Senatus hujus urbis per Resol.
 d. 16. Augusti 1578. , quae prostat in 't M.S. Daelicx Boeck
 der Stads Utrecht , begonnen den 9. Novemb. 1577. Fol. 53. verso
 declaraverint , „ te vreden te syn , dat men in communicasie tredē
 „ met de andere Provincien an dese zyde der Ysselo , om te sien , ofter
 „ UNION te maken ware , onvermindert d'Union , mit de Generale

P 3.

„ Staet

118 PETRI BONDAM

mium initio mensis Septembris ejusdem anni
1578 convenerint plerarumque Regionum (p)
delegati.

No-

„Staten gemaickt,” tamen Legatis his Nassavicus tunc tempora-
ris nullum responsum datum fuit, sed, uti in iisdem *Aëis Ordin-
num MSS.* legitur, „bebben die Staten goetgevonden aengaende
„dye Unie, in het Eerste Articule gementioneert, een ander Be/cry-
„vinge (der Staten) te doen dien op verlies van de Stemmen.” —
Sic porro nec ipse subterfugit Comes in Hollandiam eum in fi-
nem proficisci, ut coram cum Hollandiae Ordinibus ea de re
ageret, consiliaque conferret, ut ex *Resolutione Holl.* 29. Au-
gusti 1578. docuit diligentissimus BONDIUS *Hst. Foeder.* §. 4.
pag. 8.

(p) *Plerarum regionum.*] Sic initio mensis Septembris Hol-
landi ex suis quosdam delegarunt Achhemium, ut deliberarent
op de pointen en middelen van Unie en verbond, die met die van
Gehre, Utrecht, Vriesland, en andere Provintien gemaakt zouden
worden. Vid. *Resol. van Holl.* van den 2. Sept. 1578. — In
Dioecesi nostra Traiectina novum illud Foedus non usque qua-
que placuit. Amersfurenenses illud plane respuebant, &, uti
loquuntur in *Resolutione sua d. 23. Augusti 1578.* „bevonden
„niet raadhaem in andere Unie te treden, dan Zy voorheen met de
„Generale Provincien gemaakt bebben.” Aliis etiam displicebat
arctius illud vinculum; sed vel sic tamen, d. 25. Augusti 1578.

„zy

Novi Foederis Formulam, antea jam conceptam, in illo conventu reformasse videntur,

CON-

„ zyn de Staten's Lants van Utrecht nopense dye Unie geresolueert,
 „ naer lange disputen ende aktercacie, dat men — d'elue UNIE
 „ niet en can, noch en beboirt, gans off te staen, mer dat men dienan-
 „ gaende treden zal mit die van Gelrelant, Vrieslant, Hollant, Zeeland
 „ etc. in communicatie, op wat voet ende conditie men d'elue Unie
 „ zoude maecken, doch onvermindert altyd de generale Unie," ut
 legitur in MS. derde Boeck van Beschryvinge Fol. 83. verfo. Eum
 itaque in finem Arnhemium itidem miserunt legatos suos. Qui-
 nam autem illi fuerint, discere licet ex eodem MS. Alterius
 Codice Fol. 86. ubi inter alia & haec habentur, „ Anno 1578.
 „ den 15. Septembri s'oe zyn die Staten beschreven omme te boren't
 „ rapport van de Gedeputeerden, die opten Lantdach tot Arnhem
 „ geweeft zyn, ende daer op te resolueren, iſt mogelick, — Ende
 „ eerſt angaende 't rapport, es 't selve by Mr. Jan Bogart, Jonc-
 „ ker Claes van Zuylen, ende Mr. Floris Thin gedaen, sonder
 „ datter enige Resolutie opgenomen is geweeft." — Quinam ex
 Transilania illuc missi fuerint, patere poterit ex iis, quae seq. not.
 proferemus. — Nomina Delegatorum ex ceteris Regionie-
 bus procul dubio nos docebit Ampl. VAN DE SPIEGEL in
Historia Foederis Trajetini, quam avide exspectamus. — Illud
 tantum addo, Delegatos hos discessisse, formulamque Focde-
 ris,

constitueruntque invicem, ut addiem XV. Octobris (q) nostram hanc in urbem iterum convenirent delegati.

In-

ris, qualem in illo Conventu communibus consiliis conceperant, ad suos retulisse d. 10. Septembris, prout cognosci poterit ex Resolutione Delegatorum Gelriae, Hollandiae, ceterarumque Regionum, Trajecti congregatorum d. 18. Octobris 1578. quam integrum dabimus in *Collectione nostra Documentorum ineditorum.*

(q) *XV. Octobris.*] Pater id ex Relatione Delegatorum Transilalaniae, quea in MS. Boek van Dachvaerden An. 1578 — 1579. der Stad CAMPEN Fol. 89. his sequentibus verbis continetur. „*Den XIII. Septembri Anno 1578. — hebben die „Drosten van Vollenhoe, ende Iffelmuizen, ende Arent to Bo-„cop, (soe to Aernhem an die Lantschap van Gelre affe-„veerdicht gewest:) Report gedaen van boer wervinge, daer mit „die Gelreſche die faken voer Deventer oick mit ernſt angrypen „mochten; insgelycx laten leſen een Concept van Unie, daer in-„ne Gelrelant, Zutphen, Hollant, Zeelant, Utrecht, Overysel, „Vrieslant, Groningen, Groeningherland, Lingen, ende Drente „ſich folden willen confederiren; ende daer op die Geſanten der-„ſelver Landen weder by den anderen folden comen, mit vol-„comen laſt, om daer op te moegen ſtuyten, den XV. Octobri „binnen Utrecht, favents in der Herberge.*” Quae verba vel ideo
etiam

Interim in singulis Regionibus Ordines conceptam illam formulam examinabant, & de conditionibus ac pactis Novi Foederis inter se deliberabant.

Apud Frisios, Transifalanos, Omlandos ac Drenthinos *Georgius Lalainius*, Rennenbergae Comes, quem tanquam Gubernatorem suum receperant, novum Foedus, quantum auctoritate sua posset, urgebat. Ex Frisiis solae tantum Civitates delegatos suos ad conventum ceterorum huc quidem mittendos (r) cenc-

etiam adscribi merebantur, quia exinde liquido patet, quinam nomine & mandato Ordinum Transifalanicorum deliberationibus illis, Arnhemii habitis, interfuerint.

(r) *Mittendos censuerunt.*] Vide, quae hac de re narrant SCHOTANUS *Friesche Histor. Lib. XXII. pag. 821.* & P. WINSEMIUS *Histor. Lib. V. pag. 349.* Sed vero, cum dicti illi Duumviri mandatis demum instructi fuerint *IX. Kal. Novemb.* & Legati ceterarum Regionum, qui ad dictum diem *XV. Octobris* huc advenerant, die *XVIII. Octobris* iterum

disces-

Q

censuerunt *Julium Bottinga*, primarium urbis Franequeranae magistratum, (*Oldermanum* vocabant,) nec non *Douwonenem Sixma*, ejusdem urbis Consulem: sed cum Agrariorum Ordinibus novum Foedus persuaderi tum nondum potuerit, nec hi Legatos suos misisse videntur. Eodem tempore magnae lites (s) gliscebant Omlandos inter & Groninganos, quae effecerunt, ut ex civitate Groningana ad conventum hunc celebrandum nemo (t) fuerit delegatus.

Trans-

disecesserat, primo illo conventui, Trajecti ea de re habito, non interfuerit videntur.

(s) *Magnae lites.*] Confer UBB. EMMIUM *De agro Friesiae inter Lavic. & Amas.* pag. 47. & SCHOTANUM *Fries. Hjlor.* Lib. XXII. pag. 815.

(t) *Nemo fuerit delegatus.*] Patet id ex ipso *Decreto 18. Octobr. 1578.* illorum *Legatorum*, qui in primo illo conventu Traiectensis praesentes fuerunt, quod integrum edemus in saepius allegata *Collections nostra Documentorum*; in cuius *Decreti capite inter ceteros praesentes tantum memorantur de Gedeputeerden van de*

Transisalani (*u*) ex suis huc delegaverant,
ex Ordine equestri *Petrum Mulert*; ex urbi-
bus

de OMLANDEN van GROENINGEN. Quin Ommelandenses jam initio mensis Octobris publice declaraverant JOHANNI VAN VOORST, qui nomine Ordinum Transisalaniae ad illos missus fuerat, „sich aktors als gude vrinden der Lant, „schap van Overijssel te willen erzigen — ende bedacht weren, den „Dach to Utrecht te beseften, om die Unie te helpen sluyten;” uti inter alia legitur in *Relations ejusdem*, ea de re Ordinibus Transisalanicis facta d. 8. Octob. 1578. quam exhibet MS. Boeck van Dachvaerden A. 1578—1579. der Stad CAMPEN, Fol. 117.

(*u*) *Transisalani.*] Cum enim Ordines illius Regionis iussu Gubernatoris ad Comitia convocati essent a. d. 8. Octobris 1578. ab illis, Zwollae congregatis, inter alia quoque flagitavit Rennenbergae Comes, mit gueder Resolution, ende vollenco mene laſt Volmachtigen te schicken op den 15. Octobris so Utrecht. Petitioni huic Gubernatoris in tantum satisfecerunt Ordines, ut ex suis dictos hos duumviro quidem delegaverint, sed non libero mandato instructos. Nam ut in eodem Libro MS. cui titulus 't Boeck van Dachvaerden A. 1578—1579, quique in Archivis urbis Campensis adseratur, adnotatum inveni Fol. 117.
„Item Peter Mulert, ende Berent van Winshem finnen gecom-
„mitteert te reyzen op den aangescreven Bycompt bianen, Utrecht
„ad audiendum & referendum.”

Q 2

bus *Bernardum van Winshem*, Consulem Daventriensem.

Ex Zelandia (v) tandem nullus etiam deliberationibus his tum temporis interfuit.

Itaque cum ad dictum diem delegati *Gelrorum*, *Hollandorum*, *Transisalanorum*, & *Ommelandenfium* cum *Trajectinis* nostris tantum adeissent, & adventum ceterorum per unum alterumve diem frustra exspectavissent, diem diffindere in 23. in sequentis mensis *Novembris*, (w) & re infecta discedere debuerunt.

Sed

(v) *Zelandia.*] Patet id ex ipsis *Aetis* MSS. Delegatorum, qui unionis facienda causa Traiectum convenerant; in quibus praeter TRAJECTINOS ex ceteris Regionibus tum temporis praefentes tantum fuisse ad d. XVIII. Octob. 1578. dicuntur
 „Die Gedeputeerden van de Stadtbouder ende Raeden van de Lant-
 „schap van GELRE ende Graeffschap van ZUTPHEN, de Ge-
 „deputeerden van de Landen van HOLLANT, OVERYSSEL,
 „ende OMMELANDEN van GROENINGEN.“

(w) 23 NOVEMBRIS.] Patet id ex *Relatione Legatorum TRANSISALANIAE*, quam in MS. libro van Dachvaerden An.

1578

Sed vero, Auditores, primus hic conventus, Trajecti habitus, licet re infecta discesserint delegati, tamen quam maxime Foedus promovit.

Gelris nimirum, aliisque, novum hoc Foe-
dus videbatur inferre veluti separationem a
ge-

1578—1579. der Stad CAMPEN Fol. 133. his verbis adnota-
tam invenimus; „Den XXIII. Octobris sinnen Ridderſchap en-
„de Steden weder by een geweſt. — Item Peter Mulert ende
„Berent van Winshem, Gedeputeerde, to Utrecht affgeveer-
„dicht geweſt, boer Report gedaen, als dat, vermitz 't vuyt-
„blyven etlicker Lantschappen Gefanten, nyet eyntelicks ge-
„daen, dan een nye bycompt tegens den XXIII. Novem-
„bris, tſaventz binuen Utrecht, beraempt were.“ Sed absentia
haec quorundam Delegatorum non unica fuit causa, cur dies
in aliud tempus diffinderetur; verum cum non sufficienti satis
mandato instructi essent quidam Legatorum, hac praeципue
ratione motos se fuisse dicunt ipſi Legati, qui praefentes tunc
consilia sua contulerant, cur diem diffindendum in illud tempus
censuerint; uti liquido patebit, si quando ipſa *Decreta* hujus Con-
cilii, hucusque inedita, & a nemine Historiorum nostrorum
visa, in lucem produxerimus in *Tomo III. Collectionis nostrae
Documentorum ineditorum.*

Q 3

generali Unione, quam cum reliquis Belgii nationibus tam solenniter contra Hispanos inverant. Labefactum iri ac disolvi hoc Foedere Pacem Gandavensem putabant plerique. Erant etiam, qui hoc Foedere disruptum iri sibi persuadebant nexum, quo jam antiquitus sociati erant Imperio Germanico.

Haec dubia, quae perfectionem Foederis maxime morabantur, exempta jam fuere in hoc Conventu, quando ceteri socii solenniter (x) declaraverunt, „suam suorumque hanc

(x) *Declaraverunt.*] Cum haec Historicis nostris plane incognita hucusque fuerint, operae pretium erit, Legatos ipsos audire loquentes. „*Afroe eenige van de voorz. Gesantben,*” inquiunt in *Declaratione sua d. 18. Octobr. 1578.* „*Zwaricheyt maecten,*” „*deurdien t'schyns,* dat dese UNIE zoude prejudiciabel wesen „*die Generale Unie, daer inne die voorz. Provintien,* volgende die „*Pacificatie, tot Ghendt gemaect,* met die Generale Staten van „*dese Nederlanden getreden zyn,* ende tenderen tot een affbreck „*ende separatie van deseive. Dat hierinne oock gelegen zoude* „*wesen eenich naedeel van den Heyligen Rycke,* ende die „*sub-*

„ hanc esse mentem , ut per novum hoc Foe-
„ dus nihil detractum velint Generali Foederi ;
„ sed , si eveniret , ut five vi five dolis hostium-
„ a se invicem ceteri Belgae separarentur ,
„ tum demum novam hanc & arctiorem socie-
„ tatem effectum suum fortitram esse ; atque
„ adeo

„ subiectie , die eenige van deseelve Provincien den voorsz .
„ Rycke schuldich zyn . Hebben die voorsz . Gedeputeerden mits
„ desen wel willen verclaeren , d'intentie van baerlieder respectie^re
„ Meesters , noch die baere , nyet te zyn , met dese UNIE eenich-
„ sins te prejudiceren ofte te verkleinen die voorsz . Generael
„ Unie ; noch oeck , dat dese te werck gestelt zall worden ;
„ mer alleenlyck , ingevalle die voorsz . Generale Unie , het zy
„ deur gewelt , ofte praetynke van den Viant , ofte vuyt eenige
„ ander oersaeck , gebroecken , ende nyet gehouden worden ,
„ gelyck diu breder by de Prefacie van de voorsz . nyeuse geraem-
„ de Unie vervat is . Dat zy insgelycz nyet en verstaen , by dese
„ eenige van de voorsz . Provincien te willen eximeren van de
„ subiectie , die zy den voorsz . Rycke schuldich zyn ; mer
„ alle tselve , mitsgaders die Privilegien , die de voorsz . Provin-
„ cien van den voorsz . Rycke moegen bebbien , blyvende in baer ge-
„ heel —— .”

„ adeo hanc illius veluti subsidiariam fore.
 „ Neque porro Foedere hoc imminutum iri
 „ Jus Imperii, sed salva unicuique mansura
 „ privilegia, quae ab Imperatoribus Germania-
 „ niciis quisque adquisivisset.” Ex hac Declara-
 tione quin ultima Prooemii Foederis nostri clausula tandem fuerit formata, nemini
 Vestrum jam dubium erit.

Sub finem itaque *Novembris*, uti condicatum erat, iterata vice huc adpulerunt Legati (*y*) Hollandorum, Zelandorum ac Friesorum.

Ex-

(*y*) *Legati Hollandorum cet.*] Nomina horum Legatorum, qui ex dictis his tribus Regionibus huc missi fuerunt, cognosci poterunt ex ipsa Formula Unionis, prout in altero hoc Confessu Trajectino d. 6. *Decembris* fuit concepta, & ab iisdem subscripta. — Sed praeterquam quod tres suos Legatos huc miserint Ordines HOLLANDIAE, eodem etiam tempore quosdam ex numero suo delegare haud detrectarunt, „ om met „ de Gedeputeerden van GENT te treden in communicatie aengaen- „ „ de

Ex ceteris Regionibus jam tum quidem nuli advenerant.

Cum his consilia ut communicarent, ac certam jam formulam, comprobandam tamen suffragiis Ordinum singularum Regionum, inter se ut conciperent, delegati sunt (z) ex ordine

„de het Verbond van UNIE, die met die van Gelre, Utrecht, Vriesland, en andere Provincien gemaakt zoude worden." Vide *Resolut. Holl. 29. Novemb. 1578.* sicuti iidem Ordines cum Gaddavensium Deputatis de eadem re jam saepius consilia sive conciliora, ut ex *Resolut. Holland. 11. & 25. Novemb. 1578.* docuit accuratissimus BONDTIUS *Hist. Fod.* §. 5. pag. 11.

(z) *Delegati sunt.*] Discimus id ex ipsa *Resolutione Ordinum d. 29. Novemb. 1578.* quam exhibet MS. *Derde Boeck van Beſchryvinge Fol. 95. verso,* ubi dicuntur „*dyc van de RITTERSCHIAP en de Stadt UTRECHT,*" (*Primus Trajectini Populi Ordo, siue Clerus, vario sub praetextu, ut infra videbimus, moras nectere, ac deliberationes has effugere satagebat*) „naer eenige communicatie, daer over gebouden, gerefolvoert te zyn, mitte Gesanten, albier comparcerende, wopende d'oirsz. UNIE, op bebagen, in communicatie te treden. Ende bebben tot dyn fyne gedeputeert de Heer van Willip," (*Jeban de Renesse, diet de*

R

Wul-

dine Equestri hujus Dioeceseos, *Jobannes van Renesse*, *Fredericus Uttenengius*, & *Bartholomaeus van de Wael*; ex Magistratibus (a) autem hujus Civitatis *Nicolaus van Zuylen Praetor*, & bini ejus anni Consules *Arnoldus Diederici filius van Leyden*, & *Lubbertus van Cleeff*.

Cum

Wulven, Sr. de Wilp, appellatur in Sententia, qua in exilium ejectus fuerat, bonaque ipsius publicata, d. 17. Augusti 1568.
Vid. P.-MARCUS Sentent. van Alva, pag. 106.) „Uytengeng,
„ende Wael.”

(a) *Ex Magistratibus.*] Et quidem d. 1. Decemb. 1578. nomine ceterorum Magistratum Triumviris his mandatum fuerat,
„omme met den Gedeputeerden van de omliggende Provincien,
„jegenwoerdich binnen deser Stadt vergadert wesende,
„te treden in communicatie, concipieren ende sluyten op wel-
„bebagan van yder Provincie sekere Articulen, daerop d'selve
„Provincien sich mit malcanderen unieren ende verbynden
„zullen, alles onvermindert de Unie by de Generaelle Staten deser
„Nederlanden mit malcanderen gemaickt.” Uti legitur in MS.
Dagelijcz Boeck der Stad UTRECHT begonnen den 9. Novembris.
1577. Fol. 68.

Cum jam saepius antea de constituenda Foe-
deris formula inter se consilia contulissent,
haud magnopere mirandum erit, brevi tem-
pore rem inter hos delegatos feliciter fuisse
confectam.

Sexto enim Decembris die formulam con-
stituerunt invicem, ita tamen, ut judicio &
placitis mandantium subjiceretur, qui si illam
ratam habuissent, approbationem eorum de-
claratum iri promittunt ad diem 10. Januarii
anni sequentis septuagesimi noni.

Huic autem Formulae, ita conceptae, sub-
scriperunt praeter Trajectinos, quos ex Ordine
Equestri & Civitate hac delegatos diximus,
Ausonius quoque van Galama, vicedecanus
Ecclesiae Maioris, & *Adrianus van Zuylen*,
Decanus Capituli Sancti Johannis.

Nolitote tamen putare, duumviro hos No-
bilissimos instructos fuisse mandatis totius Or-
dinis Ecclesiastici, & omnium quinque Ec-

clesiarum nomine Formulae huic subscriptisse.

Propria tantum Capituli quemque sui auctoritate, proprioque nomine id illos fecisse, multa sunt, quae mihi persuadeant. Ex Actis saltem ejus temporis constituit mihi, nomine totius Cleri nullos ad hunc Sociorum consensum delegatos fuisse, Canonicosque (b) delibe-

(b) *Canonicosque.*] Cum in altero hoc Conventu Sociorum, Trajecti habito, praefentes tantum adestent Delegati Hollandorum, Zelandorum, & Frisiorum, ceterarum vero Regionum Ordines per literas absentiam Legatorum fuorum excusavissent, hoc praeципue praetextu usi fuere Canonici, quo deliberationes has declinarent; & declararunt, „dat zy daeromme neyten „connen verstaen, dat men dese Communicatie beginnen zall „sonder d'andere Provincien, als namentlick, Gelreland, Zut- „phen, Lingen, Overijssel — daer mede op verschreven te „hebben; dan d'selue verschreven ende gecompareert zynde — zul- „len geerne den heuren mede deputeren totte voorsz. Commu- „nicatie; infonderbeyt zoe zy nyet en verstaen, dat die van de „Ritterschap, wosende maer ses ofte seven int getalle, d'gebele Rit- „terschap, ende die van de Stad Utrecht alleen d'andere cleyne „Steden respectivelick in desen vervangen moegen; onmers daer op

68

berationes has sub vario praetextu tum declinasse.

Erant

„op verlies van de stemmen mede bescreven wesenende.“ Ut inter alia legitur in *Resolutione quinque Ecclesiarum d. 30. Novembr. 1578.* quae inserta legitur in MS. Cod. *Adororum*, sive *Resolution des Capitells ten Dom te Utrecht 1574—1581.* — Ex his utique liquido patet, quibus quaestis coloribus non tantum moras necesse faterent Capitula, verum quod nullos etiam ex suo Corpore tum temporis delegaverint, qui totius Cleri nomine deliberationibus illis interessent. Duo tantum Capitula, *Ecclesiae nempe Majoris, & S. Jobannis*, ex suis quosdam delegaverant; & quidem Canonici Ecclesiae S. Johannis in hunc casum, „soo verre 't Ridderfchap met die Stadt Utrecht bier inne (nyet tegenstaende 't voorfz.) die van de Geestelicheyt soude willen vervangen, ende aleven wel beginnen te trasteren.“ Uti legitur in *Resolutione dicti Capituli d. 30. Novebr. 1578.* in MS. *Protocol van 't Capittel van S. JAN van 1577—1585. Fol. 48.* Non itaque ideo delegavisse videntur per *Resolutionem d. 2 Decembr.* Decanum suum *Adrianum van Zuylen*, nec non *Gerardum Knoop*, quod plurimum suffragiis concepta Unionis formula ipsis probaretur; sed tantum ideo, ne forte, cum nullus ex primo Populi Trajectini Ordine adesset, a reliquis Ordinibus aliquid decerneretur, quod primo Ordini damno vel praejudicio esset. Tantum sane abest,

R 3

ut

Erant quidem ex Clero tum temporis, qui
purioribus sacris erant addicti; sed pauci.
Ple-

ut plurium Canonicorum ejus Ecclesiae suffragiis Formula Unionis jam tum probaretur, ut e contrario, licet Decanus ipsorum Adrianus van Zuylen, qui, in Reformatam Religionem pronior, partibus Arausiacis maxime favebat, conceptae formulae subscriptisset, tamen d. 28. Decemb. 1578. haud dubitaverint declarare, „nyet van meninge te zyn eenige UNIE aen te gaen,
„dwelcke in eniger manieren soude moghen contrarieeren die Pacificatie van Gent, die Justificatie, die Unie Generael, ende die Satisfactie, die van Utrecht daerop verleent. Ende soeverre yettes, wes bevonden worde anders gedaen ende geattenteert te worden,
„verclaren zy huyden nyet zulcx te advoyerken, ten zy daer opeerst Capitulum primum, ende nae per juramentum cum expressio ne causa, geleyt sal wesen, daer van expresselyc proteste rende” — ut legitur in eodem MS. Cod. Astorum Capituli S. Joannis Fol. 59. Ita quidem tum temporis qui in Capitulo praesentes fuerunt, in absentia Decani declararunt; verum cum postea ille in Capitulum advenisset, huic sane declarationi consensum suum haud dedisse videtur; nam id forte indicabunt verba, „Domino Decano postea quidem accedente, sed bis non adjunso,” quae in eodem Astorum Cod. MS. ad marginem manu Secretarii adscripta leguntur; ut adeoque Decanus inter ceteros Ecclesiae illius Canonicos suo tantum solius suffragio

Plerique omnes Canonici veteres Religionis
ritus Romanenses adhuc sequebantur. Hi
foe-

gio tunc approbasse videatur Formulam Unionis, uti a se sub-
scripta fuerat, licet illa non usquequaque cum mandatis, quae
sibi a Capitulo data fuerant, conveniret. Etenim potestas qui-
dem ipsi data fuerat d. 2. Decemb. 1578. ut nomine Capituli
sui consilia conferret mitten Gecommitteerden van de andere Pro-
vincien nopende seeckere Unie ende Accorde, tusschen die VII. Pro-
vincien te maecken, verum sub hac clausula „weloverstaende, dat
„tgene aldaer getraeteert sal worden, in geentre manieren en zal
„mogen contrarieren, ofte laderen die Pacificatie van Gendt, ofte
„die Unie Generael, ende dat tselve in allen gevallie niet en sal
„geschien, dan by consent ende believen van de Deurluchtheit
„van den Eertsbertoge Mathias van Oistenryck — mitga-
„ders d'Excellentie van de Prince van Oraengien” — uti ha-
bet ipsius Instructio, quae itidem inserta legitur in eodem MS.
Cod. Afrorum Fol. 50. — Ex Capitulo porro Ecclesiae Majoris ad
confessum illum delegatos suisse Aufonium van Galama & Jan-
nun de Wede didici ex Indice Documentorum pag. 22. quae editurus est Ampl. VAN DE SPIEGEL; sed, an sub eadem li-
mitatione & clausula, an vero liberiori mandato instructi illi
fuerint, huc usque me later; nam in ipsis MSS. Alis, sive
Resolutien van 's Capittel van den Dom, quod jure mireris, nulla
talis

foedus hoc sibi, suoque cultui, haud proficuum intelligentes, ab eo ineundo (*c*) abhorrebat.

Quin, quum jam Formula haec confecta fuerat, & subscripta, eo impudentiae processit *Jacobus Cuinretorf*, Vicedecanus & Scholaisticus Ecclesiae Sancti Salvatoris, ut cum *Henrico van Medenblik*, Jurisconsulto, aliisque, quibus arctior illa Societas haud probabatur quemdam (*d*) confinxerit

talis *Institutionis vel Mandati* occurrit mentio. — Et ex his, ni fallor, liquido saltem patet, Duumviro hos conceptae Unionis Formulae nomine totius Cleri, seu quinque Ecclesiarum mandato, neutquam subscriptissime.

(*c*) *Abborrebant.*] Id quod recte jam advertit Consult. BONDIIUS *Hist. Foed.* §. 5. pag. 10.

(*d*) *Libellum quemdam.*] Notitiam hujus habuit quoque BONDIIUS ex *Resolutione Senatus Traiectini d. 29. Decembr. 1579.* non 25. Decembr. uti errore typographicō excusum legitur, in *Hist. Foed.* §. 7. pag. 16. Ipsum vero libellum haud vidisse videtur. Vir diligentissimus. Anxie diu eumdem inquisivi,

rit libellum , quo capita novi Foederis perstrin-
gebantur, unde tumultus & seditiones plebis
metui possent , si in vulgus ulterius spargeretur.

Quod

sivi, & tandem reperi inter alias chartas in Archivis Ordinum Trajectinorum. Titulus ipsi praefigitur, „Redenen, middelen, ende
„motiven, waerduer men wel beboert te supersederen in 't aenne-
„men, insonderbeyt voor de Stadt ende Landen van Utrecht, van
„eenige Naerder Unie met enighe Provincien te maken, dan d' er
„gemaects is mitten Generael Staten.” Ex quo titulo quem sco-
pum in eo componendo sibi habuerit Cuinretorius, praecipuus
illius auctor, facile patet. Et fane, cum ex nullo alio ejus
temporis monumento melius cognosci possint rationes politi-
cae, cur novo illi Foederi tot difficultates a plurimis obmotae
fuerint, quam ex hoc scripto, illud integrum Historiae nostrae
patriae Studiosis exhibebimus *Tomo III. Collectionis nostrae Do-*
cumentorum ineditorum. Sicuti in eadem *Collectione* etiam produ-
cemus varia alia documenta, unde patebit non tantum, ad quem
finem Cuinretorius cum sociis suis scriptum hoc composuerit;
sed etiam quam aegre captivitatem hujus tulerint quinque Capi-
tula, ut eo nomine querelas suas & gravamina contra Senatum
ad Archiducem Mathiam & Principem Arausionensem deferre
haud erubuerint. Sed irrita fuere conamina illa, nec iis moti
fuerunt Magistratus, ut e custodia ipsum dimitterent, antequam

S

nego-

Quod ne accideret, Magistratus Urbani,
nequidquam frendente Clero, Cuinretorium
cum sociis suis carceri manciparunt, nec prius
ipsum

negotium Foederis ad finem esset perductum, Unioque publice
promulgata. Non tantum autem *Henricum van Medenblik* adju-
torem habuisse dicitur in *Resolutione Senatus Trajetini* d. 29.
Decemb. 1579. Sed praeterea libellum illum una cum *Johanne
Reneffe*, Canonico Capituli S. Johannis (quem tamen, cave,
ne confundas cum acerrimo illo libertatis & religionis vindice
Joanne van Reneffe van Wulven, Domino in Wilp) conscripsisse
etiam narratur in *MS. Libello Supplice*, quem Capitulum S. Sal-
vatoris Archiduci pro eo obtulit. Quin ipsi huic *Reneffe* tan-
quam auctori libellus hic adscribi videtur in *Actis MSS. five
Protocol van 't Capittel van S. Jan van 1577—1585*, ubi ad
d. 30. *Decembr.* 1578, *Fol. 53.* inter alia sequentia annotata
inveniuntur, „RENESSE, quia Unioni supradictae ob
„vifimas causas, a se collectas, rejsterit, a Magistratu Civii-
„tatis ad diem captivus detentus fuit, Et ipse dimissus, manente
„in vinculis Cuynretorio, Canonico ad S. Salvatorem, cum Ad-
„vocato Medenblick, multisque aliis.” — Atque edito hoc
libello, aliisve modis, adeo suspectum se reddiderat Cuinretor-
fius, tantumque sibi odium apud plerosque cives excitaverat,
ut parum absuerit, quin urbe in exilium una cum aliis ejectus
fuis-

ipsum dimiserunt, quam plane jam negotium Foederis inter socios esset confectum, & Foc-dus publice promulgatum.

Praevidebant autem Magistratus hujus urbis, quibus nova haec societas admodum probabatur, Clerum, primum Populi Trajectini Ordinem inter ceteros constituentem, vix ad ductum iri, ut societati ineundae subscribe-rent.

Erant quidem inter Canonicos varii, qui Arausiaci partibus favebant, libertatemque ci-vilem aequem ac religiosam, fovebant, & vin-dicabant. Praeter duum viros hos, quos sexto decembbris Foederis Formulae jam propria au-toritate subscrisisse diximus, huc referen-dus est, ex antiqua & nobili illa *Tactiforum* gen-

fuerit, nisi petitioni civium in eo obstitissent Magistratus, uti ex *Actis MSS. Senatus hujus Urbis d. 11. Junii 1578. fol. 89.* verbo mihi constitit.

gente, quae Reipublicae ac Dioecesi huic, in difficultissimis etiam temporibus, tot libertatis ac Religionis vindices olim (*e*) dedit, & etiam-

num

(*e*) *Olim dedit.*] Et sane, ne jam alios ex eadem illa nobilitate numerem, emergentem libertatem contra oppressores vindicare, juraque & immunitates urbis ac Dioecesis hujus, per sententiam Albani Ducis abolitas, defendere, ac tueri in difficultissimis illis temporibus inter alios haud veriti fuerunt, nobilissimum illud Fratrum Par, JANUS TAETS VAN AMERONGEN, & WILHELMUS noster, quorum hic Decanus Capituli S. Salvatoris, & Vicarius Archiepiscopi Traiectensis fuit, ille cum laude ac honore urbis hujus consulatum gessit non tantum, sed & publico Ordinum nomine variis Legionibus functus fuit. Partes Arausiaci Principis Duumviro hos jam tum quidem maxime in hac regione fovisse, vel exinde liquido constare poterit, quod alter alteri suaserit, ut, si forte colloquia de Pace, quae Bredae anno 1575. instituta erant, abrumperentur, Trajecto ausfugeret, & in spontaneum exilium abiret. Sed haud inutile erit, paucula quaedam adjecisse verba, quibus usus fuit JANUS in literis, quas d. 19. Februarii 1575. ex Antwerpia, quo cum aliis Ordinum Legatis missus erat, ut restitutionem in integrum contra Sententiam Albani Traiectinis suis obtineret, ad fratrem suum WILHELMUM dedit. Nam

in

num dat, oriundus, *Wilbelmus Taets van Amerongen*, Decanus Capituli Sancti Salvatoris. Huc referri praeterea debent *Florentius Heermale*, Canonicus & Thesaurarius Ecclesiae S. Salvatoris, *Gerardus Knoop*, Canonicus Capituli S. Johannis, *Johannes van den Bogaert*, Capituli S. Petri Canonicus; pauci praeterea alii.

Longe maior vero pars Canonicorum Hispanorum partibus adhaerescebant, atque odio reli-

in iis praeter alia & haec scribit, „*Altys doe bet gaet, indien de
„Peys nyet poort en gast, wolt ick u raeden nyet in de Stadt
„Utrecht te blyven, ende u versiet, zoo u Eerw. beft mocht;
„ende begeere wel, dat ghy myn Huysfrouw, myn Zoon Heer
„Jan, met onse Dochter van Ameronghen oick foo raedt,
„ende dat zy oick zoo doen; want in sulcken gevallen salt doch nyet
„doogen.*” — Quale sane consilium necesse non fuisset, ut fratri daret, si, veteri religioni addictiores, Hispanorum partibus favissent. Literas autem illas inveni in *Archivis Capituli S. Salvatoris*, ubi in *Fascic. C. num. 15.* authenticae adseruntur.

religionis egregia Nassavorum molimina vel clam subruere, vel aperte etiam obsistere iis fatagebant.

Plurium itaque suffragiis eo rem in conventu Clericorum deduci haud posse, ut in arctius illud Foedus consensum darent, facile praevidebatur. Huic incommodo ut obviam iretur, tandem Magistratus (*f*) Urbani una

cum

(*f*) *Magistratus Urbani.*] Senatum enim Urbis Trajetinae jam d. 9. Decembris 1578. formulam Foederis, omnesque ejus articulos comprobasse, recte monuit Consult. BONDTIUS in *Hijt. Fœd.* §. 7. pag. 16. Sed, quando subjungit; *Ordines bus- fujus ditionis præviis nonnullis deliberationibus, 30. ejusdem mensis, plurimorum suffragiis & votis Fœderi se adjungere decrevisse;* Le- Etoremque suum in subjuncta nota remittit ad MSS. *Resolutio- nes Ordinum Trajetinorum 21. & 30. Decemb. 1578.* in eouique, quod pace illius dictum velim, levem quemdam commi- sit errorem, inde sine dubio repetendum, quod tantum excerptis quibusdam, ab alio forte ex ipsis *Actis* Ordinum minus ac- curate confectis, usus fuerit, non vero integras Resolutio- nes ad- hiberet; Vir alioquin accuratissimus. Evidem a d. 21. De- cemb.

cum illis ex Ordine Equestri huius Dioece-
seos, qui novum Foedus probabant, inter se
sta-

cem. convocati quidem fuerunt Ordines „opt verbeuren van de
„Stemmen der geenre, dye niet en compareren, om eyntelick terefolute-
„ren op de poincten ende articulen van de naerder Unie te maecken mit.
„ten naeftbygelegene Provincien;” verum haud convenire inter se
potuerunt tum Ordines, & „nopende dye Unye es dye zaecke geconci-
„nuert tot op een ander bescryvinge, vermits die van de Ritter-
„scap verclaerden niet geresolveert te zyn. Dye Cleyne Steden,
„naemtelyck die van Wyck ende Rhenen verclaerden, dat alzoe
„het coftelyck was te reyfен, dat zy alle dage niet wederom en
„coftlen commen, seggende die van Wyck, dat zy hem dese
„Unie angaende conform maecken mitte Regierders der Stadt
„Utrecht, als zy zeyden tot meermael (Idem nempe jam antea
declaraverant in Comitiis Ordinum, d. 11. Octobris 1578. habi-
tatis) „gedaen hebben. Ende die van Rhenen verclaerden niet
„eyntelick geresolveert te zyn, dan vermoede wel, dat die van
„Rbenen in dit stück bem mitte Stadt Utrecht wel conformeren zul-
„len.” Ut totidem verbis legitur in MS. Derde Boeck van Be-
schryvinge der Staaten van UTRECHT Fol. too. in quo Cod.
Aetorum Fol. 101. sequentia itidem leguntur, „Die 30. (De-
cembris nempe) „Opte Unie verscreven zynde, is by de meeste
„stemmen van de Ridderſchap gesloten daer inne te treden” At-
que ex his, ni fallor, jam liquido patet, Ordinem tantum

Eque-

statuunt, & decernunt, ut universi Cleri nomine Foederi subscriptant ex singulis Capitulis unus,

Equestrem, qui secundum Populi Trajectini ordinem obtinet, plurimorum suffragiis Foederi se adjungere decrevisse. Ex tertio ordine Trajectini Magistratus cum Durostadenibus in idem Foedus tantum consenserant. Rhenenium votum quale futurum esset, incertum adhuc erat. Amersfurtes praefacte consensum suum & tum, & diu etiam postea denegavisse, ita ut armis fociorum ad id cogi anno demum sequenti debuerint, constare poterit ex iis, quae idem BONDIUS docuit *Hist. Foed.* §. 15. pag. 34. — Debet præterea suffragium & votum universi primi Ordinis, sive Cleri, ita ut ex quinque Capitulis nullum, plurimorum saltem suffragiis, Formulam Foederis hoc usque approbavisset, sine quorum tamen consensu tota Dioecesis vix ad societatem admitti poterat. Haec si consideremus, haud magnopere mirabimur, tum Magistratus urbis Trajectinae, tum etiam illos ex Ordine Equestris, qui Foedus jam probaverant, omnem movisse lapidem, ut tandem Canonicos in sententiam suam pertraherent; sed cum major longe pars illorum Pontificiae sedes huc usque adductissimi essent, persuaderi illis Foedus haud potuit, ita ut, cum jam delegati ceterarum Regionum Unioni subscribere parati essent, ne ob defectum suffragii primi Ordinis consensus Dioecesos hujus minus perfectus videretur, atque ita subscriptio & perfectio ulterius extenderetur

unus, sive Decanus, sive faltem ex reliquis Canonicis is, cui id Collegium suum manda-
verit; &, qui ex illis tale mandatum suscipere recusaret, jubent, ut urbe excedat, patrios-
que lares, ut hostis libertatis avitae, derelin-
quat. Atque hoc modo, Auditores, remo-
tum fuit obstaculum, quod perficiendo Foe-
deri remoram videretur iniecturum. Nobili
illo (g) decreto, quod difficultas temporis,
&

retur, duro huic nodo durum cuneum adhibere, & animoso illo Decreto pervicaciam Cleri tandem domare debuerint reliqui Ordines Trajectini, qui Foedus jam probaverunt; id quod, haud invitis illis Canonicis, qui partibus Arausiaci Principis fave-
bant, effecisse, decretumque illud per Secretarium suum d 21.
vel 22. Januarii Decanis singulorum Capitulorum denuntiassent.

(g) *Decreto.*] Decreti hujus nulla quidem sit mentio in *Actis* Ordinum, neque etiam vel volam vel vestigium illius reperias in *Actis* Civitatis hujus Trajectinae. Verum tale quid Decanis singulorum Capitulorum per Secretarium Ordinum fuisse injon-
ctum & denunciatum, cognovi ex *Actis* MSS. *Capituli S. SAL-*

T

VA.

& communis populi salus facile ab iniuitate vindicabit, pervicacia tandem Canonicorum sicut perdomata.

Inte-

VATORIS, ubi inter alia sequentia prostant; „ *Op den XXV.
„ Januarii 1579. naadien myn E. Heer die Deeken bevolen gebadt
„ beeft Capitulair vergaderinge mitten andren Heeren te fullen ge-
„ schien na die Hoicbmisse, omme te boiren refereren, tgeene de 23
„ ende 24 derselver Maendt in de Vergaderinge van de Staten van
„ Utrecht geschieht was in 's resoloveren van de nader Unie, —
„ mitsgaders nog om te adviseren op de subsignatie van dezelve
„ Unie, alzo de Secretaris van de Staten, Lamzweerde, den
„ voorsz. Deeken, zoo by seyde, gerelateert badde, last ende com-
„ missie te hebben van de ghenen, die de voorsz. Unie aangegaan
„ badden, verclaren, dat men de gheenen, dietot de voorsz.
„ subsignatie ghorequireert, ende in weygeringe wesen zou-
„ den, vitter Stadt leyden, ende haerlieder goederen beslaan
„ soude; ” *cet.* — Atque ad illud Decretum sine dubio re-
spexit *Folcardus Montzima*, quando a *Lamberto van der Burch*,
Decano Capituli S. Mariae, sequentia petuit in literis, d. 25.
Januarii 1579. datis. „ *Cupio a vestra Dominatione, ut bisce
„ rescribat resolutionem Capituli nostri de subsignatione Unionis,
„ quam plerique ex Ordinibus a nobis MINIS extorquere ni-
„ tuntur. Nos resoluti sumus, posteaquam nullis excusationibus
„ sub-**

Interim advenit laetissimus ille dies, quo respublica tandem fundaretur.

Decimo scilicet Januarii die anni millesimi quingentesimi septuagesimi noni, ut constitutum fuerat, iterum convenerunt in hanc urbem Legati.

Jam ipse quoque adest JOANNES, Nassiae Comes, ut auctoritate tandem sua animos conjungat; difficultates, si quae supersint, removeat; ultimamque tandem negotio huic, cuius cum Fratre suo praecipuuſ fuerat auctor & suasor, manum imponat.

Utique, Auditores Honoratissimi, si hicce
(b) locus, si iidem hi parietes, qui jam nos
con-

*„subterfugere possumus, ut prævia proteſtatione clandestina ali-
„quis noſtrum ſubſignet.” Literas illa exhibet A. MAT-
THAEUS Fundat. Eccl. Lib. I. pag. 143.*

(b) *Locus.] In domo Capitulari majore Ecclesiae Cathedra-
lis, ubi nunc Aeroateria Academica habentur, Foedus fuſſe*

continent, & intra quos consilia sua contulerunt
tum Socii, loquendi facultate essent instructi;
laudarent admirandam Nassavii & legatorum
providentiam ; depraedicarent usque, & no-
bis narrarent, qua constantia, quo consilio,
qua animorum coniunctione, quo patriae tan-
dem amore aeternam concordiam inter tot Po-
pulos stabilire ; intestinumque Reipublicae
malum, discordiam, expellere conati fuerint.

Nos Te DEUM laudamus, libertatis no-
strae Auctorem Unicum, qui Majorum nostro-
rum animos Numine Tuo ita flectebas, ut tan-
dem post varias deliberationes, remotis, quae
obstare videbantur, difficultatibus, die 23.
Januarii, nobile illud iniverint Foedus, quo
vires Hispanorum tandem frangere potuimus.

Nobis admiranda Tua, Serenissime GU-
LIEL-

ictum atque initum recte jam docuit eruditissimus BŌNDTIUS
Hijf. Foed. §. 8. pag. 18.

LIELME, laudabitur usque prudentia, qua,
ope hujus Foederis, libertatem nostram civilem
& religiosam fundasti.

Nunquam non depraedicabimus molimina
Tua, Celsissime Nassavorum Comes JO-
HANNES, quibus societatem hanc promo-
vère, & postea etiam contra occultos ho-
stium dolos tueri & confirmare allaborasti.

Vestra, Nobilissimi Legati, quorum confi-
liis societas tandem coaluit, nobis sancta sem-
per erit memoria. Tabulae Foederis illius,
& pacta, prudentiae vestrae & doctrinae po-
litices aeternum nobis erunt monumentum.

Nomina Legatorum (*i*), qui mandatis suo-
rum

(i) *Nomina Legatorum.*] Quinam Foederi subscripterint, ac-
curate fatis enumerantur a BONDPIO *Hist. Fœd.* §. 9. pag.
19—25. & aliis. — Ne longiores simus, hac quidem occa-
sione notemus tantum, dat op den 22. Januarii t'Utrecht eintlyc
gefloten is de voorgeflagen Union; uti in literis suis, d. 27. Januarii
1579. ad Magistratus Zutphanenses datis, & hucusque inedi-
tis,

rum instructi Foederi tunc subscripterunt,
lubenter vobis, Auditores, hoc loco enumera-

ra-

tis, scripsit Nassaviae Comes. Die vero sequenti 23. *Januarii* a plerisque Sociorum subscripta fuit. A plerisque, inquam; non ab omnibus. Nam, qui nomine Trajectinorum ex Clero, sive quinque Capitulis, signarunt, nomina sua Unioni non ante 27 vel 28. diem ejusdem mensis subscripterunt. Unde ratio facile dari poterit, cur demum d. 29. *Januarii*, & non prius, ex rostris Curiae Trajectinae publice fuerit promulgata. Sed hoc leve. Majoris momenti est differentia, quae intercedit inter illud Unionis exemplar, quod ex Originali descriptis LAMZWEERDIUS, qui Secretarius Ordinum Trajectinorum tunc temporis fuit, & in conventu Sociorum operam suam etiam praefluit, atque unde Editiones promanarunt; & inter Authenticum illud Exemplar, quod nuperime sumtibus publicis accuratissime expressum fuit. Quae differentia effecit, ut variis conjecturis indulserint Consulitissimus P. PAULUS Verklar. der Unie Tom. III. p. 271. & seqq. & nuperime etiam Auctor van de Algemeene Bibliotheek Tom. II. Part. 4. pag. 528. & seqq. Omnes hos scrupulos, qui ex illa differentia necessario exoriri debuerant, facile eximemus, si animadvertisamus, Gelrorum Legatos Unioni quidem d. 23. *Januarii* subscriptisse, sed sub hac expressa clausula & limitatione, des habeben die voorz. Gedeputeerden van den Lande van Gelre ende Graeffchappe Zutphen,

omme

rarem, quo gratiam etiam nunc piis nobilissi-
morum virorum manibus habeamus, quorum
con-

*omme voorder VERCLARINGHE van de Banrebeeren, groote
ende cleyne Steden van de voorſz. Furstendomme ende Graeffchappe te
DOEN, dach ghenomen tot den 9. Februarii. Non itaque plenis
mandatis instruclii fuere Gelrorum Legati, sed referre rem ad
mandantes prius debuerunt. Hinc subscriptio illorum non obli-
gationem inferebat, nec acceptationem Unionis a parte Gelro-
rum, uti subscriptiones ceterorum Legatorum, qui a suis in-
structi fuerunt plenis mandatis. Illud itaque Exemplar, cui sub
tali conditione Gelri subscripterant, non considerari poterat ut
tale, quod Gelros obligare posset, si forte Ordines ejus Regio-
nis suffragio suo subscriptionem Legatorum suorum non appro-
bavissent. Cum tamen admodum probable esset, haud de-
futuram Gelrorum ratihabitionem, Unionem statim qui-
dem promulgandam censuerunt reliqui Socii, sed vero simul
aliud Exemplar conficiendum putaverunt, quod in Archivis
Sociorum, inter ceteras publicas Chartas & monumenta, ad-
servaretur, quodque ab omnibus non sub conditione futurae ra-
tihabitionis, sed absque ulla limitatione pure subscriptum, omnes
aeque obligaret. Duo itaque fuere Exemplaria authentica, al-
terum, cui sub conditione ratihabitionis Gelrorum legati sub-
scripterant, alterum, quod puram inferret obligationem, cui-
que subscriberent Gelri, statim ac in Comitiis ratum habuissent*

Foe-

consiliis libertas nostra fuit fundata. Materiae
porro dignitas etiam efflagitaret, ut vobis enu-
me-

Foedus Ordines Gelriae. Ex priore exemplum publicum con-
fecit Lamzweerdius, unde promulgatio fuit facta non tantum,
sed quale etiam ad primam Foederis editionem fuit adhibitum.
Alterum eo animo fuit confectum, ut inter cetera Sociorum
Acta & monumenta publica conservaretur in perpetuum.
Prius, quia jam scopo, cui inservierat, satisfactum erat, non
tam anxie custoditum videtur, cum omnis obligationis vis alteri
in posterum attribuenda esset, & sic forte jam periiit; cum alterum
semper ut authenticum habuerint socii, cui proinde identidem
declarations ceterorum, qui Unioni accedebant, additae &
subjunctae leguntur, que accessiones priori Exemplari forte non
subjectae fuerunt. Haec si admittas, facile ratio constabit,
cur in altero illo exemplari, quod in Archivis Reipublicae Ha-
guae jam adseratur, post verba illa, *van wegen t'Kidderschap des
Furstendoms Gelre ende Graeffschaps Zutphen*, spatium vacuum re-
lictum sit, & ejusdem Folii pagina adversa demum subscriptio-
nes Hollandorum & ceterorum contineat. Exspectabature enim eo
tempore adhuc ratihabitio & declaratio Gelrorum. Sed quum
duae tantum Tetrarchiae, Neomagenis, & Arnhemensis, U-
nionem probarent, Zutphanienies vero induci tum nondum po-
tuerint, ut Foederi subscriberent, communibus suffragiis totius
Regionis subscriptio facta non fuit, sed binae illae Tetrarchiae
sepa-

merarem, qui postea Unioni huic accesserint; quibus modis tandem in hac nostra Regio-

separatim postea subscripterunt per Legatos suos; quo factum, ut vacuum in Authentico relictum fuerit spatium. — Sed major restat difficultas, quantum attinet ad subscriptionem Trajectinorum. Verum & illa cito evanescet, si attendamus, non quidem eodem tempore bina Exemplaria fuisse confecta, sed paucis diebus post confectionem prioris, unde editiones promanarunt, alterum illud fuisse conscriptum & subnotatum a Sociis. In antecedentibus vero jam docuimus, Capitulis quinque Ecclesiarum, quae primum Populi Trajectini ordinem constituant, in junctum a ceteris Ordinibus fuisse, ut ex singulis Capitulis unus constitueretur & delegaretur, qui Foederi nomine ipsorum subscriberet. Nomine Capituli Ecclesiae Majoris mandatum hoc haud difficulter in se suscepit *Ausonius van Galama*, quem non nomine totius Cleri, sed propria auctoritate Capituli sui conceptam Unionis formulam d. 6. Decembris 1578. jam subscriptissime vidimus. Ex Capitulo S. Salvatoris mandatum illud suscipere haud denegaturus fuisse Decanus *Willemus Taets van Amerongen*; sed, dum add. 25. Januarii Capitulum jam convocatum fuerat, ut aliquem ex suis delegarent, ex urbe profectus fuit, votumque suum in scripto exhibuit, sequenti modo conceptum; „*Postquam mibi subito extra Civitatem abeundum sit, sentio, subfigurationem Unionis conceptae de mandato Capituli per Vi-*

gione ad societatem adducti fuerint Amersfor-
tani; quibus persuasionibus Nassaviorum Co-
mes

„ cedecanum faciendam esse. *Aðum ipso die Conversionis Pauli*
 „ *anno 79. W. DE AMERONGEN propria manu subſt.*” Hoc Decani votum postquam per Secretarium ceteris Capi-
 tuli illius Canonicis exhibitum fuerat, „ bebben dezelve naer lan-
 „ ge ende breedte communicatie ende deliberatie geresolveert, dat men
 „ de voorsz. Unie per Vicedecanum ex parte capituli zoude
 „ doen subſigneren, aengiften dat men die ſubſignatie niet delay-
 „ eeren of voerbygaen en conde of en mochtie, mits dat men de
 „ voorsz. Vicedeken tzynder requiſtie beloven zoude the indemne-
 „ ren.” Ut totidem verbis legitur in MS. *Protocool van 't Ca-*
pittel van Oudmunſter van 1578. 9. Mey tot 13. Mey 1586. Fol.
 14. Vicedecanus erat *Jacobus Cuinretorsius*; sed hic captivus ad-
 huc a Magistratibus Urbis detinebatur, nec praefens adſuit Ca-
 pitulo; mandatum tamen Capituli ſui fuſcepit, metu ſine dubio
 coaſtus, ne alioquin, ſi recuſaret, Urbe in exilium ejiceretur.
 Verum Zelandi ſubſcriptionem ejus admittere noluerunt, Capi-
 tulumque iterum ad d. 27. Januarii 1579. aliud ex suis nomi-
 nare debuit. Liquido id patet ex eodem MS. *Protocool. ubi Fol.*
 15. *ſequentia leguntur.* „ *Op den 27. Januarii LXXIX. die*
 „ *E. Heeren, Vicedeken, ende Capitele der Kerke van Oudemun-*
 „ *ſter te Utrecht Capitulariter vergadert zynde, naerdien zy verſlaen*
 „ *bebben, dat —— die van Zeeland ben niet en laten genoegen*
 „ *met*

mes Zutphanienses in sententiam suam perduxerit; Quo jure Transifalani, licet Foederi
nun-

„ met die subsignatie, die M. Jacob Cuinretorff, *Vicedeken dezer Kercke van Oudmunster van wegen zyn Capittule doen zoude*, also hy dezer tyd by de Magistraet van Utrecht nog in appre- hensie ende vast gehouden word, ende dat daromme zyn subsignatie niet valideeren en zoude, hebben geordeneert, dat de voorsz. subsignatie per seniorem, post praedicatum dominum Vicedecanum Cuinretorff in ordine subsequentem, M. LODO- VICUM SCHORE geschrieben zoude, davelcke de voorsz. Ordon- nantie te vrede was te agtervolgen, mids dat men hem *Aste van indemniteit verleenen zoude, die hem gegost is.*" — Cum autem mandatum illud datum fuerit d. 27. Januarii, utique Ludov. Scbore non prius Unioni subscribere potuit, quam eodem illo die, vel saltem sequenti vigesimo octavo. Eodem die exemplum ex Authentico confecit LAMZWEERDIUS, ex quo sequenti die 29. promulgatio solenniter fieret, quodque typis publice exprimeretur. Haud itaque amplius mirabimur, cur in omnibus Editionibus idem ille SCHORE *de mandato Capituli sul legatur Foederi subscriptisse*. Eo enim die 28. nondum alterum Exemplum confectum fuisse videtur, sed haud diu post. Nam si advertas ad subscriptionem Gandavenium, quae d. 4. Februarii facta fuit, quaeque in eodem Exemplari subjecta legitur, facile in eam devenies opinionem, alterum illud Authen-

V 2 ticum

nunquam subscripterint, tamen reliquis sociis
accensi fuerint; Quomodo porro Frisii tan-
dem

ticum Exemplar inter 30. Januarii & 4. Februarii ita subscri-
ptum fuisse, ut hodie in elegantissima atque accuratissima edi-
tione conspicitur. Sed alteri isti Exemplari non L. Schore,
verum ipse Decanus Capituli, *W. van Amerongen* subscriptis, quem
ex urbe profectum fuisse d. 25. Januarii ostendimus. Quorsum
quidem profectus fuerit, hoc usque me latet. Bruxellis eum
versatum fuisse, haud probabile est, & publico Ordinum no-
mine illuc missum fuisse, ex ipsis Ordinum Actis, si recte memini-
ni, nullibi pater, licet ita indicatum fuisse *Oratissimo BÖND-*
TIO narret *Auctor der Algemeene Bibliotheek Vol. II. part. 4.*
p. 529. Si conjecturis indulgere vellein, conjicerem Amers-
furtum fuisse illum delegatum, ut Magistratus illius Urbis, qui
huc usque praefracte Foedus declinabant, ad id permoveret.
Sed, cum & hoc ex Actis nullibi pateat, adfirmare id vix au-
sim — & forte propriorum negotiorum causâ per unum al-
terumve diem absuit. Id saltem certum est, Bruxellas profi-
cisci non potuisse, cum jam praefens in urbe adfuerit d. 3. Fe-
bruarii. Nam ipso illo die Comitiis Ordinum interfuerit, & inter
ceteros, qui confessui Ordinum praefentes ad d. 3. Februarii
1579. adfuerunt, enumeratur in *MS. derde Boeck van Bechry-
vinge der Staten van Utrecht, Fol. 103. verso.* Praefens itaque
jam aderat, cum alterum illud Exemplar conficeretur a Sociis,
neque

dem permoti fuerint communibus suffragiis
societati sese adjungere. Haec, pluraque alia,

Hi-

neque dubitavit Decanus nomine Capituli sui isti subscribere. Illic necesse non erat, ut *Lud. Schore* ad id adhiberetur, cuius mandatum ipso jure finitum jam erat per praesentiam Decani. — Ex eo autem, quod alterum illud Exemplar uno alterove die post prius consectum & a sociis subscriptum fuit, dependent & ceterae differentiae, quae cum editis Exemplaribus intercedunt, quaeque persuadent, duo diversa fuisse exemplaria. Priori dum subscribebat LAMB. VAN DER BURCH, testatur se id facere *Capitulo jubente*; alteri vero se subscriptisse testatur *jussu Capituli*. Sic cum alterum perficeretur, absens fuisse videtur BARTHOLOMAEUS VAN DEN WAEL, qui tamē ex Ordine Equestri priori subscripterat. Forte & EGBERTUS CLANDT, qui Ommelandenium nomine cum EISONE JARGES hic delegatus fuerat (vid. R. FRESINGA *Memorien* in DUMBAR. Anal. Tom. III. p. 137.) statim ac negotium Foederis d. 23. Januarii ad finem perductum erat, domum profectus fuerat, ut ad suos de constituta ac perfecta Unione referret, relicto socio suo, qui ulterioribus Sociorum deliberationibus interesset. Saltem & ipse absens fuit, cum alterum exemplar conficeretur. Unde ratio petenda, cur in altero illo exemplari spatium quadam studio vacuum relictum videatur, quo uterque nomina sua adscribere possent, si quando reversi Collegio Sociorum ades-

V 3

fent.

sent. Quod tamen, sive incuria quadam, sive alia ex causa, postea fuit omissum. —— Si porro admittamus, alterum illud Exemplar eo scopo fuisse confectum, ut tanquam Authenticum in posterum consideraretur, facile ratio dari poterit, cur prius illud, quod a Gelris tantum sub conditione & limitatione praedita erat subscriptum, neglectui habitum fuerit, imprimis postquam Acta accessionum alteri illi Exemplari adjungi & adscribi solita fuerint, & sic forte jam quidem perierit; cum e contrario alterum illud una cum *Formula Unionis*, prouti d. 6. Decembris 1578. erat subscripta, nec non cum authentica illa *Formula submissio*, sive *Acte van submissie van den 13. Julii 1579.* aliis documentis, non in Archivis alicuius Regionis, sed tantummodo in tabulario Secretorum Concilii Statuum sancte semper adservatum fuerit, ubi illud, situ forte araneoso olim depositum ac diu neglectum, tandem anno 1753. felici quodam casu repertum fuit. Conf. P. BURMANNUS II. *Analeß. Tom. I. in Praefat. p. 12.* — Sed roget forte quis, quum tot diversarum Regionum Legati hujus Unionis Diplomati subscripte sint, an non plura ejus exemplaria a Legatis confecta fuerint, saltem tot numero, ut singulis Regionibus unum tradi posset? Equidem anxie tum hic Trajecti, tum in Gelria, tum in Transsiliana, tum ipse, tum per amicos, inquisivi in eam rem, sed non felicior fortuna usus fui, quam alii, qui ante me in idem inquisiverant. Et sane, si verum dicere liceat, operam illam frustra adhiberi mihi persuadeo, nec videntur socii plura unquam confessisse exemplaria, quam unicum illud autographum, quod Hagae adservatur. Propositorum quidem fuerat d. 10. Februarii
1580.

1580. inter alia Collegio Sociorum, ut inter se deliberarent,
,, alsoo's slot van de Unie vermeldt. dat daer van brieven gemaect
,, souden worden in behoorlike forme, die by de Heeren Stadhou-
ders, ende by de voornaemste Leden van de Provincien, daer toe by
,, den anderen specialyc versocbt zynde, besegelt, ende by haren
,, Secretaris onderteickent souden worden, of niet geraden is tot
,, meerder veschijfchicheit sulcz metten serfien te doen doen." Optimum
factu viisum id fuit Legatis, decreveruntque inter alia d. 17. Fe-
bruarii 1580. sed op 't welbebaghen van bare respectieve Meisters,
daer af zy belooft hebbent rapport intebrenggen tegen den 16. Martii
toecomende, „dat van de Naerder Unie brieven in behoorlike
„forma expedieert, gemaekt, besegelt ende geteiken worden
„in conformatie van 't geene geposeers wort in 't Artikel." Decre-
tum illud Sociorum una cum aliis, huc usque ineditis, dabimus
suo loco in *Collectione nostra Documentorum ineditorum*. Sed li-
cet ita quidem tunc decreverint, vel sic tamen effectum suum
nondum habuerat haec res anno 1583. uti pluribus docuit Orna-
tissimus P. PAULUS Verklar. der Unie Tom. III. p. 224. —
Sed an statim, postquam publice promulgata fuerat Unio, typis
quoque expressa fuerit, an demum aliquamdiu post, viz. defini-
re ausim. Adhibui quidem Eruditissimus PAULUS Tom. III.
p. 271. vetustissimam editionem, quae in quarto prodiit, &
quidem, uti titulus habet, *Gbedrukt 't Utrecht by de Weduwe
van Coenraet Henricksz. wonende in den gulden Engel by die
Gaertbruggbe*; sed illam non omnium esse primam, exinde patet,
quod in Bibliotheca publica Trajectina adseretur alia, quae
vivo adhuc ipso illo *Conrado Henrici* prodiit, utpote gedrukt
't Utrecht,

Historicis nostris fere praeterita, jam quidem
mitto (k), ne patientiam vestram, qua jam
nimis

t'Utrecht, by my Coenraet Henriksz: woenende in den gulden Engel by die Gaertbrugge, uti in titulo, absque ulla tamen anni nota, legitur. Sed nec haec omnium editionum fuit prima, nam cum in ea contineatur *Formula Accessionis Antwerpiensem d. 29. Juli 1579.* desiderentur vero *Acta Accessionum tum Civitatis Bredanae;* quae d. 13. Septemb. Unionem confirmavit, tum ceterorum, qui postea Foederi accesserunt, tuto inde, nisi fallor, concludere licet, non ante d. 29. Julii 1579. eam typis fuisse expressam, quanquam ante d. 13. Septembbris edita videatur. Jam vero certum est, ante finem mensis ejusdem Julii, impressa jam fuisse Unionis Exemplaria. Et, ne dubites, liquido id patet ex MS. *Resolutien Boek der Stad AMERSFOORT,* ubi d. 14. Junii 1579. adnotavit Secretarius, mandatam sibi a Magistratibus fuisse promulgationem Foederis, siue, uti ipsa verba se habent, „*bebber geordonneert my Secretarius, rius diefelse Achte van Admissie, ende de GEDRUCKTE UNIE, albier voor te lesen ende te publiceren.*” Sed frustra huc usque Editionem illam primam quaevisi.

(k) *Jam quidem mitto.*] Ipsa documenta publica, unde haec constare poterunt, quae silentio, ne nimius esset, hoc quidem loco praeterieram, cum Historiae nostrae patriae studiosis communicabo in *Collectione nostra Documentorum ineditorum.* —

Sum-

nimirum diu abusus sui, delasfare velle videar.

Tandem negotio Foederis, cui persiciendo
ultra

Summatim tantum sequentia notemus. — Quod ad Amersfuranos attinet, eos utique Unionem recipere diu recusavisse, et, quum hosti favere praesumebantur, tandem armis sociorum, ductu Johannis Nassavii, coactos fuisse, ut partes Ordinum sequerentur, seque Foederi adjungerent, recte jam docuit BONDITIUS Hift. *Foed.* §. 15. pag. 34. Sed licet quidem d. 24. Martii, ut idem recte notavit, Unioni accedere decreverint; licet etiam d. 30. Maii 1579. Bartolemaeo van Glindt, Consuli, mandaverint, ut nomine ipsorum Foederi subscriberet, nyet jegenstaende eenige Protestation, ofte verklaringen, welche by die oude Regeerders der voorfsz. Stad voor 't veranderen van dyn ter contrarie gedaen zyn; vel sic tamen effectu suo destituta fuit tunc res illa, &c., remotis varii difficultatibus, tandem d. 9. Junii 1579. delegaverunt, vel, ut in ipsis MSS. *Aëris Publicis* ejus Civitatis ad d. 9. Junii adnotatur, „, beben speciaal gecommitteert „ Cornelis Douwer ende Jan Buys, Schepenen, omme de UNIE „ te ondersteycken” — id quod die sequenti 10. Junii effecerunt, ceu liquido jam constare potest ex ipsa accessionis formula, quam Exemplar Unionis authenticum, typis nuper expressum, exhibet. Sicuti d. 14. Junii huius accessionis suae certiores reddiderunt Cives suos Magistratus, tabulasque Foederis promulgandas jussérunt, uti constare potest ex iis, quae

X

ex

ultra biennium insudaverat Arausisionensis Prin-
ceps, ultima imponitur manus.

Die

ex MS. *Aris Urbis* in praeced. Nota jam attulimus. — Quod ad Zutphanienſes attinet, illos ea, quae a Deputatis tempore paſti Foederis acta fuerant, probaſſe, tantum fane abeft, ut diu post demum eidem acceſſerint. Quibus persuasionibus Nas-
faviae Comes usus fuerit, ut in ſententiam ſuam illos perduceret,
ex ipsis publicis Documentis, quae in *Collect. noſtra proferemus,*
luqulenter patebit. Jam quidem ſufficerit notaſle, Magistratus,
ac Delegatos Civium Zutphanenſium tandem d. 11. Januarii
1580. Foederi quidem acceſſiſſe, sed sub variis conditionibus,
& quidem etiam hac, ut Comes ipsis exhiberi curaret van we-
gen de nēgēre Union de aggereatie ende conſirmatie des Ertſbertoſen,
als erwelten Generael Gouverneurs, und Herten Generael Staten.
Praeftit id Nassaviae Comes, & ab Archiduce impetravit
novi illius Foederis approbationem. Ipsas illas literas Archiducis,
ad Ordines Gelriae eum in finem d. 15. Februarii 1580. datas,
& hucusque Historicis noſtris incognitas, ſuo loco in d. Colle-
gions integras dabimus. Solenni autem juramento ceteris Con-
foederatis fidem ſuam adſtrinxerunt omnes Cives Zutphaniae
d. 16. Junii 1580. quando inter alia promiferunt, „Coninklyke
„ Majſteit, als Hertoch van Gelre ende Grave van Zutphen, getrou
„ ende geboorsam te zyn onder 't Gouvernement des Ertſbertoſch
„ Mathias — voorts de Eſtie des Princen van Oranien, als
buoc.

Die 29. Januarii ex rostris Curiae nostrae
 magna solennitate Leges Foederis illius Populo
 Belgico promulgantur. Quan-

„ boocbermelte F. D. Generael Lieutenant, sampt de Generalicit, „ ende naerder Geunieerdende Benabuirten Provincien; wie „ insgelycken den welgeboren onsen Gen. Heeren Stadholder Johan „ Graven van Nassau.” — Promiserunt porro, „ met raet „ ende daet, goet ende bloet, lyf ende leven, den anderen te suffen „ belpen ende bystaen, om de bloet- ende goet-dorstige Spaenjaerden, „ ende oere aenbangers, als verderoveren ende depopulateurs van de „ naerder geunieerde Provincien, Quartieren, ende Leden van „ dien, uyt de Landen te dryven, verjagen, ende te bolden.” — Idem jusjurandum in ceteris Civitatis Comitatus praestitum videtur. Praefiterunt id etiam plerique ex Ordine Equestris, ab eoque tempore Socii Foederis habitu fuerunt, & Legati eorum deliberationibus Sociorum interfuerunt. Ita nomine Civitatis d. 26. Julii 1580. ad confessum Foederatorum delegarunt Magistratus „ bunnen lieven mederaetsvrient, Andries van „ Achtevelt, om hunne plaets aldaer te vertreden, de propositionen „ aenteboven, ende sunst daerop mede t'adviseren, als sulcs eenhelle- „ licblyc, ende nae gelegenheit deser periculeusen ende gevaaerlyker „ tyden an nutsten ende bequemsten zyn sal,” uti inter alia legitur in Instructioone, ipsi tunc data. Neque diu post nomine totius Comitatus Zutphanensis Ordo Equestris, & Civitates deputarunt in Collegium Foederatorum den Eerentseffen Gerlich van X 2 der

Quanta omnium bonorum laetitia, quanta
gratulatione exceptae illæ suerint, vosmet
ipſi

der Capelle, *Provinciael Raet des Furſtendoms Gelre ende Graefſchap Zutphen*, petieruntque in literis suis, ult. Augusti 1580. ad ceteros Socios datis, dat men syn L. ende IV. de Seſſie van wegen des Graeffschaps gunne, ende bunne perſonen repreſenteren laten wollen &c. Solis Baronibus, ſeu Bandophoris, Foedus perſuaderi tum non potuit; unde tandem loco ſuo, quem inter ceteros Ordines ejus regionis quondam obtinuerant, exciderunt. Atque hinc ratio petenda, cur, cum anno 1629. Limburgi ac Bronchorſtii Comites peterent, om als Bannerheren op de Lantdagen van deſe Provincie te mogen comparen, id iplis denegatum fuerit. Vid. SCHRASSERT Cod. Gelro-Zutpb. Tom. I. pag.

62. — Quod ad TRANSISALANIAM attinet; non repeatam hoc loco, quea alii hac de re dixerint. Nunquam quidem Unioni ſubſcripſiſte Transifalanos, certum eſt. Sed vel ſic tam en tanquam Socii a reliquis Foederatis fuere habiti, imprimis poſtquam Ordines d. 8. Auguſti 1570. Legatis ſuis mandaverant, ut Gubernatori Provinciae, & Legatis Foederatorum, declararent „utb den name der alinger Lanſchap, dat fi entſlo-
„ ten finnen, by syn Genade, der Generaliteit, ende der na-
„ buer geunieerde Provincien to blyven, und to bolden, und
„ ſich daer van nyet laten ſcheiden, eft schoeren, noch oick onder ee-
„ nigen pretext met anderen buyten der vorſz. Provincien voerwe-

„ ten

ipſi judicate, Auditores. Hoc fane Foedere
jam concordia videbatur reducta; hujus ope
vim

„ ten vrede maken, oft folcken vrede annemen, daer deselve Pro-
„ vincien nyet mede in begrepen worden syn. — Welke voerſz.
„ Presentation — geschien fol by folcer bescheidenbeit, dat
„ die Nabur Geunieerde Provincien defer Lantschap vnd Steden
„ noch voertan voer hoere goede nabueren, vrunden, ende Ge-
„ affocieerden erkennen, vnd in tyt der noot — boers uteſten
„ vermoegen bin weder mit raet und daet affiſteren und byplichtien
„ folden” — uti loquuntur ipſi Ordines in *Inſtructiōne*, Le-
gatis suis tum temporis data. Hanc Transſalanorum *De-*
clarationem acceptarunt Legati Foederatorum, quibuscum Leo-
vardiae haec acta fuerunt d. 15. Auguſti 1579, & vicissim no-
mine ſuorum declararunt, „dat die voerſz. nader geunieerde
„ Provincien de *Lantschap van Overijſſel voor haere goede na-*
„ bueren, vrunden, ende Affocieerden erkennen, ende in tyt
„ van noot die *Lantschap ende Steden (des verſocht zynde) na hoe-*
„ ren beſten vermoegen, mit raat ende daet affiſteren, ende fullen
„ die voerſz. Provincien, ende Ridderſchap ende Steden, recipro-
„ ce d'een den anderen, beloven in geenderley wyſe, oftema-
„ niere, noch om enige faecken, bet fy onder wat pretext ofte titu-
„ le het mocht geschieden, d'een van d'andere teſcheyden, oft
„ separeren, noch bemſcheyden of ſepareren laeten, maer alle tyc
„ by den anderen, als goede nabueren, vrunden, affocieerden,

vim hostilem repellere se posse arbitrabantur;
vinculumque illud, tam arcto septem telorum
nodo

„ende bontgenooten blyven“ — Atque ab eo tempore, licet ipsam Unionem non expressis verbis approbaverint, sed magis Generali Unioni adhaeserint, tamen tanquam Socii habituerunt, mutuaque sua subsidia contulerunt. Hanc Transfalanorum declarationem d. 9. Martii 1580. solenniter fuisse renovatam infra videbimus. Acta autem illa publica, pluraque alia, hoc pertinentia, integra suo loco dabimus in *Collectione nostra Documentorum*. Illud vero tantum addo, non adeo eravisse WILHELMUM NAGGE in MS. *Historia Transfalaniae*, ut quidem opinatus fuit Consult. B. J. VAN HATTUM *Gesch. van Zwolle Vol. III. p. 184.* quando memoriae prodiderat „dat op den 12 September die van Overijssel by Schriftelyke „Acte belooft hebben, den Generale Unie, ende die naburige Provincien hant te holden en niet te verlaten.“ Nam per haec verba NAGGIUS non indicare voluit, Transfalanos tunc in omnibus amplexos fuisse Foedus Traiectinum, eique subscriptissime, sed tantum in his respexit Declarationem illam, quam Legati ipsorum Foederatis Leovardiæ d. 15. Augusti fecerant, quamque Declarationem confirmarunt tunc temporis, & ratam habuerunt, ac publico instrumento, by schriftelyke Acte, approbarunt Ordines in Comitiis d. 12. Septembris 1579. habitus, ut ex ipsis Actis publicis, sive *Boeck van Dachvaerden Anno. 1579 ... 1581. der Stad Campen fol. 48.* mihi con-

nodo constrictum, & *juvante Deo* (1) colligatum, perpetuum fore sperabant. Hujus tandem

constitit. — Ceterum quando tandem FRISII communibus suffragiis Societati sese adjunxerint, colligi facile poterit ex publicis illis Documentis, quea SCHOTANUS, WINSEMUS, EMMIUS, DUMBARIUS, aliquique, scriptis suis paßim inferuerunt. Nobis enim jam quidem ubiores esse nec lubet, nec licet.

(1) *Juvante Deo*] In his respexi ad ipsum Sigillum, quo Foederati corroborare mandata sua, literasque suas obsignare jam ab initio Foederis soliti fuerunt. Repraesentat illud septem tela inter se constricta, duabusque manibus contenta. Additur in inferiore parte nota anni, quo Foedus initum fuit, 1579. in superiore parte insculptae leguntur literae I. D. Per eas indicare voluisse Socios, JUVANTE DEO concordiae illud vinculum inter Septem Regiones tandem colligatum fuisse, constare poterit ex Nummo, sive CALCulo SENATus PROVINCIarum UNITarum BELGII 1590 culo, ubi eodem modo duabus manibus contenta repraesentantur sex tela, (nam Groninga, quae Rennenbergii perfidia vinculo exciderat, nondum ad Foedus reducta tum temporis erat) additis verbis, quae non notis, sed integris literis expressa sunt, DEO JUVANTE. Vid. VAN LOON Nederl. Historiepenn. Vol. I. pag. 412. atque illud innuebat etiam ipse Arausionum Princeps, GUTLIEL.

dem Foederis ope , si generalis illa universi
Belgii societas , jam maxime defectione quo-
rumdam sociorum nutans , & collabascens , tan-
dem dissolveretur , impotentissimi Tyranni ju-
gum ex collis suis excutere ; liberamque Rem-
publicam auspiciis Nassavorum constituere se
posse plane confidebant.

Sed gaudium illud haud fuit diuturnum.

Qui

LIELMUS , in *Apolog.* pag. 143. Edit. anni 1581. quando Or-
dines adhortatur met der daet ter executie ende int werck te stel-
len 't ghene , dat het bundelken pylen , met enen bandt t'samen
ghenknopt ende ghebonden , bet welcke ghy in uwen SEGHEL voert ,
medebrengts ende beduydt . Tale Sigillum ectypum , quo obsigna-
tae quandam fuerunt literae quaedam Sociorum , d. 29. Octubris
1579. datae , optime conservatum , ipse possideo. Simile ,
quo mandatum quoddam Sociorum d. 22. Septembris 1579. con-
firmatum fuerat , possidet , quem honoris & amicitiae causa no-
mino , Amplissimus Curiae Vianensis Senator , & Ecclesiae Ma-
joriorum Trajectinae Canonicus & Officialis , GERARDUS MUN-
NICKS , talium monumentorum veteris aevi aestimator peri-
fissimus.

Qui inter Frisios, Groninganos, & Transisalanos Foedus illud tam servide uscerat; qui virtute sua bellica hostem depulcrat; qui tandem binas Transisalaniae Civitates primarias, Campos, & Daventriam post acrem & diutinam oppugnationem, sociis adseruerat, Rennenbergius Comes, magnis ac speciosis Farnesii, Parmensis Principis, promissis irretitus, turpi ac scaeva sua defectione laetissimam hanc spem, seductis in partes suas (*m*) Groninganis, haud diu post plane intervertit.

Ad primum hunc nuncium, cui vix fidem (*n*) habere poterat, advolat GULIELMUS in Transisalaniam, ut praesentia sua ani-

(*m*) *Groninganis*] Initio nempe Martii anni insequentis 1580. Vid. J. B. DE TASSIS *Comment. Lib. V.* in HOYNCKII *Anal. Vol. II. P. 2. pag. 348.* & WAGENAR. *Vad. Hist. Vol. VII. p. 325. & seqq.*

(*n*) *fidem babere*] Conf. R. FREISINGA *Memor.* in DUMBAR. *Anal. Tom. III. p. 210.*

animos illorum confirmaret, ne illecebris Rennenbergianis, & exemplo Groninganorum, ipsi quoque seducerentur; id quod solita sua prudentia ac comitate, qua animos omnium alliebat, facile (o) effecit.

Nu-

(o) *facile effecit.*] Operae pretium erit, paucula quaedam verba excerpere, & hic subjicere ex ipsa *Conventione inedita*, qua Ordines Transfalaniae Arauionensi Principi & Foederatis d. 8. Martii 1580. fidem suam confirmarunt. „ *Alsoe by zyne Princele*
 „ *Extie den vyfden Martii den Ridderſchap ende Geſanten der*
 „ *Steden van Overyſsel, beſchreven, ende ſtaetſgewys vergadert*
 „ *binnen Campe, voorgegeven is geweest d'oeſtakē zynder Extie*
 „ *ancompte aldaer, to weten die groote begeerte, die deſelfde zyne*
 „ *Extie met die van de naerdere Geunieerde Provincien had-*
 „ *den — ſorderlinge omme wech te nemen alle diſſidentie ende*
 „ *misverſtant — tuffchen die Grave van Rennenberch als*
 „ *Statbolder, ende die Staten. — Dat men bier naer verſlaen*
 „ *beft (naer verſcheiden voergaende adverſenien) van de verande-*
 „ *ringe, ende tgunt by den Graven van Rennenberch binnen*
 „ *der Stadt van Groeningen was angericht jegens die van de*
 „ *Gereformierte Religie, ende den goeden Patrioten aldaer;*
 „ *Soe iſt, dat naer onderlinge communicatie mitten anweſende Ge-*
 „ *n deputeerden van de voirs. Geunieerde Provincien bierop ge-*
 „ *bol-*

Nutabant & plerique Gelrorum animi,
sollicitationibus Farnesii ac promissis al-
lekti,

„ bolden, d'vornoemde Ridderſchap ende Gesanten der Steden
„ van Overiſſel verlaert bebben, ende verclaren by defen, dat
„ zy luyden die gemene fake mitten anderen Provincien jegens
„ den Spaengiaerdeſen ende heuren anhanck geneicht, ende vuy-
„ terlick van meninge syn mit alle heuren macht ende ver-
„ moege te handhouden, ende alſulx by den Provincien van
„ Brabant, Gelderland, Flanderen, Hollant, Zeeland, Vrieslant,
„ Utrecht, Doornick, ende andere, hem ſo in de Generaliteit
„ van den Staten der Nederlanden, als in der UNIE van
„ UTRECHT houdende, mitgaders in heuren Gemeenschap,
„ vruntſchap, ende goede nabuircap te willen blyven ende
„ volharden, ſonder ben enichſins van deſeloe Provincien te ſchei-
„ den of te laten ſcheiden; toe vreden zynde ende belouende overfulx
„ tot onderſtaut der gemeinen zake ende totter gemene defenſie des
„ Vaderlands mitten ſelven Provincien te contribueren ende to gelden
„ die ſomme by proviſie van ſes duysent gulden ter maent, mits dat
„ fyſluyden in voervallende noot ende aenperſinge der vianden van de
„ voirn. Provincien nyet verlaten, maar bemluyden reciprocelyk
„ gedaen, ende bewesen fal worden alle bulpe affiſtentie ende ontſet,
„ des moegelick zynde — alwelcke contributie Syne Princ. Extie.
„ eenſamentlick die van de voirn. Geunieerde Provincien voer
„ goet aengenomen bebben, ende dat proviſionelick voer den tyd van

lecti, & cum Rege reconciliationem tentare
ac meditari videbantur. Sed hos Hispanorum
do-

„ desen lopende maent van Meerte , op vaste vertruuen , dat de
„ Staten van Overysel voirn. bem in de voerſz. beure contribu-
„ tie , ende int verbogen van dien, daer naer guetwillich fullen thonen,
„ ende vougen naer advenant van de verdelinge ende quote van de
„ andere Provincien ende Lantschappen in alle redelicheit. — In
„ oerconde ende kennisse twee schriftelickē Aſten van desen alleens-
„ luydende, by syne Princ. Extie, die van de naerder Geunieerde
„ Provincien voorn., mitgaders van wegen den Staten der
„ Lantschappe Overysel tot meerder bevestinge vant guns voerſz.
„ is, getekent ende besegelt --- tot Campen den 8. Martii 1580.”
Atque hoc modo fide Transifalanorum confirmata, gratiam il-
lis fecit Princeps Jurisjurandi, quo Rennenbergio Comiti, ut
Gubernatori , erant obſtricti. Id quod sequentibus verbis in
MS. Boeck van Dachvaerden A. 1579--1580. der Stad CAM-
PEN Fol. 177. memoriae proditum invenitur. „ Item den 14.
„ Martii hebbēn etlickē Gecommitteerde van syn Extie den E.
„ Raedi”(Civitatis nempe Campensis) „ ontflagen van den Eedt,
„ den Graven van Rennenborch, als Stadtholder van Overyſsel,
„ gedaan, voerſoe vele delfſs Graven persoen betreffet, ende
„ boer E. daer na een anderen Eedt (by syn Extie als Lieute-
„ nant Generael gedaen concipieren) affgenomen vermoede des Ac-
„ tes, daer van zynde.” Non quidem ipsa formula Jurisjurandi,
a Cam-

dolos praevertit codem fere tempore fagacita-
te

a Campensisbus praefiti, in dicto illo Codice additur, verum
Fol. 183. itidem annotantur sequentia. „ *Item die Eedt dern*
 „ *van Deventer was conform dern van Campen ongefeerlich; dan dat*
 „ *in plaetsje deser woorden: die Hoge Overicheit: geslekt was:*
 „ *Con. Mat. als Hertoch van Brabant, Grave van Holland*
 „ *vnd Heer van Overyssel, tot behoeff van de Generaele Sta-*
 „ *ten. &c.*” Edidit quidem Ampliss. DUMBAR *Anal. Tom.*
III. pag. 591. formulam *Juramenti, quod Transjalano ad inflan-*
tiam Principis praefitisse tum temporis narrat; verum formulam,
 quam producit, ab Ordine Equestris non praefititam fuisse, sed
 longe aliam, in qua nulla mentio illorum, qui arctiori foedere
 colligati erant, *in die Naerdere Unie sich tho samen boldende, sit, sed*
 tantum illorum, qui generali Unioni adhaerebant, liquido consta-
 bit, siquando ipsam illam formulam, prout in Comitiis Ordini
d. 15. Martii 1580. fuit Ordini Equestris praescripta, &
 a Nobilibus subsignata, *voer den van de Riddereschop ingestalt ende*
by denselven onderstekent, integrum produxerimus in saepius al-
legata Collectione nostra Documentorum ineditorum. Ut adeo
 Jusjurandum illud, quod DUMBAR nobis sicut, non ab o-
 mnibus Transjalanae Ordinibus, sed a solis Daventriensibus
 ea verborum formula praefititum fuerit, ut promittant, „ *belo-*
 „ *ven vnd zweeren Con. Matt. als Hertoge van Brabant, Gra-*
 „ *ve van Hollandt, vnd Heer van Overyssel, tot behoeff van*

Y 3

„ *die*

„ die Generaele Staeten van der Nederlanden, in der Generaliteit,
 „ ofte in die Naerdere Unie sich tho fameu holdende, —
 „ getrou vnd bolt te zyn.” — Jam si advertas, quae ex ipsis
Aëris publicis statim produximus, in eam facile devenies opi-
 nionem, Jusjurandum, a Campenisbus praestitum, hac verbo-
 rum formula conceptum fuisse, *Wy beloven vnd sweeren die Ho-*
ge Overicheit, tot beboef van die Generaele Staten van der Neder-
landen, in die Generaliteit, ofte in die naerdere Unie sich tho sa-
men boldende — getrou vnd bolt te zyn — etc. Mererentur
 quidem haec copiosius illustrari, sed longioribus jam quidem
 esse non licet. Illud tantum addimus, Zwollanos tunc tempo-
 ris iisdem verbis, quibus Daventrienses, fidem suam solenniter ob-
 strinxisse, ut pater ex Jurisjurandi, ab ipsis praestiti, formula
 , quam produxit Consultissimus B. J. VAN HATTUM
Geschied. van Zwolle Vol. III. Part. 1. pag. 191. Cum antem
 eo tempore Ordo Equestris inducere nondum potuerit, ut Jurejurando se obstringerent illis, qui *Unio Trajectinae* subscriptisistent,
 sed tantum Ordinibus Generalibus, generali Unione confoederatis,
 hinc ratio petenda, cur Socii Trajectini ELBERTUM
 LEONINUM, & ALEXANDRUM BENTINCK delegan-
 dos iterum censuerint in Transfalaniam, qui, inter alia, d. 26.
Septembri 1580. ab Ordinibus etiam petierunt, „ Dat die van
 „ Overyssel sich verclaren wolden, oft sie sich in de Naerder Union
 „ mitten anderen Provincien solden willen inlaten op zekere con-
 „ ditien.” Quibus responderunt tum Ordines, „ dat men, be-
 „ langende die naerder Unie, erachteds het Aët van den 8 Mar-
tii,

te sua Comes JOANNES, & auctoritate sua (p) effecit, ut iterum Proceres Foederi subscribe-
rent

„ tii leßleden, binnen Campen desfals mit Princel. Excellentie, en-
„ de den Gedeputierden der naerder Unie opgericht, genoechjam te
„ sijn.” Hoc responso contentos fore Socios, declararunt De-
legati, petieruntque denuo, „ dat men etlicken vth dese Lant-
„ schap folde willen deputeren by 't Collegie der Naerder Unie,
„ om op alles te helpen raeden.” Huic petitioni annuerunt tunc
Transisalani, conveneruntque inter se, „ dat men eenen vib der
„ Ridderſchap ende eenen vth den drie Steden soll committeren om
„ mede int Collegie der Naerder Unie te wesen.” Quae si per-
penderis, ab eo utique tempore Transisalanos, licet expresse
Foedus nostrum non in omnibus approbaverint, tanquam Socios
Foederis considerari debere haud dubitabis. Ipsa autem Docu-
menta, unde haec excerpimus, integra dabimus in *Collectione nostra Documentorum*.

(p) effecit] Quaecumque de iterata Unionis confirmatione, a Gelris facta, hoc loco diximus, luculentum in modum constabunt ex ipsis *Actis Publicis*, quae, utpote hucusque inedita, & a nemine Historicorum nostrorum visa, in *Collectione nostra Documentorum ineditorum* producemos. Longiora enim & numero plura sunt, quam ut commode quaedam ex iis excerpere, & his subjicere possimus.

rent non tantum, sed ut omnes cives ac incolae Jurejurando Unionem confirmarent, in exilium electis, ac in hostium numerum relatis illis, qui sacramentum illud declinarent.

Sic quidem nobile illud par Fratrum labascientem societatem sustentarunt. Sed Groninga, perfidia Rennenbergii avulsa, non nisi post aliquot demum annos (q) virtute MAU-

RI-

(q) *Aliquot demum annos]* d. 23. Julii 1594, & quidem tum sub aliis, tum etiam sub hac conditione, „Sullen die van de Magistraet ende Ingescetenen van Groeningen aennemen, ende beloven, gelycck fy aennemen ende beloven by desen, hem in de U-NIE der Geunieerde Nederlantsche Provincien te reunieren, ende de de Heren Generale Staten derselver Geunieerde Provincien aenhangich, gebouw, ende getrouw te zyn. Ende dat dienvolgende die van Groeningen als een medelijdtmaet neffens den Provincien als goede bontgenoten, in goeder trouw ende ongeveynsdecker wiste ende onverbreeckelycke Vrundeschap onder malckanderen onderboudene sullen, ende in allen tyden, ende in allen occurrentien, malckanderen bystaen, om te wederstaen, daer uyt te bouden, ende te verdryven alle de Spaingniaerden ende beure adberenten &c.” -- Uti legitur in *Articulu 2. der Poindten ende Con-*

RITII ac Comitis Nassavii GULIELMI LUDOVICI ad foedus reduci potuit.

Advertite & hic, Auditores, adorandas Divinae Providentiae vias, quibus purior Religionis cultus tandem fuit confirmatus.

Si ulla alia res, defectio haec Rennenbergiana, quae prima specie societatem subversa videbatur, eamdem quam maxime promovit.

Experiebantur Reformati (r) fidem haberit
vix

*Condition, gemaect tuffchen zyne Excellentie den Heere Prince Mau-
ritz van Orangien, ende Graeff Wilhelm Ludwig van Nassauw,
met de Raeden van State ter eentre, ende de Stadt Groeningen ter
andere syden, geaccoerdeert ende gesloten in 't Leger tot Helpen voor
Groeningen den 23. Julii 1594. — Conf. WINSEMIUS
Chron. van Friesl. Lib. XIX. pag. 817. Restituta autem hoc
modo ad societatem foederis, relictis partibus Hispanicis, Groninga,
ac magistratu priori exuctorato, restitutos & ad gubernacula Civitatis locatos fuile exules, narrat EMMIUS de
Agro Frif. inter Lavic. & Amas. pag. 49.*

(r) *Reformati.] Appositissima ad hanc rem sunt pauca quae-
dam*

vix posse illis, qui Romanae Ecclesiae ritibus
adhaerebant. Odio religionis Reformatae par-
ti-

dam verba, quibus usus fuit GULIELMUS in *Apol.* pag. 146.
Edit. anni 1581. ac dignissima, quae & hic legantur. „ Ende van
„ dat se ons,” inquit Patriae ille Pater, „ voorts opleggen, dat wy
„ alle gheesteliche persoonen veriaecht ende wtghedreven heb-
„ ben; Ghy weet seer wel, Myne Heeren, dat 't selve niet waer-
„ achtich en is. Maer acbster dat baer Hooftman, die doe ter tydt
„ binnen Groeninghen lagb, badde binnen der selue Stede doen
„ vanghen ende spannen alle die van der Religie, sommighe oock
„ vermoort, ja den Borgbemeester selve, ende dit alles teghen synen
„ eeds, bebbende daer te vooren den Religioens-vrede aldaer ingheleydt
„ ende ghesworen, bebbende oock openlick ende met solemnen eede,
„ metgaders met syn eygen handi-teeckeninge de Unie van Utrecht
„ bevestight: wie isser, die vremdt kan vinden, dat die van
„ onse syde alsdan oock ghesocht hebben hen selven te verse-
„ kerent; insonderheit als se saghen de vyanden, sonder eenich aen-
„ schouw te nemen op baeren eeds, ende den name Godes, die sy
„ daer toe gebruyct badden, onder de voeten tredende, tot eenieu-
„ wich verwyt voor benselven, ende baer gantsch geslachte, schen-
„ den ende verbreken alle 't ghene datter in de werelt van gerecb-
„ tichheit ende billicheit noch was overgebleven? etc.” — Pari-
modo, cum exeunte mense Martio anni 1580. Ordines FRI-
SIAE in Comitiis suis constituerent, „ dat alle Priesters ende an-
„ dere

tibus Hispanorum favere credebantur, & occasionem tantum opperiri, ut se cum Rege reconciliarent. Callidis suis artibus ubique fere per Catholicos societatem dissolvere annitebatur Parmensis Princeps. Quod apud Groninganos opera Rennenbergii feliciter ei successerat, ne apud ceteros effici posset, atque hoc modo una cum libertate civili libertas etiam

re-

„dere Gheestelycke Personen, soo Mans als Vrouwen, sullen af-
 „bouden van alle Pauselycke gewoonlycke Ceremonien, diensten,
 „ende Predicationen, soo wel in't beymelick, als in't openbaer;”
 Decreti hujus sui Ordinibus Generalibus, Antwerpiae tune congregatis, hanc reddiderunt rationem, „om dat, nae luydt van
 „het Utrechtsche Verbondt, een yegelick Provincie in't besonder
 „fulcks geoorloft was, ende men bevonden bad, dat vele Papen
 „ghevlucht waren nae den vyandt, ofte met dien hadden t' sa-
 „men gespannen; soo dat men om de publycke Vrede ende Eendracht
 „dit moesle doen.” Uti narrat SCHOTANUS Friej. Hist. Lib.
 23. pag. 851. — Pluribus sciens parco. Conf. praeter alios
 Eruditiss. J. W. TE WATER Hist. van 't Verbond der Edelen
 pag. 56.

Z 2

religiosa interiret, omni opera cavendum putabant Reformati. Tantum non ubique Magistratus Catholici mutabantur, & in locum eorum substituebantur Reformati, sed & templo illis adimebantur. Atque ita per totum Foederatum nostrum Belgium exercitium Reformatae Religionis publicum constituebatur; quo tandem concordia inter socios, quos nulla amplius religionis diversitas a se divellebat, in dies magis magisque coalescetebat; ita ut tantum non omnes Regiones solenniter nullam aliam, quam Reformatam Religionem, publice admittendam esse censuerint.

Ita malum, quod Rennenbergii perfidia in exitium excogitasse videbatur, Deus benigne in salutem Belgarum & stabilimentum religionis convertit.

Atque hoc tandem modo, Populares, ante

te hos ducentos annos Foedus illud fuit constitutum, quo Imperii nostri moles in hunc usque diem innititur. Hoc foedere conjuncti libertatem nostram adserere contra quemcumque oppressorem valuimus. Ex hoc Foedere omnis nostra felicitas profluxit. Judicate jam vosmet ipsis, quantum debeamus Gulielmo Arausiaco, primo hujus Foederis auctori & promotori praecipuo.

Licet enim, OPTIME GULIELME, plurima sint & infinita in patriam nostram merita Tua, nullum tamen majus existit societate hac procurata. In reliquis, quae pace belloque praeclare & strenue gessisti, multa saepe fortunae debebas; Unio vero haec soli Tuæ prudentiae debetur. Tuæ illa molimina, quibus Batavam gentem condere allaborasti, constantiam Tuam animi, qua jugum servitutis collis Majorum nostrorum excussisti, prudentialiam, qua libertatem nostram fundasti, grati-

Z 3

sem-

semper laudabimus. Tua illa merita duraturis monumentis, animis nostris, incisa semper manebunt, nec ullis machinationibus exscindentur. Amorem Tuum, quo Belgas semper prosecutus fuisti, pietatem Tuam, fidem, ceterasque virtutes generosi Tui animi, grati semper nepotibus nostris praedabimus, ut grata posteritas Te in omne aevum habeat ac suspiciat tanquam communem PATRIAE PATREM.

Talem te, Pientissime Princeps, praebuisti etiam in ultimo mortis articulo, cum scelerata proditoris manu extinguebaris, (s) quando mori-

(s) *Extinguebaris*] D. 10. July 1584. — An revera moribundus Princeps tales preces ad Deum fudeit, dubitare videtur. *Autor van het Leven van WILLEM I. Vol. III. pag. 689.* Sed veritatem rei solidis argumentis jam contra eum adstruxerunt *Editor van de Verhandeling over de laatste Bede van WILLEM den eersten pag. 2—5. & J. VAN IPEREN Histor. Redenvoering over J. van Miggrode pag. 161—167.*

moribundo ore pro populo Tuo Batavo apud Deum intercedere haud desisti.

Si unquam, Auditores, piorum preces apud Deum aliquid valuerint, hanc certe ultimam morientis GULIELMI obsecrationem, & implorationem divinae misericordiae, multum valuisse, eventus rerum in hunc usque diem luculenter docuerunt; ut facile animadvertere possimus, Belgicam Rempublicam fundare, fundatam adferere, adsertam fervare, solum opus fuisse Arausionensium & Nassavorum Principum.

Fundavit Remp. GULIELMUS, & septem populos mirando artificio ita inter se colligavit, ut, salvo tamen singulis jure suo maiestatis & imperii, in unum corpus aeterno foedere coaluerint.

Fundatum imperium nostrum adseruit Imperatoria virtus MAURITII & FREDERICI HENRICI, Libertasque Belgica tandem Pace

ce Monasteriensi plene adfirmata fuit sub GUILIELMO II.

Quo in ipso aetatis flore extincto, rem Belgicam concordia stabilire annisi fuere Optimates; sed, cum Rectore careret, ruina Reipublicae parata videbatur, postquam de septem populis tres jam imperio suo subjecerat Gallorum Rex LUDOVICUS XIV. Verum virtute Majorum adsertam Remp. ex ruina sua servavit, auspice Deo, GULIELMUS III., & virtute ac prudentia sua diductas, & occupatas, Regiones cum reliquis coagmentavit, ruptamque Unionem resarcivit.

Post mortem GULIELMI III. praecipua longae pacis mala, avaritia & desidia, civitates nostras corruperant.

CAROLI VI. Imperatoris morte bellum in Europa excitatur, cuius contagione & nos Belgae corripiebamur.

Gal-

Gallis ita adspirabat fortuna belli, ut, occupatis jam regionibus Belgicis, quae Juris Austriaci sunt, tandem in Flandriam, quae ditionis Belgarum Foederatorum est, penetret Victor *Löwendalius*. Isto Gallorum successu tremefacti ad veterem statum, a quo plerique nostrum paulum recesseramus, revertimur.

Ex Frisia ad Tutelam Belgii evocavimus GULIELMUM IV., cuius prudentia Pax Europae & Belgio mox fuit restituta; quique libertatem ab externo hoste illasam non tantum servavit, verum etiam auctoritate sua concordiam civium feliciter & ausplicato tantum non ubique instauravit.

Ita denuo Belgae domestico exemplo edocti fuimus, Belgium servare, concordiamque mutuam fovere solum opus esse Arausisionium Principum: ita volente Deo, ut, quorum

A a ~

au-

auspiciis concordiae vinculum & arctior illa
societas Foedere Trajectino erat colligata,
eorumdem quoque auspiciis ac consiliis idem
illud vinculum conservaretur.

Hoc edocti Belgae tandem Gubernatoris
dignitatem Arausiacae domui fecimus here-
ditariam, eoque modo vinculum Foederis
ita cum Augusta ea domo iterum constringi-
ximus, ut per illum nodum posterorum fun-
data sit securitas.

Ex illo tandem jure hereditario tutela Bel-
gicarum Regionum devoluta est ad Te, Sere-
nissime GULIELME V. Te enim, quem,
nisi negotiorum moles hoc tempore Hagae Te
detinuissest, praesentem hic contueri speraba-
mus, Te, quamvis absentem, paucis compellare mihi liceat. Tu, Magnanime Prin-
ceps, Foederis Trajectini, quo nos Belgae
per duo jam secula tam feliciter coadunati fui-
mus,

mus, es sequester & moderator. Ut ab eo tempore, ex quo Divina Providentia Te Reipublicae Gubernaculis admovit, pacem & concordiam internam sapientia Tua, & aequabilitate, inter Belgas conservasti; ita laetissima illa spe fovebamur, Tuis auspiciis eamdem illam animorum conjunctionem, idem illud vinculum concordiae, conservatum ulterius iri. Neque spes illa vana erit. Circumstant Te, Celsissime Princeps, summae auctoritates magni Patris Tui, Majorumque Tuorum, quae Te dies noctesque commoneant, quid Patriae Tuae debeas, quid Nos Belgae vicissim Tibi debeamus. Tua sapientia, auctoritate, diligentia, hucusque providisti, ne vinculum illud disrumperetur. Suscipe porro causam illius Foederis; suscipe porro tutelam Belgarum Tuorum; suscipe porro causam libertatis & religionis; & cogita porro,

Aa 2

uti

uti tam gloriose huc usque cogitasti , qui sis ;
 quo loco ; quid dare Populis Tuis Belgicis ,
 quid reddere Majoribus Tuis debeas. Et
 plane confidere poterimus , Deum , qui in
 difficillimis temporibus augustam Tuam do-
 mum semper conservavit ; qui Majoribus
 Tuis divinam suam opem benigne semper
 praestitit , nec unquam denegavit ; qui Tibi
 huc usque Divino suo Numine semper ad-
 fuit , in posterum etiam benignitate sua Tibi
 Tuisque adsuturum. Augurari porro & con-
 fidere nobis licebit , eumdem illum Deum ,
 cuius divina ope sub auspiciis Majorum Tu-
 rum Patres nostri servituti colla subduxer-
 runt , & in libertatem se vindicaverunt , eam-
 dem illam libertatem , tam gloriose partam , &
 in hunc diem servatam , Te Duce & Auspice ,
 benignissime nobis Belgis servaturum perpe-
 tuam , & ad seruos nepotes transmissurum inco-
 lumem , atque illibatam.

Ho-

Horum votorum nos compotes fac, BE-
NIGNE DEUS, augurioque huic no-
stro pondus voluntatis Tuae divinae ad-
jice!



VIRO CELEBERRIMO, COLLEGAE
CONJUNCTISSIMO

P E T R O B O N D A M O,

*Foedus Trajetinum, solemniter pañum, seculari Oratione
eleganter facundaque celebranti.*

Festa dies oritur, niveis signanda lapillis,
Quam Batavos omnes concelebrare decet.
Nam Deus ante duo Patriae bene secula fecit
Optimus insolito conspicuoque modo:
Oppressis quoniam Libertas aurea Belgis,
Veraque Religio tunc stabilita fuit,
Et servile jugum, quod iis Hispana Tyrannis
Intulerat, collo deposuere suo,
Unioque has inter Regiones mutua septem
Foedere perpetuo coepit habere locum.
Huic Pacto Princeps Gulielmus Primus amico
Admovit primam praecipuamque manum;
Ille Pater Patriae curam quoque praefluit omnem,
Ut bene suscepturn perficeretur opus.
Hinc fuit aeternum merito sibi nomen adeptus,
Posteritas grato corde quod usque colat;

Tota

Tota nec Herois tanti Respublica raras
Virtutes memori pectora abire sinat;
Nassaviae soboles quas inclyta stirpis Avorum
Exemplo numquam non imitata fuit.
Praecipue cunctas summis memoranda per oras
Laudibus est bonitas & celebranda Dei;
Finibus a nostris quod propulsaverit hostes,
Illiorum removens vimque malumque procul;
Bellaque in optatam mutarit noxia pacem,
Qua licet hoc nobis tempus ad usque frui.
Non tamen haec jucunda quies fortasse manebit,
Cum Patria inmineant multa pericla, diu:
Quae Deus avertens nostra tellure benignus
Seruet eam, cunctis accumuletque bonis;
Belgicaque in septem Regiones juncta perenni
Foedere non rumpat vincula nexa, precor.
Quod supereft, BONDAME tuis Celeberrime dictis
Praebuit adplausum Concio tota suum:
Haec quoniam dignis Oratio docta meretur
Laudibus extolli, quas tibi nemo negat,
Omniaque hoc Festum decorantia continet in se
Ordine, quo quondam res ea facta fuit.
Quid Proceres igitur Batavi Civesque rependent,
Hoc opere obstrici qui tibi semper erunt?
Quas Ultrajectum? quas nostra Academia grates
Persolvet, pauci Foederis ipse locus?
Illa Viros inter doctrinæ lumine claros
Se jactat fulgens nomen habere tuum:

Te

Te quoniam discunt Juvenes Doctore perito
In toto quidquid noscere Jure queant.
Perge ita de studiis bene paeclarque mereri,
Ut facis, & numquam non memor esse mei.
Denique permultos vivas feliciter annos,
Donec in aeterna sede beatus agas.

FRANCISCUS BURMANNUS,
Franc. Fil. Franc. Nep.

VIRO

V I R O C E L E B E R R I M O
P E T R O B O N D A M J. U. D.

Jur. Civ. Publ. Belg. & Feud.

P R O F E S S O R I O R D I N A R I O,

Quum altera Foederis Trajectini Saecularia

S O L L E N N I O R A T I O N E

F E L I C I T E R C E L E B R A R E T

A. d. iv. Kalend. Februar. A. ccccclxxix.

Sic fuit. Et vere Batavorum fata revolvit
Prisca, quibus jacuit publica pressa salus;
Et Libertati dederint quae semina, dexter
Extricas, patrii gloria rara soli.

Quis, nisi in adsiduos absumens lumina fletus,
Perlegat imperii dira, Philippe, tui?
Quem timor haud totos gelido sudore per artus
Excruciat, tantis mens ubi fracta malis?
Te irritante ferunt Stygii fremuisse tyranni
Portenta, heu! toties vocibus acta tuis;
Et precibus convicta tetras duxisse catervas,
Et Patriam trepido pertimuisse metu.

Bb

Quam

Quam simul intrarant, Furiis comitata cruentis,
Aere ligant fixo jussa superba ducis.
Nec mora. Pestiferis circumvolat horrida taedis -
Eumenidum princeps, tota cruore madens;
Insecutque suis, caedem minitata, venenis
Quasflatos Batavum, pignora grata, lares.
Inde sinus patrios, urbes, vicosque pererrans,
Viperea inimicis lurida tela manu.
Et, quas adduxit, motae sonuere colubrae,
Et faniem, & flammas evomuere nigras.
Huic comites Luctus, pavidoque Infania vultu;
Et Metus, & Terror faucia corda replent.
Parsque parant fugam, pars altera compita quaerunt
Abdita, nonnullos antra profunda tegunt.
Aurea vulneribus Libertas ista cruentis
Squallida dilectos deserit ante focos.
Hanc seftata procul maculata veste profugit
Pax, & in ignotis montibus exul agit.
Religio, cruciata diu, dirisque ligata
Compedibus, lacrymis mista venena bibt;
Et saturata fatis, fractisque ardore catenis,
Aethereas sedes, venerat unde, redit.
In quarum subiere locum vagus Error, & atrox
Caedis Amor, Rabies, indomitusque Furor.
Horrida bello movent, mentem in contraria vertunt,
Et Scelus & Terror corripuere viam.
Insequitur strages; morientum calcat acervos
Pea facer, & caesis busta paterna negat.

Hic

Hic sedet, abrepti deplorans fata mariti,
Uxor, & indignas diripit ungue genas.
Hic gemit, amissa dilecta conjuge, conjux,
Et tristes gemitus angulus omnis habet.
Hic sua percutiunt, abducta prole, parentes
Pectora, foedatas dilacerantque comas.
Hic teneri infantes auras vagitibus inplet,
Portentisque novis vietima acerba cadunt.
Sanguine terra madet, rubro infuscata colore,
Fluminaque & Nymphas tintæ cruento gemunt;
Quaeque prius dederint stationes navibus aptas,
Cuspide prostratis apta sepulcra dabant.

His contrita malis, exhaustaque Patria longum
Ingenti lapsum præcipitata ruit.

At Pater omnipotens, Batavae quem maxima sedis
Cura tenet, saevis fulmina saeva parat;
Conciliumque vocat; quæ sit sua prona voluntas
Indicat, & Superis iussa severa dedit.
Illi indignantes, audita caede nefanda,
Clamore insolito mox loca dicta petunt.
Arma movent, monstrisque feris superinminet horror,
Quaeque diu adulterant, vulnera saeva ferunt;
Et clades perpeccia graves infana requirunt
Terrore horrendas, quas coluere, domos.
Sic votis favere piis, sic Numina vires
Auxerunt Batavae præsidiumque rati.

Sic undis submersa vagis caput extulit, & qui
Instabant fluctus, dissecat aucta ratis.
Aurea Libertas, mutata veste, superba
Adfulsit Batavis, Pace premente, viam.
Candida Religio multis obducta tenebris
Emisit radios, nube soluta, novos.
Mox fatis humano saturatus sanguine Mavors
In Schyticos, posita cuspide, tendit agros.
Condita Libertas Proavorum caede, cruenta
Imperii excusit vincia, Philippe, tui.
Inluxit melior facies, duce Numine, rebus,
Et solito vultus blandior orbis erat.
Jam septem coēunt in mutua foedera Gentes,
Candida pax firma peclora lege ligat.
Jam pietas, jam sanctus amor, sine crimine mores,
Simplicitas, superis tunc quoque grata venit.
Servitii species nulla est, & legibus aequis
Non premit injustum libera colla jugum.
Nec inculta jacent, caesis cultoribus, arva,
Nec, gregibus raptis, pascua nuda vacant.
Nec, quae condiderit granaria parcus arator,
Diripit infanus, foenera acerba, latro.
Nec defunct, raptas reparat queis femina, melleſ
Agricola, & duram qua levet esca famem.
Mox opifex, inopem qua vitam sustinet, artem
Invenit, & solitum sedulus urget opus;
Nec vacuo residens suspiria tristia ducit
Limine, dum emtores plena taberna videt.

Jam

Jam vehit Eoo gazas mercator ab orbe,
Nec capiunt merces horrea plena suas.
Caeruleisque rotis pacata per aequora labens
Rex pelagi tumidis otia reddit aquis.
Subducta sic rura colit pirata carina,
Dirigit & tutum navita laetus iter.
Munere sic Pacis, quae parta, peculiâ crescent,
Sic bona componit serus avita nepos.
Sic nostris fulgent Saturnia saecula terris;
Sic Batavum ad crescit, Pace vigente, manus.

O utinam semper, contemnis fortiter armis,
Te liceat tota, Pax bona Diva, frui!
Unica tu Patriae praeses, Concordia, cymbae
Adsis, & nostros ornes amesque focos!
Tu Deus! hoc patriae serva venerabile cara
Palladium, & curae sit Tibi nostra salus!
Foedere perpetuo jungantur corda Batavum,
Nec caeco effringat rixa furore pares!
Laeta legi Proceres cernat sibi Belgica dignos,
Tradita per sanctos qui tueantur avos?
Utque gregem pastor, sic Belgas pascat amatos
Ductor, & a rabidis fervet ovile lupis!
Quae si vota valent, celebrabit tertia festi
Saecla Trajectini quartaque quinta nepos.

J. V. D. D.

E R R A T A

Pag. 48. in Not. lin. 7. *nyet min Lege, nyet min dan.* P. 50.
l. 16. *confensus legi consensum.* P. 54. l. ult. in Not. p. 35.
lege, p. 355. P. 60. in Not. l. antep. Lib. IV. lege Lib. VI.
P. 73. in Not. l. 1. *enit l. enim.* P. 101. in Not. l. 11.
sequentum l. sequentem. P. 136. in Not. l. antepen. 1579.
lege 1578. P. 138. in Not. l. 4. *Decemb.* 1579. l. *Decemb.*
1578. P. 139. in Not. l. pen. *Junii* 1578. l. *Junii* 1579.
P. 142. in Not. l. ult. a d. 21. lege a. d. 21. Pap. 147.
in Not. l. 2. *illa l. illas.*





